

**ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ НАУК**

**ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА:
СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА, ПРОФЕСІЯ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ XVI СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Житомир 2025

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Поліського національного університету.

Протокол № 8 від 26.03.2025 р.

Редколегія:

Муляр Володимир – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Романюк Неля - доктор історичних наук, професор кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Суліменко Олександр – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Махорін Геннадій – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Шевчук Світлана – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Мельничук Вікторія – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Марченко Світлана – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Михайлова Тетяна – старший лаборант кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Рецензенти:

***Валінкевич Наталія** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету*

***Горохова Людмила** – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Формування особистості студента: суспільство, держава, професія: збірник матеріалів XVI студентської науково-практичної конференції (13 листопада 2024 р., м. Житомир). Житомир: Поліський національний університет, 2025. 124 с.

Збірник матеріалів містить тези доповідей, подані на XVI студентську науково-практичну конференцію «Формування особистості студента: суспільство, держава, професія», яка відбулася в Поліському національному університеті (м. Житомир) 13 листопада 2024 року.

У збірнику представлені результати досліджень з філософських, історичних, суспільно-політичних, культурологічних та краєзнавчих проблем. Збірник адресовано науково-педагогічним працівникам та здобувачам вищої освіти.

Матеріали конференції надруковано в авторській редакції.

ЗМІСТ

Бельченко Аліна

АНТИУТОПІЯ ЯК ФОРМА ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ .. 5

Воскобойнік Валерія

ЕТИЧНІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ І ТВАРИНИ У
ВЕТЕРИНАРНІЙ МЕДИЦИНІ 10

Гончарук Аліна

НАУКОВО ТЕХНІЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ЯК КРИТЕРІЙ СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ 13

Гречинська Марія

СУБКУЛЬТУРА ЯК ФОРМА САМОВИРАЖЕННЯ МОЛОДІ 16

Грищенко Ірина, Биковська Олександра

ПРО ГУМАННЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН ТА ПИТАННЯ: ЧИ МАЮТЬ ТВАРИНИ
ДУШУ? 20

Гришук Руслан

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ АРХЕТИПУ 23

Дворченко Владислав

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО В УКРАЇНІ З ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ДО ХІХ СТОЛІТТЯ 30

Заблудський Роман

КРИТИЧНИЙ РАЦІОНАЛІЗМ КАРЛА ПОППЕРА 33

Кіпер Павло

ГОЛОДОМОР 1932-1933 РОКІВ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ 35

Ковальчук Віталій

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ВЕТЛІКАРЯ 38

Когтєв Богдан.

КІНІКИ: ПРИНЦИПИ ТА ІДЕЇ АНТИЧНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ШКОЛИ 42

Колеснік Вікторія

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ 44

Корчевська Діана

ОЛЕВСЬКА РЕСПУБЛІКА 48

Костриця Софія

ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ 51

Коханевич Іван

МАЄВТИКА СОКРАТА 54

Крижановська Софія

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПРАКТИКИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СЬОГОДЕННЯ 59

Кузнець Світлана, Разікова Ілона.

ЧИ ПРИСУТНЯ СВІДОМІСТЬ У ТВАРИН ЧИ ЦЕ ПРОСТО МЕХАНІЗМ? 64

Левицька Крістіна.

ВІЙНА В УКРАЇНІ ОЧИМА МОЛОДІ 67

<i>Люлька Софія</i> ЧОРНІ ЗАПОРОЖЦІ: УКРАЇНА АБО СМЕРТЬ	70
<i>Ляшук Дарина.</i> ІДЕЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ПЛАТОНА	75
<i>Майстренко Ольга.</i> МАТЕРІАЛЬНІСТЬ ДУМОК: МІФ ЧИ ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКТ?	80
<i>Мельничук Наталія.</i> ТИТАНИ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ	85
<i>Можар Вадим.</i> ПЛАТОН ПРО ІДЕАЛЬНУ ДЕРЖАВУ	89
<i>Остапчук Лев.</i> ЕСКАПІЗМ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО СВІТУ	91
<i>Пахомюк Яна.</i> ВЕСЬ СВІТ – ТЕАТР...	95
<i>Піонтківський Артем</i> НАЦИЗМ В НАЦИСТСЬКІЙ НІМЕЧЧИНІ ТА СУЧАСНІЙ РОСІЇ	99
<i>Рудніченко Олексій, Миколайчук Максим.</i> УНІКАЛЬНІСТЬ ЛЮТЕРАНСЬКОГО НЕКРОПОЛЯ У ЖИТОМИРІ	103
<i>Семенова Яна.</i> ЖІНКА ЯК СУБ'ЄКТ КУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ ХХІ ст.	106
<i>Сич Ганна.</i> УКРАЇНСЬКА ЖАННА Д'АРК З ЖИТОМИРЩИНИ	113
<i>Хилевич Ігор.</i> МОЇ РОЗДУМИ ПРО ПРОФЕСІЮ	116
<i>Хмель Марина.</i> ПРО МОЖЛИВІСТЬ ПІЗНАННЯ СВІТУ: ДЕЯКІ ФІЛОСОФСЬКІ ПІДХОДИ	120

Бельченко Аліна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління
та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В.В.*

АНТИУТОПІЯ ЯК ФОРМА ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Поняття «антиутопія» є широковживаним у науковій літературі і навіть у повсякденному житті. Проте його сутність і явище, яке воно уособлює викликає дискусії. До недавнього часу цей термін розглядався у контексті домінуючих у суспільстві ідеологій, проте такий підхід також був дещо суперечливим. Значна частина науковців трактували антиутопію як «жанр, що органічно поєднував у собі багато рис: критику сьогодення, зображення песимістичних варіантів майбутнього, що випливає з цього теперішнього, критику тих чи інших утопічних зображень, що в ході прогресу виявили свій зворотний бік» [2, с. 137]. Підвищення зацікавленості антиутопією було зумовлено активізацією процесів демократизації, позбавленням від тиску ідеологій, виданням творів-антиутопій [2, с. 137]. Зважаючи на це, антиутопію можна вважати своєрідною формою відображення дійсності XX століття.

Варто зауважити, що завдяки утопії відбулося усвідомлення законів та тенденцій розвитку історії, проте це не стало каталізатором змін [3]. У XX столітті активізувалася увага до антиутопій у різних контекстах: літературознавчому, ідеологічному, культурологічному, лінгвістичному, естетичному [2, с. 137].

Зазначимо, що для більшості антиутопій притаманна літературна чи інша художня форма. З одного боку, вона полегшує сприйняття реальності широкими соціальними групами, можливо, навіть, суспільними масами, що можна констатувати, спостерігаючи пік популярності антиутопії в наш час, самої антиутопічної системи, з іншої – дає змогу автору балансувати на межі між

логічним концептом, викладеним у художній формі, і художньою вигадкою. Разом з тим, антиутопія як форма прогнозування майбутнього, є також і формою відшукування недоліків у тих чи інших концепціях, оскільки прагнення побудувати ідеальну систему неминуче призводить до викривлення цієї системи. Отже, літературна антиутопія є особливою формою існування політичної думки, доступною для більшості читачів і прихованою за допомогою художніх прийомів та засобів [1, с. 365].

У цій формі найкраще та найдоступніше розставляються акценти, дозволяючи одночасно і показати цінність та значення держави, і ствердити людину, продемонструвавши її становище в цій державі. При цьому літературна форма дає змогу виконати основне завдання антиутопії – розкрити її недосконалість, що змусило б суспільство відмовитися від політичного розвитку в цьому напрямку. Ми можемо виділити специфічні риси літературної антиутопії, що сприяють розвитку цього жанру та виконанню антиутопією основної функції. Серед них:

1. Акцент на протиріччях системи. Літературна антиутопія, звичайно, не претендує на науковість, тому може побудувати внутрішню суперечливу систему, зважаючи, однак, на те, що зовнішньо вона повинна залишатися логічною, раціональною та, на перший погляд, ідеальною. Така система викликає якщо не негативні враження та асоціації, то принаймні, несприйняття читачем цієї системи.

2. Емоційність. Риса, яка притаманна лише літературній формі антиутопії, оскільки вона є недоцільною в наукових текстах. Відкрита демонстрація авторського ставлення до системи загалом, чи до окремих її інститутів або механізмів, підкріплена емоційними елементами, дозволяє простежити специфіку ціннісної системи, що є визначальною, на нашу думку, в процесі побудови будь-якої політичної системи та, як наслідок, її аналізу.

3. Широке використання засобів комічного. Починаючи від іронії та сарказму, що звертають особливу увагу на окремі деталі політичної дійсності, наприклад, суспільну мораль чи роль віри в організації суспільства антиутопії,

до гротеску – зведення до абсолютного абсурду певних ознак політичної системи. Переважно це звернення до всезагального зрівнювання шляхом формування суспільства з однакових людей. Йдеться не тільки та не стільки про відображення політичної дійсності, скільки про викриття негативних рис антиутопічного суспільства.

4. Погляд на систему з позиції окремої людини. Літературні антиутопії зазвичай пропонують погляд на події під кутом зору однієї людини – головного персонажа, який і сприймає систему в певному світлі в залежності від специфіки перебігу соціальних процесів, в тому числі і політичних. Така суб'єктивація політичної дійсності дає змогу краще зрозуміти і природу системи, і місце в ній людини.

5. Охудожнення політичної дійсності. Політичну дійсність в літературній антиутопії варто сприймати не тільки лише через текст як об'єкт наукового аналізу, але й через символ. Художні засоби дають змогу не лише сприймати текст, роблячи його порівняно доступним, але і приховувати одні тези та висновки під іншими, будуючи метатекст, вторинну структуру тексту [1, с. 369-370].

В цьому контексті варто звернути увагу на антиутопічні праці, які репрезентують вищезазначені особливості.

Джонатан Свіфт був одним із перших авторів антиутопії, а саме книги *«Мандри Лемюеля Гуллівера»*. Основою твору є зображення іронічних та сумних роздумів про людство, його долю, духовні недоліки та вади, які притаманні суспільству.

Твір *Джорджа Орвелла «1984»* був забороненим для видання та масового поширення у багатьох країнах з тоталітарною системою влади через небезпеку можливої втрати авторитету та довіри представників влади серед народу, «масове прозріння» такого зручно вибудованого суспільства з маріонеток. Ще один відомий приклад антиутопії цього ж автора – *«Колгосп тварин»*, який характеризується анімалізованим зображенням влади та її ієрархії, що пройшов тяжкий шлях під вантажем критики. Твір має доволі карикатурний характер,

оскільки розв'язка може здатись смішною, поки не почнеш проводити паралель між сучасними постатями.

У книзі *«Оповідь служниці»* Маргарет Етвуд передбачливо зобразила можливий соціальний устрій, якби жінки наполегливо не боролися за власні права та своє місце у суспільстві. У цій антиутопії зображено образ жінки лише як предмету для розмноження, без власної думки, прав та можливості керувати своєю долею

Вільям Голдінг твором *«Володар мух»* навчає читачів суспільним нормам та показує крихку межу між темною стороною кожної людини, обумовленою інстинктами, та встановленими суспільними гуманними нормами. Важливість зберігання раціонального мислення та контролю над своїми діями з метою збереження благополуччя у світі, не перетворивши його на безперервний хаос.

Рей Бредбері та його *«451 градус за Фаренгейтом»* попереджує про можливість втрати критичного мислення серед суспільства. Особливо у час активного впровадження технологій, важливо залишатись при своєму здоровому глузді, а не піддаватись тиску залежності від технологій. Твір вчить нас не забувати про важливість збереження справжніх людських зв'язків, свободи власної думки та застерігає від сліпої покори перед владою та технологіями.

Сюзана Коллінз, створивши *«Голодні ігри»*, критикує жорстокий тотальний контроль над життями людей та їх долями зі сторони влади. Використовуючи публічні покарання, що транслиуються через медіапростір, як метод залякування є ще одним свідченням того, на скільки атигуманною може бути влада, якщо довірити її у руки не правильної людини. Доволі легко сприйняти *«Голодні ігри»*, як винятково фантастичний твір, проте завдяки вищеперерахованим рисам, можна констатувати, що це також антиутопія.

Зауважимо, що в основі антиутопій лежать ідеї, які зосереджені на покращенні соціальної організації, і ґрунтуються на історичному досвіді. Завдяки цьому антиутопії сприяють пошуку істини у соціальному та історичному розвитку краще, ніж утопії, які не враховують історичний контекст. Але навіть антиутопії в переважній більшості не висувають шляхів подолання

протиріччя, які в них розкриваються, щоб запобігти певним радикальним ідеям. Відтак потрібно звертати увагу на підґрунтя виникнення певних ідеологій, намагатися віднайти шляхи подолання суперечностей. Антиутопії вирішують це завдання не повною мірою, не завжди дають можливість вирішити ситуацію та вирішити соціальну потребу. Проте, можливо, це і не є їх метою, а є завданням філософії із врахуванням історичних реалій [3].

На нашу думку, більшість вчених прослідковуючи певні закономірності на основі історичних подій, намагались донести важливість пропрацювання помилок минулого для поліпшення майбутнього. Попередження стосовно можливого краху загальносуспільного блага та дегуманізації, тому і розглядаються такі важкі для осмислення теми як свободу індивіда, зображення реальності під призмою брехні, контроль над особистістю зі сторони влади та негативний вплив технологій на людську природу та вибудовані моральні якості. Основним завданням антиутопії є застереження суспільства від можливих наслідків певних вчинків людей. Актуальність філософського осмислення творів, які належать до антиутопій, не викликає сумнівів у сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Іленьків Г. Літературна антиутопія як форма відображення політичної дійсності. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2015. Випуск 7. С. 364–372.

2. Стоянова І. Антиутопія як об'єкт міждисциплінарного дослідження. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. 2016. № 34. С. 136–145.

3. Черненко О. Антиутопії та міркування про суспільство майбутнього. URL: <https://teletype.in/@leport/HyeU7soSB>

Воскобойнік Валерія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету ветеринарної медицини
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ЕТИЧНІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ І ТВАРИНИ У ВЕТЕРИНАРНІЙ МЕДИЦИНІ

Актуальність теми: обумовлена зростаючим інтересом до прав тварин та етичних норм у ветеринарії. У сучасному світі питання гуманного ставлення до тварин, їхнього добробуту та морального статусу набувають особливої важливості, оскільки тварини є не лише об'єктами лікування, а й частиною нашої екосистеми та соціальної реальності. Водночас розвиток ветеринарної науки та новітні технології вимагають врахування етичних принципів у взаємодії з тваринами. Дослідження цих аспектів сприяє розвитку гуманного підходу у ветеринарній практиці та відповідає сучасним вимогам щодо захисту прав тварин і сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу: Проблема етичних відносин між людиною і твариною є актуальною у сучасній етиці. Вона торкається не лише практичного аспекту процесу лікування тварин, а й морального обґрунтування людських дій стосовно тварин. Одним з основних є принцип «гуманного ставлення до тварин», який вимагає, щоб людина не тільки зменшувала страждання тварин, але й сприяла їх благополуччю, зберігаючи їх фізичне і психічне здоров'я. Важливою етичною складовою є також питання права тварин на гідне ставлення. Відомі філософи, такі як Пітер Сінгер та Томас Ґоффі, піднімають питання прав тварин і їх моральної значущості в контексті гуманності. Сінгер, наприклад, стверджує, що тварини мають право на уникання страждань, і що людина повинна ставитися до них не як до засобу для досягнення своїх цілей, а як до істот, здатних відчувати біль та радість.

Філософські підходи до проблеми ставлення людини до тварини, взаємодії людини і тварини у ветеринарній практиці розглядається через різні парадигми.

У класичному антропоцентризмі людина розглядається як вершина ієрархії живих істот, а тварини – як об'єкти здійснення необхідних наукових досліджень. Однак, сучасні підходи намагаються поставити під сумнів це вищезазначене становище, впроваджуючи більш рівноправний підхід до тварин як моральних суб'єктів. Одним із філософських напрямів, що здобуває все більшу популярність, є біоцентризм. Це погляд, згідно з яким вся біологічна сфера має моральну цінність і право на захист, а не тільки людина. Принцип біоцентризму вимагає від людини не лише обережності у ставленні до природи, а й визнання моральних прав тварин, зокрема, прав на життя та недоторканність.

Пітер Сінгер, у роботі «Animal Liberation» (1975) розглядає питання рівноправного ставлення до тварин, аргументуючи це тим, що моральні принципи, які регулюють відносини між людьми, мають бути поширені і на тварин. Він зазначає, що сприйняття тварин як інструментів для досягнення людських цілей є морально неприйнятним для самої людини, а отже, необхідно змінювати ставлення до них, а саме, вбачати в них істот, здатних до страждання.

Томас Гофф, у роботі «The Ethics of Animal Research» (2014) аналізує проблему використання тварин для наукових досліджень, включно з метою вдосконалення ветеринарної медицини. Він висвітлює етичні дилеми, пов'язані з необхідністю використовувати тварин для наукових та медичних цілей. Йдеться про те, що з одного боку, необхідно зберігати здоров'я тварин, а з іншого – інтереси людства. Гоффі пропонує визнати тварин моральними суб'єктами з певними правами, при цьому їх використання у дослідженнях має бути максимально обмеженим і здійснюватися лише за крайньої необхідності.

Мартін Хайдеггер, «The Question Concerning Technology» (1954). Хоча це дослідження не стосується безпосередньо взаємодії людини і тварини, але його роздуми про технологічне ставлення до природи можуть бути застосовані до ветеринарії. Хайдеггер критикує те, що технологічне мислення перетворює природу та інші живі істоти в ресурси, доступні для експлуатації, а не в істоти, які мають свою внутрішню цінність. Примінімо до ветеринарної медицини,

такий погляд може вказути на необхідність обережнішого та гуманнішого підходу і до тварин.

Френсіс Бекон у своїй праці «Novum Organum» (1620) виклав ідеї експериментального підходу до природи, в тому числі і до тварин, що відкрило нові можливості для науки, зокрема, для ветеринарії. Однак, сьогодні ці ідеї мають бути переглянуті в контексті сучасних моральних запитів щодо використання тварин в дослідженнях, лікуванні та господарській діяльності.

Висновок: Етичні та філософські основи взаємодії людини і тварини у ветеринарії є складною і багатогранною проблемою, яка вимагає балансування між науковими цілями і моральними принципами. Сучасна філософія та етика намагаються переосмислити традиційний антропоцентризм, пропонуючи більш гнучкий підхід, що враховує права тварин, їх здатність до страждання, а отже потребу в гуманному ставленні до них. У ветеринарії це означає, що лікування та догляд за тваринами повинні здійснюватися з максимальною увагою до їхнього благополуччя, з дотриманням моральних стандартів та з обережним використанням наукових досягнень.

Список використаних джерел

1. Сінгер Пітер Визволення тварин. Нова етика нашого поводження з тваринами/ пер. з англ. Київський еколого-культурний центр. <http://ecoethics.com.ua> 2022/09 singer
2. Циммер Карл Еволюція. Тріумф ідеї /пер. з англ. Р.Клочка. Харків: Книжковий клуб «КСД», 2020. 400 с.
3. Шевчук С.Ф. Френсіс Бекон як систематизатор науки «Новий Органон» (1620) та університетська філософія. До 400-річчя виходу трактату «Новий Органон» Френсіса Букона. Матеріали міжнар. наук. конф. 18-19 груд. 2020 р. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2021. С. 145 – 150.

Гончарук Аліна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління
та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В.В.*

НАУКОВО ТЕХНІЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ЯК КРИТЕРІЙ СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ

Науково-технічна революція – це значний стрибок у структурі та динаміці розвитку продуктивних сил, що призводить до значних трансформацій технічного підґрунтя матеріального виробництва, а також до зміни ролі науки та її перетворення в домінуючий фактор виробництва. Внаслідок окреслених процесів здійснюється перехід індустріального суспільства до постіндустріального.

Поняття «науково-технічна революція» було введено в науковий обіг англійським вченим Дж. Берналом наприкінці 50-х років ХХ століття. Упродовж 50-70-х років НТР стала головним та визначальним фактором розвитку економіки, а також суспільства в цілому і сприяла якісному інноваційному, покращеному типу економічного зростання ХХ століття.

Необхідно зазначити, що основними чинниками НТР є:

- розширення обсягів виробництва;
- підвищення продуктивності праці;
- впровадження нових технологій та механізмів у виробництво;
- технічні та наукові відкриття, що прискорили розвиток індустрії та виробництва.

Важливу роль у НТР відіграє розвиток комп'ютерних інформаційних систем. Сьогодні технології стрімко розвиваються, відбувається конкуренція компаній та виробництв за увагу споживачів, тому технології не зупиняються на місці і не перестають дивувати своїх споживачів. Якщо говорити про НТР, то відбувся значний перехід від механічних до цифрових технологій. Прогрес є

настільки сильним, що, маючи мобільний телефон, людина може оволодіти будь якою інформацією, створивши лише запит на неї, можна знайти сотні інтернет джерел, які покажуть інформацію щодо даного запиту, а головне, що це зручно та в будь який час. Технології змінили наше життя покращивши медицину, завдяки інноваціям в галузі ми можемо отримати процедури з вищим рівнем комфорту, безболісно, якісно та швидко.

Однак в будь якому прогресі є і свої небажані наслідки, створення нових фабрик у великій кількості сприяє руйнуванню екології та погіршенню умов проживання в індустріальному секторі. Головною проблемою сучасного світу є екологічний дисбаланс. Це призводить до того, що багато рідкісних видів тварин та рослин гинуть, також викиди в атмосферу забруднюють наше повітря і сприяють виникненню серйозних хвороб. Виробництво є позитивним для суспільства, але наслідки шкідливих викидів є небезпечним для екосистем, в яких мешкають люди, а саме міст та сіл де розташовані виробництва. Природа здатна впоратись з певним обсягом забруднення самотужки, а також ситуацію покращують сучасні очисні технології, проте егоїстична жага до збільшення прибутку та економія на екологічних принципах виробництва та очисних спорудах руйнує здоров'я мешканців індустріальних мегаполісів та невеличких поселеннях, в яких розташовані антигуманні виробництва. Тому в світі посилюється резонанс довкола ефективності використання високих технологій та життя наближеного до природи. В глобальному розумінні найбільшими забрудниками атмосфери є транспорт, газо- та нафтопереробка і теплоенергетика. Найбільш забрудненою є гідросфера, яка страждає від постійних викидів нафти, сміття, яке стабільно потрапляє в моря та річки, що призводить до загибелі різних видів риб, а особливо крупної риби, наприклад китів, через надмірність у воді нафти [2]. Для людини це є великим прогресом, а також способом гарно заробляти на благах природи, але для природнього водного середовища це тисячі смертей.

НТР це суттєва зміна в житті людей, яка має свої позитивні наслідки, наприклад технічний прогрес, та не зважаючи на це люди почали активно

використовувати техніку, навіть там де це не потрібно, наприклад доставка їжі та ліків, що в результаті призводить до гіподинамії [1] Отож, важливо мати баланс у використанні техніки. Часто буває так, що завдяки високим технологіям виробляється велика кількість низькоякісної утилітарної продукції. Лідерами цього виробництва є Китай та Індія, для реалізації цієї продукції потрібна потужна реклама, що порушує екологію в медійному середовищі. Також ми можемо спостерігати таке явище, як масмаркет та корпорації, що ведуть агресивну конкуренцію проти маленьких підприємств, що мають кращу якість, але не витримують інформаційної та фінансової конкуренції.

Також актуальною проблемою в сучасних умовах є новації в засобах введення війни. Виникають ситуації, коли комплектуючі виробляються з неналежною якістю в країнах з надмірними можливостями виробництва та низьким рівнем якості продукції. Як результат виникає нестабільність у забезпеченні війська та невідповідність якості, що призводить до серйозних негативних наслідків. Якщо говорити про новації виготовлення зброї то прогрес є дуже суттєвим. Наприклад, в сучасних умовах існують значні здобутки в галузі ядерної енергетики, що перетворились на зброю масового ураження, а маленькі корисні в побуті та різних індустріях літальні апарати перетворились на летальну зброю frv, яку спільнота певних держав активно експлуатує для задоволення егоїстичних потреб диктаторських режимів. Утворюючи обіг зброї а також конфлікти та затяжні війни.

Люди не зупинились лише на техніці, і почали створювати собі роботів-помічників, та електронні нейромережі штучного інтелекту які навіть подекуди замінили їм друзів та живе спілкування. Сьогодні прогрес прямує стрімко до рівності з людиною і створення роботів, та ботів призвело до того , що дуже багато людей втратило роботу , і лише висококваліфіковані фахівці і своїй галузі мають хорошу стабільну роботу.

Отже, важливим є усвідомлення як позитивних аспектів НТР, так і негативних наслідків. Кожній людині варто про це замислитися. В сучасних умовах стає в нагоді високий рівень комунікативних мереж, якісний аудіо та

відеозв'язок, електронний банкінг, під час епідемії продовжує працювати освіта. Інтернет дозволяє підтримувати комунікацію з рідними на великій відстані, а банківська система дозволяє швидко акумулювати фінанси, зокрема для допомоги ЗСУ. Проте існує і інший аспект – забруднення навколишнього середовища, виникнення нових хвороб та проблем. Відтак важливим є пошук балансу у використанні досягнень науково-технічної революції.

Список використаних джерел

1. Науково технічна революція: плюси і мінуси. URL: <https://presa.com.ua/navchannia/naukovo-tekhnichna-revolyuetsiya-plyusi-i-minusi.html>
2. Користь і шкода науково-технічного прогресу. URL: https://ij.ogo.ua/ya-zhurnalist/korist-shkoda-naukovo-tehnichnogo-progresu/#google_vignette

Гречинська Марія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління
та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В.В.*

СУБКУЛЬТУРА ЯК ФОРМА САМОВИРАЖЕННЯ МОЛОДІ

Молодь є тією частиною суспільства, яка найактивніше шукає способи та форми самовираження. Зважаючи на це, саме в молодіжному середовищі найчастіше формуються субкультури, які відображають світоглядні пошуки та намагання самовиразитися за допомогою нових форм. Для розуміння даних процесів необхідно проаналізувати сутність поняття «субкультура», причини та особливості їх виникнення і реалізації.

Субкультуру можна розглядати як сукупність цінностей певної групи людей, які згуртовані за інтересами, що впливають на формування їхнього. Вони можуть мати суперечливий характер і відрізнятися від традиційної культури, проте можуть не суперечити її цінностям, а доповнювати.

Причини виникнення та особливості субкультур можуть бути різними. Вони можуть вирізнятися від культури, яка є панівною у суспільстві, за допомогою мови, одягу, стилю музики, особливостей поведінки тощо. Іноді субкультурам можуть бути притаманні екстремальні якості через які відбувається показ протесту проти конкретного суспільного явища або суспільства загалом. Деякі субкультури є ізольованими і відокремленими від інших соціальних груп, проте існують приклади, коли субкультури ставали частиною культури суспільства. Для субкультур, які мають розвинену структуру, характерна наявність періодичних видань, громадських організацій. Проте варто звернути увагу на необхідність розрізнення субкультури із захопленням чи хобі людини. Такі групи людей можуть утворювати стійкі спільноти, проте вони не мають атрибутів субкультури [2].

Причинами виникнення молодіжних субкультур визнаються масштабні історичні зміни, що відбулися в ХХ столітті. Поведінку молоді можна тлумачити за допомогою концепту «аномія». Його основний зміст фіксує той стан, у якому цінності і норми нівелюються, перестають бути орієнтирами у життєдіяльності людини.

Для сутнісного визначення молодіжної культури вводиться у науковий обіг поняття «молодіжний мейнстрім» для позначення культурної молодіжної більшості, «звичайної» молоді, конформістськи налаштованої стосовно соціальних норм. Це поняття допомагає відокремити зазначену групу молоді від «субкультурників», «неформалів», а тому слушно застосовується в контексті висвітлення культурно-стильових особливостей окремих груп населення. В антропології, соціології, педагогіці, культурології поняття про субкультуру з часом набуло функцій нового еталону вимірювання соціального життя молоді. Уже сам термін, як вважалося, підкреслює андеграундний характер культурних формувань молоді та їх істотну відмінність від пануючої культури. Згодом найяскравіші субкультурні ідентичності отримали свої назви – «хіпі», «панки», «рокери», «готи» та інші. Ставши публічними, демонстративно показуючи свою епатажність, субкультури почали розглядатися як небезпека. Не зважаючи на

відсутність прямих політичних виступів, про субкультурні спільноти говорили як про контркультури, що готові до здійснення заколоту проти всього суспільного устрою. Спочатку теоретичне осмислення нових видів молодіжної активності не виходило за рамки звичних конструктів девіантної поведінки, адже дії молоді були доволі незвичними, що асоціювалося з відхиленням від норм [3, с. 189]. В подальшому збільшувалася кількість та різноманіття субкультур, які ставали способом самовираження молоді, відображенням світогляду, що не завжди вступає у конфлікт із традиційною культурою.

Для субкультури характерним є творення специфічного світогляду, який є опозиційним щодо традиційної культури, але не обов'язково ворожим, що виявляється у специфічних стилях поведінки, одягу, зовнішнього вигляду тощо. Тобто застосування поняття «субкультура» не означає неухильного конфлікту з домінуючою культурою, хоча іноді і здійснюється творення норм чи цінностей, які протистоять їй. Одним з аспектів функціонування субкультур є намагання ізолюватися від культурних нашарувань, що є підґрунтям виникнення контркультур. Такі цінності та їх поширення через мас-медіа можуть ставати причиною конфліктів, проте з часом, втрачаючи виразність, перестають бути актуальними і не несуть загрози панівній культурі.

Інколи групи, які перебувають у невідповідному, нерівноправному становищі в суспільстві або не мають можливості для самореалізації та самовираження, творять спрощені форми культури, таким чином намагаючись заповнити ці прогалини. Таке явище можна спостерігати серед злочинних груп, релігійних сект.

Якщо розглядати молодіжні субкультури, то необхідно зазначити, що молодь створює особливу субкультуру, якій притаманні специфічні мова, музика, мода, яка іноді може бути різноманітнішою за існуючу усталену культуру. Це зумовлено величезною кількістю креативності і недостатньою самостійністю [3, с. 189–190].

Варто звернути увагу на аналіз таких складових елементів субкультури як розуміння світу, ціннісні орієнтації, спосіб життя, норми і правила поведінки, наявні навички, потреби та схильності.

Ґрунтуючись на наявному розумінні світу, людина формує певний образ і визначає своє місце і роль у ньому, таким чином вибудовуючи свої життєві орієнтири [1, с. 123]. Якщо ця картина світу відрізняється від традиційної, тоді і виникає альтернативна культура – субкультура.

Те, що має найбільшу значущість для людини, утворює її систему цінностей, якими можуть бути як матеріальні, так і уявні об'єкти, на їх основі люди можуть об'єднуватися у субкультуру. Спосіб життя можна розглядати як особливий тип поведінки, який визначає форми та мотиви поведінки, а також формує рольовий набір особистості [1, с. 124]. Норми і правила поведінки як правило закріплюються різними соціальними інститутами, що забезпечують суспільне життя і стійкість взаємодій в їх межах. Для кожного соціального інституту характерні мета діяльності, функції, статусні та рольові набори. Поведінка, яка виходить за межі визначених норм, тобто таких, що регулюються певним соціальним інститутом, зумовлює появу субкультур, для яких властивий специфічний набір соціальних ролей, в межах яких можна реалізувати певні навички та вміння.

Важливу роль у формуванні субкультур відіграють потреби, які відображають недостатність чогось, впливають на поведінку людини та формування її ціннісних орієнтацій. У даному контексті важливо зосередитися на соціальних потребах, зокрема на потребі спілкування, саморозвитку, самоствердження, самовираження, а також на нахилах людини, які обумовлюють певні види діяльності. Кожна субкультура характеризується певним набором потреб та нахилів, які вирізняють певну соціальну групу і які можна реалізувати завдяки належності до субкультури [1, с. 125–126].

Отже, субкультуру можна вважати альтернативною формою культури, що має свої особливості та структуру. Не зважаючи на те, що вона відрізняється від традиційної культури, водночас може не перебувати з нею у стані конфронтації.

Субкультури особливо активно формуються серед молоді, яка є найбільш динамічною соціальною групою, сприйнятливою до нового. На нашу думку, за допомогою субкультур, якщо в особистості виникає така потреба, відбувається пошук нових шляхів самовираження і самореалізації.

Список використаних джерел

1. Слюсаревський Н. Субкультура як об'єкт дослідження. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2002. № 3. С. 117–123.
2. Субкультура. URL: <http://psychologis.com.ua/subkultura.htm>
3. Фурман А., Литвин А. Субкультура: поняття, типи, стилі, історіогенез. Психологія і суспільство. 2011. № 3. С. 187–192.

Грищенко Ірина, Биковська Олександра,
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету ветеринарної медицини
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ПРО ГУМАННЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН ТА ПИТАННЯ: ЧИ МАЮТЬ ТВАРИНИ ДУШУ?

Актуальність теми. Протягом всієї історії людства, тварини, як і природа в цілому завжди були поряд. Протягом тієї ж історії склались дві протилежні традиції ставлення людини до природи: традиція керування (природою) і традиція співпраці (з природою). На жаль, найчастіше домінуючою виявлялась утилітарна традиція, тобто панування над природою, що виключало жодне співчуття до природних об'єктів, зокрема тварин.

Сучасна людина, зіштовхнувшись із жорсткою екологічною кризою, починає замислюватись над питанням про те, щоб змінити своє ставлення до природи, до тваринного і рослинного світу. Зокрема, на тлі стрімкого розвитку ветеринарної науки і практики постає питання про гуманне ставлення до тварин,

про включення тварин у сферу моральних відносин, навіть питання морального статусу самих тварин.

Аналіз літературних джерел. Ще з часів античності та Середньовіччя зародилися перші концепції, в яких константувалась необхідність гуманного ставлення до тварин.

Перші згадки про необхідність такого ставлення знаходимо в творах давньоіндійського імператора Ашоки (273 р. до н.е. – 232 р. до н.е.). В його едиктах заборонялося вбивство чи калічення тварин заради втіхи. У цей час розпочинається практика лікування тварин. Вперше думка про те що тварини є мислячими істотами, з'явилася у Сенеки: він наголошував на тому, що тварини – це творіння природи і вони є мислячими істотами. Піфагор заперечував вбивство тварин, хоча його думка і була більше антропоцентричною, ніж милостивою до тварин. А ось давньогрецький філософ Плутарх, який вважається одним із перших, хто заклав основи природоцентричного поводження з тваринами, настоював на тому, що тварини мають душу.

Незважаючи на те, що більшість науковців та філософів не говорили про наявність душі у тварин, а отже про їх моральний статус, вони наголошували на дбайливому та не жорстокому ставленні до них. Тому можна говорити, що з давніх часів люди замислювались над проблемою дбайливого ставлення до тварин. В період середньовічного теоцентризму дбайливе ставлення до усього живого було наслідком не любові до тварин як таких, а лише як до творінь Божих.

У епоху Відродження замість Бога на п'єдестал знову зводиться Людина. Рене Декарт, дослідивши анатомію і фізіологію тварин, провівши низку біологічних експериментів, заперечив наявність у тварин двох основних субстанцій: душі і розуму, та навіть здатності відчувати біль.

Це вчення проіснувало довго, доки у 1871 році Чарльз Дарвін не опублікував роботу «Походження людини та статевий добір», у якій порівнював «душевні здібності» людей та тварин. Своїм дослідженням Дарвін спростовує висновки Декарта, заявляючи, «оскільки людина володіє органами чуттів, однаковими з тваринами, то і основні мотиви їх повинні бути однакові». На його

думку, «не підлягає сумніву, що тварини зберігають свою розумову індивідуальність» і «якою б великою не була розумова різниця між людиною та вищими тваринами, вона кількісна, а не якісна». В наступних своїх роботах Чарльз Дарвін переконував, що всі почуття: увага, цікавість, любов і всі інші, які притаманні людям, неодмінно притаманні і тваринам.

Вольтер, французький філософ XVII ст., також зробив подібний висновок, коли помітив собаку, який втративши свого господаря, з виттям та сльозами шукав його і, врешті знайшовши його, висловлював свою радість веселим гавканням, стрибками, ласками. Таким чином, на думку Вольтера, тварина є істотою, що відчуває емоції, а отже не заслуговує знущань над собою.

Аргументацію щодо наявності/ відсутності у тварин божественної душі спільними зусиллями розвіяли науковці та філософи, засвідчивши чи то неіснування, чи то смерть Бога. І аж до XXI століття трималась остання уявна лінія, що розділяла людину і тварину – свідомість. І цей останній захисний вал, що підтримував людську зверхність, науково виправдовуючи антропоцентризм, було зруйновано Кембриджською декларацією свідомості 7 липня 2012 року, у якій дослідники з когнітивної неврології, нейро- фармакології, нейроанатомії, нейрофізіології та обчислювальної неврології, на базі багаторічних досліджень мозку і тварин, і людей, проголосили, що «тварини, які не є людьми, мають нейроанатомічні, нейрохімічні та нейрофізіологічні субстрати свідомих станів, а також здатність демонструвати свідому поведінку».

Переконливі докази вказують на те, що люди не мають унікальних властивостей неврологічних субстратів, що генерують свідомість. Тварини, які не є людьми, включаючи всіх ссавців та птахів, та багато інших істот, зокрема і восьминоги, також мають ці неврологічні субстрати» [4, с.2].

Сьогодні, кожна цивілізована країна світу має закони про гуманне поводження з тваринами.

На мою думку, відповідь на це питання точніше будь-кого може дати людина, яка щодня працює з тваринами, а отже, як ніхто інший знає їх найкраще – це ветеринари. Багато ветеринарів, зоологів, біологів які досліджували це

питання, одноголосно свідчать про наявність досить сильних емоцій у тварин та розвинену здатність до емпатії. Наприклад, Джейн Гудолл відкрила приклади альтруїзму, емпатії у шимпанзе. Франс де Вааль дослідив співчуття та почуття справедливості у приматів. Ці роботи часто застосовуються у ветеринарній практиці.

Навіть з власних спостережень, чи то за тваринами у ветеринарній клініці, чи на фермі, можу впевнено сказати, що тварини беззаперечно мають співчуття, емпатію тощо.

Висновок. Отже, не така вже велика прірва між людиною та твариною. Вся різниця між нами кількісна, а не якісна. Тварина так само, як і людина, потребує морального ставлення до себе.

Список використаних джерел

- 1.Борейко В. Є. Філософи зоозахисту та природоохорони. К.: Київський екологокульт-ий центр, Асоціація зоозахисних організацій України, 2012. 180 с.
- 2.Декарт Р. Метафізичні твори. Київ: Фоліо, 2023. 224 с.
- 3.Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарук. Київ: «Абрис», 2002. 742 с.
- 4.Low, P. The Cambridge Declaration on Consciousness. Proceedings of the Francis Crick Memorial Conference, Churchill College, Cambridge University, July 7 2012, pp 1-2.

Гришук Руслан,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління
та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук н.,
доцент *Мельничук В.В.*

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ АРХЕТИПУ

Термін архетип походить від грецьких слів *arché* (що означає «початок» або «оригінал») і *típos* (що означає «модель» або «тип»). У філософських

термінах архетипи стосуються оригінальних форм або ідей, які служать шаблонами для всіх випадків певної категорії.

Теорія архетипів у філософії вперше з'являється у працях Платона і пізніше була розроблена К. Юнгом у контексті психології. Вона є основоположною концепцією в аналітичній психології, яка досліджує спільні символи та теми, присутні в людській психіці. За словами К. Юнга, ці архетипи є частиною колективного несвідомого, термін, який він ввів для опису спільного досвіду та спогадів, успадкованих від наших предків. Це колективне несвідоме впливає на наші думки, поведінку та емоції, проявляючись через універсальні символи, які можна знайти в міфах, снах і культурних проявах.

Колективне несвідоме містить архетипи, які є вродженими, універсальними моделями поведінки та мислення. Ці архетипи виникають зі спогадів і досвіду предків, які поділяють усі люди, впливаючи на наше сприйняття і взаємодію зі світом. К. Юнг виділяв чотири основні архетипи, які формують людську особистість:

- Персона – це соціальна маска, яку людина носить на людях, і яка відображає те, як вона хоче, щоб її сприймали інші. Якщо надмірно покладатися на неї, це може призвести до відриву від свого справжнього «я».

- Тінь – цей архетип втілює темні аспекти психіки, які люди часто пригнічуються або заперечуються самою особою. Визнання тіні має вирішальне значення для особистісного зростання та самоусвідомлення.

- Аніма/Анімус – аніма уособлює жіночі якості в чоловіках, тоді як анімус втілює чоловічі риси в жінках. Ці архетипи допомагають людям зрозуміти та інтегрувати свої протилежні гендерні характеристики.

- Самість – це центральний архетип, який означає інтеграцію всіх частин особистості, що веде до індивідуалізації – процесу становлення справжнього «я».

Окрім цих чотирьох основних архетипів, К. Юнг запропонував ширшу класифікацію, що охоплює дванадцять архетипів, які представляють різні мотивації та моделі поведінки:

- Правитель – символізує контроль, порядок і авторитет. Правитель прагне до стабільності та безпеки.
- Творець/Художник – втілює креативність і інновації. Творець шукає самовираження через мистецтво або інші форми творчості.
- Мудрець – уособлює знання, досвід і розуміння. Мудрець прагне до істини і глибокого розуміння світу.
- Невинний – представляє чистоту, оптимізм і простоту. Невинний бажає жити в гармонії з оточенням.
- Дослідник – характеризується допитливістю та прагненням до нових вражень. Дослідник шукає свободу та нові можливості.
- Бунтар – символізує протест і бажання змінити статус-кво. Бунтар прагне до свободи та незалежності.
- Герой – втілює мужність і рішучість. Герой готовий боротися за свої переконання та захищати слабших.
- Чарівник – уособлює трансформацію і магію. Чарівник прагне змінити реальність через уяву та інновації.
- Блазень – символізує веселощі і легкість. Блазень заохочує нас не сприймати життя занадто серйозно.
- Простак – втілює простоту й доступність. Простак прагне бути частиною спільноти та підтримувати зв'язки з іншими.
- Коханець – уособлює пристрасть, любов і емоційні зв'язки. Коханець шукає близькості та зв'язку з іншими.
- Піклувальник (Опікун) – символізує турботу і підтримку. Піклувальник прагне допомагати іншим і забезпечувати їхнє благополуччя.

Кожен з цих архетипів має свої специфічні бажання, страхи, стратегії та слабкості, які впливають на те, як люди орієнтуються у своєму житті та стосунках. К. Юнг вважав, що архетипи є частиною колективного несвідомого, переданого від покоління до покоління, що формує наше сприйняття світу [3].

Варто зазначити, що платонівський ейдос та архетипи К. Юнга мають багато спільного, особливо в тому, як вони намагаються описати

фундаментальні, ідеальні форми або моделі, що лежать в основі людського досвіду та сприйняття, але вони походять з різних філософських та психологічних рамок. За К. Юнгом, «архетип» є пояснювальним перефразуванням нових ейдосів Платона, але автор пропонує нове й оригінальне тлумачення цього поняття, ставлячи його на емпіричну основу і визначаючи його як елемент колективного несвідомого. К. Юнг називає «колективними» всі психічні змісти, властиві не одному, а багатьом індивідам одночасно, тобто певній спільноті, народові або людству в цілому.

У філософії, починаючи з Платона, термін «ідея» означає метафізичну сутність речей. Аристотель вважав, що ідея надає речам форму та життя (ентелехія). Неоплатоніки бачили ідею як «випромінювання верховного світового принципу», а в середньовічному християнстві – як «іскру Божої думки». Згодом ідеї почали трактувати суб'єктивніше. Платонівське розуміння ідеї, як вічної та незмінної, поступово втрачає свою силу. У його концепції ідеї є духовними образами речей, які можна зрозуміти через спогади про переродження. У своєму аналізі колективного несвідомого К. Юнг дуже часто використовує термін «ідея» для позначення психічного елементу, тісно пов'язаного з тим, що він називає (внутрішнім) «образом». За походженням цей образ може бути «особистим» або «безособовим». В останньому випадку він є колективним і має деякі міфологічні риси. Тоді К. Юнг називає його «первісним образом» (від лат. *primordialis* – «первісний», «вкорінений», «споконвічний»), а в інших джерелах – архетипом. Коли образ не має міфологічного характеру, а є суто колективним і не має якостей, пов'язаних з уявою та інтуїцією, автор говорить про «ідею». К. Юнг використовує термін «ідея» як щось, «що виражає значення первісного образу, яке виводиться або відокремлюється від конкретності образу» [2].

Поняття архетипів заслуговує на увагу з кількох причин. По-перше, їх можна розглядати як несвідомі психічні структури. По-друге, їх можна розглядати як культурні феномени. Художню репрезентацію архетипів можна розглядати як їх переклад на сучасну мову. Адже архетипи виявляють себе в

насамперед у культурно-мистецькому вимірі, який можна вважати першим виміром існування архетипів. Другий вимір – це пам'ять, яка є основою історичних та соціальних змін.

У цьому контексті важливо звернути увагу на українські архетипи. Архетипи української культури проявляються у вигляді символів у різних формах, включаючи міфи, казки, фольклор, обряди та традиції. Ці символи репрезентують узагальнений досвід українських предків, сформований колективним несвідомим і свідомістю.

Одним із найважливіших українських національних архетипів є архетип «Дому». В українській культурі поняття «дому» можна розглядати як репрезентацію батьківської фігури, малої Батьківщини, а також як метафору самої України. Однак у періоди складних історичних подій це поняття може набувати іншої форми, асоціюючись з ідеями руйнування, спустошення та хвороби. Ознака духовності також має велике значення для характеристики українців. Про це свідчить надзвичайно тісний внутрішній зв'язок із землею та чуйне ставлення до природи, що спостерігається серед них. Як наслідок, тема землі стала конвенційним елементом культурної традиції України. У сучасному суспільстві з'явилася концепція людини-монади, що означає зростаючий акцент на внутрішній світ особистості, який значною мірою відірваний від впливів суспільства і нації.

Архетип «дому» є близьким до архетипу «поля» – концепції, що забезпечує відчуття приналежності до Всесвіту. Це найбільш вразливий, але водночас вирішальний аспект української культури, значною мірою через історичне руйнування національної ідентичності. Проблема відновлення цього архетипу в сучасну епоху полягає у визнанні українцями своєї колективної ідентичності як нації, поряд з іншими націями. Це питання постало надзвичайно гостро у 2013-2014 роках через події Євромайдану, анексію частини української території та військові дії в Україні. Як нація, Україна зараз переживає розрив у світогляді, пошук духовних орієнтирів. Для подолання цих викликів, зміцнення національної єдності та самоусвідомлення важливим є вивчення культурної

спадщини, яка вистояла у часі і продовжує слугувати джерелом національної ідентичності.

Архетипи «Дому» і «Поля» продовжуються в архетипі «Матері». Архетип «Великої Матері» з'явився через магічний зв'язок людини з землею. Символ української землі уособлює аграрне коріння української цивілізації, а також ритуали та життєві цикли. Українці вірять, що земля зберігає силу і славу їхніх предків. Це відображено в українських легендах про створення людини з глини. Архетип матері є стійкою частиною української культури. Його можна побачити в образах жінок та в образах, що уособлюють порятunek, захист, життя, затишок, мудрість та милосердя. Люди часто звертаються до архетипу Матері, коли відчують себе невпевнено і потребують духовної підтримки. Це особливо актуально в контексті національних символів, таких як країна, дім.

Найвизначнішим і найхарактернішим архетипом української культури є «Світло». Образи вогню і світла ототожнюються з самим життям, сенсом і мудрістю. Це простежується у творах таких українських письменників, як Г. Сковорода, Т. Шевченко, Л. Українка, М. Коцюбинський, В. Винниченко, де архетипи вогню і сонця означають відродження, серце, силу людського духу, страждання і боротьбу, любов, просвітлення і життя.

Архетип «Світла» тісно пов'язаний з архетипом «Храм» – святині, які людина сповідує, а отже, вони нерозривно пов'язані між собою. Поняття «Храм» охоплює українську духовність, сакральний вимір буття і, звісно, мораль. Українська духовність закорінена в православній традиції і ґрунтується на етичних принципах, які сповідує Православна Церква. Мудрість, за прикладом Софії, слугує фундаментом як для Храму, так і для Світла, що уособлює цілісність Всесвіту та божественний порядок. Прикметно, що іконографічний образ Богородиці Софії був поширений у Київській Русі.

Лінія спадкоємності, що простягається від давніх часів Київської Русі до сьогодення, слугує архетипною репрезентацією концепту «Час». Вона ілюструє не лише витоки українського народу, але й слугує архетипом зв'язку та єдності поколінь. Сучасна культурна криза, яка характеризується розбіжністю між

традиційним і сучасним культурними просторами та світоглядами, посилює привабливість цього архетипу. Отже, дослідження архетипу є водночас захоплюючою історико-філософською справою, а також позачасовим і універсальним методом передачі духовності у ставленні до дійсності.

Завдяки вивченню архетипів відбувається усвідомлення шарів національної пам'яті та свідомості, які розкривають домінуючу ментальність народу як кодову знакову систему, що передається з покоління в покоління. У контексті формування етносу архетип «Час» слугує основою для окреслення генезису і прогнозованої траєкторії еволюції нації [1].

Отже, архетипи відіграють ключову роль у формуванні національної ідентичності, культурної спадщини та колективної пам'яті українського народу. Їх можна розглядати як неусвідомлені психічні структури, які виявляються через символи та культурні феномени, такі як міфи, казки, фольклор, обряди. В українській культурі архетипи, зокрема «Дім», «Поле», «Мати», «Світло», «Храм» та «Час», втілюють зв'язок із землею, духовність, силу народної душі й спадковість поколінь. Зокрема, архетип «Дому» є символом батьківщини, а «Світло» та «Храм» – уособленням мудрості та моральних цінностей. Таким чином, дослідження архетипів не лише допомагає зрозуміти минуле, але й слугує основою для збереження й відновлення національної єдності й ідентичності, що особливо важливо в сучасному контексті розвитку України.

Список використаних джерел

1. Міщенко М. М. Українські національні архетипи: від колективного несвідомого до усвідомленої національної ідентичності (до актуальності методології архетипного аналізу). URL: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/articles/etic/Mishhenko-M.M.-Ukrayinski-natsionalni-arhetypy.pdf>
2. Маринов М. Архетиповете на Юнг и ейдосите на Платон – атомите на душата. URL: <https://journals.uni-vt.bg/diogen/bul/vol30/iss2/art8>
3. Kenda Cherry. What Are the Jungian Archetypes? URL: <https://www.verywellmind.com/what-are-jungs-4-major-archetypes-2795439>

Дворченко Владислав,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інформаційних технологій, обліку та фінансів
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Марченко С.Д.*

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО В УКРАЇНІ З ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ДО ХІХ СТОЛІТТЯ

Українська музика відзначається багатою історією та унікальними рисами, що відображають національний дух та ідентичність. Музика на українських теренах існувала ще до часів Київської Русі та поступово розвивалася під впливом язичництва, християнства та європейських культур.

Мета дослідження: Простежити ранні етапи формування музичних традицій в Україні та їхню роль у культурному житті.

Первісні музичні традиції та язичницькі обряди

Зародження музики на українських землях починається з перших музичних ритуалів, які супроводжували обряди поклоніння природним силам. Це відображено в ритуальних танцях і піснях, які супроводжували обряди на святах, таких як Купала, Колодій, де використовували співи та ритмічні елементи

Найдавніші археологічні знахідки свідчать про використання таких інструментів, як тріскачки з бивнів мамонта та флейти, вік яких понад 20 тисяч років. Ці інструменти використовувалися для створення звуків, що вважались магічними та захисними

На ранніх етапах розвитку музика існувала в єдності з танцем і поезією, зливаючись в єдиний ритуальний акт, який підсилював релігійні та соціальні зв'язки в громаді.

Вплив християнства на музичну культуру Київської Русі

Після запровадження християнства в 988 році музика Київської Русі змінилася. Церковні співи стали невід'ємною частиною богослужінь, сприяючи формуванню окремої музичної традиції. Перші зразки духовного співу

відображені в нотних записах та кантах XI століття, знайдених на фресках Софійського собору

Києво-Печерська лавра стала осередком розвитку церковного співу, де формувалися церковні хорові ансамблі та поширювалися знання про партесний спів, що відрізнявся багатоголоссям і віртуозністю виконання

У період Київської Русі зародилися канти — церковні пісні для ансамблів або хорів, що виконувалися трьома або більше голосами. Канти стали основою церковної музики, поширюючись у світській культурі

Формування народної музики

Фольклор відіграв важливу роль у повсякденному житті українців. Найбільш поширеними жанрами були колядки, щедрівки, весільні, обрядові та козацькі пісні. Ці пісні мали епічний характер, розповідаючи історії з життя народу та зберігаючи національні традиції

У XVII столітті з'явилися кобзарі та лірники, які виконували козацькі думи й епічні пісні про народне життя. Їхніми інструментами були кобза, бандура, ліра, які згодом стали символами української народної музики

З розвитком інструментальної музики формувалися народні ансамблі, що включали такі інструменти, як сопілка, трембіта, бубон. Ці ансамблі супроводжували народні гуляння, весілля, а також виконували світську музику в містах

Західноєвропейський вплив на музику України

У XVI-XVII століттях на розвиток української музики вплинули європейські культурні течії, зокрема, ренесанс і бароко. В цей час в Україні поширюються нові жанри, зокрема кантата, реквієм, що були характерними для європейської музики

Багатоголосий партесний спів став популярним у православних церквах, відображаючи поєднання місцевих і європейських традицій. На відміну від католицьких служб, що супроводжувалися органом, партесний спів виконувався а капела

У XVII столітті в Україні з'явилися перші професійні музичні цехи, що розвивали національну інструментальну музику та закладали основи професійного музичного навчання

Роль музики в національному житті

Українська музика є елементом національної ідентичності. Музика в Україні стала важливим засобом підтримки національної свідомості. Вона супроводжувала суспільні події, відображала соціальні зміни та була основою патріотичного виховання.

Козаки активно використовували музику для підняття бойового духу та вшанування героїв. Козацькі марші та народні пісні набули популярності в народному середовищі і стали основою для багатьох сучасних музичних творів

Традиції, що закладені в давніх музичних жанрах, стали натхненням для сучасних композиторів та виконавців, які продовжують зберігати автентичність української музики, поєднуючи її з сучасними жанрами.

Висновки

Музика – це культурна спадщина. Українська музика, зародившись у стародавніх обрядах і церковних піснеспівах, пройшла шлях до сучасності, зберігши свої головні риси. Музика продовжує об'єднувати українців, підтримуючи національну ідентичність. Українська музика є важливою частиною національного культурного надбання і об'єднує минуле й сучасне, зберігаючи національний дух. Сьогоднішня музика збагачується завдяки збереженню традиційних форм, які надихають нові покоління виконавців.

Список використаних джерел

1. Українська музика. URL: <https://uk.wikipedia.org>
2. Історія української музики: Перший том. URL: <https://archive.org>
3. Розвиток партесного співу. URL: <https://naurok.com.ua>

Заблудський Роман,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
факультету економіки та менеджменту
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

КРИТИЧНИЙ РАЦІОНАЛІЗМ КАРЛА ПОППЕРА

В першій половині минулого століття популярною філософською течією був логічний позитивізм або неопозитивізм, як вказується в деяких джерелах. Він тримає своє коріння в 20-х роках з Віденського гуртка, представниками якого були такі знамениті філософи як Рудольф Карнап, Людвіг Вітгенштейн, Моріц Шлік та інші. Вони намагалися заперечувати ідеї метафізики і стверджували, що знання є науковим тільки тоді, коли його піддати емпіричній перевірці, тобто – принцип верифікації знань. Хоча дана течія мала доволі широкий відгук, але її концепції з часом зіткнулися з численними проблемами, які ускладнили подальший її розвиток і призвели до появи нових.

Внаслідок кризи логічного позитивізму, проблематика філософії науки зазнала значних змін [1, с.161]. Значне місце в цьому процесі займав австрійський філософ Карл Поппер. Відштовхуючись від ідей логічного позитивізму Віденського гуртка, він запропонував власну, яка відкидає традиційну концепцію верифікації і розвиває власну, що базується на раціоналізмі, в якій провідну роль в пізнанні відігравали ідеї, гіпотези та теорії. Свої ідеї виклав в ряді праць, таких як «Злиденність історизму», «Припущення та спростування», «Об'єктивне знання» та інших [3, с.321].

У своїй основній роботі – «Логіка наукового дослідження» Карл Поппер ставить під сумнів метод редукції, який вважався основною проблемою наукової методології, запропонувавши концепцію фальсифікації. Згідно їй, будь-яка теорія може вважатися науковою, якщо вона допускає своє спростування, використовуючи емпіричні дані. Пояснюючи перевагу над верифікацією, він наводив припущення, що підтвердження може бути лише тимчасовим, враховуючи зростаючу кількість фактів, тому відповідно завжди можна заперечити гіпотезу [2, с.93]. Дана концепція стала фундаментом для його

критерію відокремлення науки від псевдонаукових систем, які не можуть бути спростовані.

Він привертав увагу до того, що на всіх етапах наукового пізнання дослідник або вчений має власні упередження або ідеї, без яких неможливий сам пізнавальний процес. Людина, маючи вже певні упередження, здійснюючи пізнання і зіштовхуючи їх з фактами, заперечує їх або вдосконалює. В той же час вони ніколи не стають абсолютною істиною, залишаючись гіпотезами, мають можливість бути запереченими в майбутньому. На думку Поппера, теорія може мати необмежену кількість висновків, що підтверджують її істинність, але за наступних перевірок вона може стати хибною.

Він розглядав науку як динамічний процес, що постійно розвивається, змінюється та вдосконалюється. Він вважав, що головне завдання філософії науки полягає не у обґрунтуванні знання, а у встановленні закономірностей його змін або, якщо бути точнішим – росту наукового знання. Будучи переконаним, що цьому не допоможуть відомі методи позитивізму, настоював на важливості аргументованих дискусій з коректною постановкою питань і критичним аналізом рішень.

Одне з провідних місць в теорії критичного раціоналізму Поппера посідає фолібілізм – принцип, що визнає помилковість всього знання, що воно має бути відкритими для критики [1, с.164]. Це покладає на вчених можливість створювати нові теорії, щоб спростувати вже існуючі. Такий підхід забезпечує відкритість науки до нового досвіду і стимулює її розвиток.

В своїх працях Карл Поппер зазначав, що критичне мислення є фундаментом наукової діяльності. Він підкреслював, що науковий прогрес можливий лише тоді, коли вчені відмовляються від догматичного підходу і відкриті до альтернативних точок зору. Наука, на його думку, є колективною працею, що ґрунтується на обміні ідеями, суперечках і взаємній критиці. Такий підхід дозволяє зменшити вплив особистих упереджень і забезпечити об'єктивність наукових висновків.

Карл Поппер також чимало приділяв увагу соціальним і етичним аспектам науки. Він наголошував, що наукове життя є однією з ланок суспільного життя,

тому наука, як і суспільство в цілому має підлягати якісним змінам. Але такий прогрес може нести за собою значні ризики, так як наукові відкриття можуть бути використані як на благо суспільства, так і на шкоду. Тому він акцентував на відповідальному відношенні до наукової діяльності, підкреслюючи важливість демократичних цінностей у забезпеченні критичності наукових досліджень.

Критичний раціоналізм Карла Поппера являє собою течію в філософії науки, що розширила розуміння природи наукового знання. Ґрунтуючись на досягненнях логічного позитивізму, було сформовано нову концепцію наукової методології – фальсифікації, яка базувалася на спростуванні існуючих теорій замість доведення їх істинності. Стверджувалося, що будь-яке знання не є абсолютним, що його потрібно ставити під сумнів. Всі ці ідеї дали змогу не тільки забезпечити відкритість наукових теорій для їх вдосконалення, а й розширити розуміння самого наукового знання та його розвитку.

Список використаних джерел

1. Ратніков В. С. Основи філософії науки і філософії техніки. Вінниця: ВНТУ, 2012.
2. Кузь О. М., Чешко В. Ф. Філософія науки. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017.
3. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017.

Кіпер Павло,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету лісового господарства та екології
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Марченко С.Д.*

ГОЛОДОМОР 1932-1933 РОКІВ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Болісною сторінкою в історії України став Голодомор 1932-1933 рр. Голодомор визнаний геноцидом, бо він став наслідком цілеспрямованого нищення українського селянства радянською владою. Шляхом штучно

організованого голоду Москва прагнула забезпечити повний контроль державних органів над українським населенням.

Можна виділити декілька причин голодомору:

- **Примусова колективізація** (більшовики прагнули ліквідувати приватну власність, змушуючи селян вступати до колгоспів, що призводило до повстання селян);
- **Реквізиції зерна** (радянська влада встановлювала нереальні високі цілі щодо збору зерна, які перевищували можливості селян);
- **Політична мета** (вважають, що голодомор, як і процес розкуркулення, був спрямований на придушення українського національного руху і знищення української ідентичності, адже він охоплював лише українські землі та українське селянство).

Радянське керівництво усвідомлювало готовність українців чинити опір колективізації та розкуркуленню, тому і вдалося до перевіреного засобу упокорення населення – штучного голоду. Влаштований більшовиками голод 1921-1922 рр. суттєво послабив повстанський рух в Україні, а голод 1932 -1933 рр. мав цілковито зламати дух українського селянства, його волю до боротьби за право бути господарями на своїй землі.

Першим кроком цілеспрямованої політики радянської влади було встановлення високих планів хлібозаготівель. Планове вилучення зерна у селян і його продаж за кордон забезпечували коштами потреби індустріалізації. Водночас це був засіб приборкання непокірного селянства [1, с.33]. За невиконання плану хлібозаготівель селяни зазнавали жорстоких репресій.

Ще один аспект злочинної політики радянської влади – це «охорона майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і зміцнення соціалістичної власності», якій була присвячена окрема постанова державних органів СРСР, відома як «Закон про п'ять колосків». Порушення положень цього закону передбачало розстріл з конфіскацією майна або позбавлення волі на 10 років [1, с. 34].

Наступним кроком злочинної влади стало створення Надзвичайної хлібозаготівельної комісії на чолі з Молотовим, яка вдалася до репресій щодо колгоспного керівництва та впродовж листопада 1932 – січня 1933 р. вилучила у селян 90 млн пудів збіжжя, залишивши їх без засобів до існування [1, с. 35].

Ще однією каральною акцією влади стало занесення на «чорні дошки» сіл, які не виконали хлібозаготівель, їх повну блокаду, що прирікало цілі села і райони на голодну смерть.

Це була справжня війна злочинної влади проти свого народу, її спроба примусити селян до капітуляції. Адже, на думку Сталіна, українське селянство було «соціальною базою українського націоналізму» [2, с. 42].

Шляхом штучно організованого голоду більшовицька влада намагалася вирішити так звану «українську проблему», що дає нам розуміння того, що ця катастрофа була створено навмисно, задля викорінення саме українського селянства. Головною силою у формуванні національного повстанського духу були вище згадані селяни – села стали так званими «носіями» та «захисниками» традицій від тогочасних дій влади, що безпосередньо вплинуло на українську культуру. Значних втрат зазнала сільська культура, включаючи обряди, звичаї, народні пісні, ремесла. Українська культура завжди була тісно пов'язана з землею та землеробськими традиціями. Наприклад, у нашій традиції жнива – це не просто збір врожаю, а особлива подія, урожай символізується у кожному колоску, а жниварські пісні – це як молитва про хліб насущий. Що сталося після Голодомору? Ті, хто зміг вижити після цього, вже не могли співати про врожай, бо саме існування хліба стало болісним спогадом.

Також це тісно пов'язано з українською літературою, багатьох письменників, наприклад, Миколи Хвильового, Валер'яна Підмогильного, які у своїх творах описували життя селян, їхні традиції, було репресовано. Тогочасна влада дозволяла писати лише про героїчних робітників і забороняла навіть найменшу згадку про реальні проблеми, такі як село, голод чи репресії.

Правда про голодомор суттєво вплинула на свідомість наступних поколінь. Сьогодні українці вшановують пам'ять загиблих у той трагічний період під час днів скорботи. Пам'ять про цю трагедію має велике значення у формуванні української ідентичності, тому що підкреслює цінності свободи та незалежності. Хоча радянський режим роками намагався замовчувати ці жахливі події, проголошення незалежності України поклало початок кампанії з розкриття

правди. Визнання Великого голоду (Голодомору) геноцидом було, на мою думку, важливим для відновлення гордості, тому що, незважаючи ні на що, Українці вистояли перед усіма викликами радянської влади.

Голод 1932-1933 рр. став трагічною сторінкою в історії України, яка має тяжкі наслідки для нації, її культури та самосвідомості. Цей штучно створений голод став одним із найжахливіших прикладів злочинів проти людства та залишив дуже вагомий слід у пам'яті тисяч українців. На сьогодні важливо пам'ятати цю трагедію не лише як одну з глав історії, а й як заклик до захисту національної свободи та поваги до гідності кожної людини.

Список використаних джерел

1. Іванов С. Ю. Нищення українського села голодомором 1932 – 1933 рр.: злочинні закони радянської влади. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. Серія Право. Випуск 71. С. 32-37. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/262810/259168>
2. Махорін Г. Л. Голодомор 1932-1933 рр.: внутрішня війна в умовах загрози зовнішньої. Житомир : Вид-во «Волинь». 2007. 44 с.

Ковальчук Віталій,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
факультету ветеринарної медицини
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ВЕТЛІКАРЯ

Проблема співвідношення моралі та науки, а відтак, і спеціальної професійної діяльності, актуалізується у зв'язку з прогресуючою дисгармонією та контраверсивністю духовного та раціонального, етичного та наукового. З кінця XX століття намітилось розширення кола проблем і сфер дослідження етики науки, в яких осмислюються не лише норми, які мають спрямовувати

стосунки вчених у межах наукового співтовариства, або визначати вищі пізнавальні цінності науки, а й такі, що дозволяють чи забороняють певне втручання науки в природу, тіло людини та тварини. У зв'язку з цим особливого значення набувають проблеми етики професійної діяльності дослідника-науковця та лікаря-практика ветеринарної медицини.

Відомо, що термін «етика», маючи давньогрецьке походження спочатку означав спільне місцеперебування, а згодом набув значення звичаю, характеру людей, що формується у спільному проживанні. Аристотель розрізняв доброчесності характеру (мужність, мудрість, поміркованість, справедливість та ін.) та доброчесності розуму [3, с.113].

Світ, що вивчається етикою, побудований особливим способом. Якщо предметом дослідження фізики, хімії чи біології є світ сущого, то етика вивчає світ належного. Ця різниця яскраво проявляється вже на рівні побудови мовлення. Так, висловлювання – «вода – це хімічне сполучення кисню та водню» – описує фрагмент існуючого світу. Висловлювання зі сфери моралі описують те, чого немає, але так має (повинно) бути. Наприклад, «Лікар повинен допомагати хворому звільнитись від страждань». Тут йдеться не про існуюче, а про належне [3, с. 221].

Уявлення про науку, започатковане в період Нового часу, а згодом гіперболізоване позитивізмом, протиставляло науку філософії, мистецтву, релігії, етиці. До сьогодення можна зустріти подібне уявлення, у якому наука та людські цінності протиставлені одне одному. Разом з тим все більшого поширення набуває погляд, згідно з яким наука та науковий світогляд розвиваються у тісній та широкій взаємодії з іншими елементами духовного життя суспільства. Адже усі прояви людського життя переплетені між собою. Усі сторони людської душі є необхідними для її власного розвитку, служать тим живильним середовищем, з якого вона бере свої життєві сили [5, с. 89].

Головне завдання ветлікарів – запобігання поширенню заразних хвороб тварин; ліквідувавши їх, сприяти тим самим збільшенню виробництва продуктів і сировини високої якості, а також оберігати людей від тих хвороб, якими можуть

хворіти як тварини, так і люди. Ці завдання визначені Законом про ветеринарну медицину.

Важливою складовою ветеринарної практики є взаємодія ветлікаря з пацієнтом (тваринами) та їх власниками. Ця взаємодія ґрунтується на певних етичних принципах та правилах. Етика фахівців ветеринарної медицини являє собою специфічний прояв загальної етики в конкретних умовах їх діяльності. Вона покликана вивчати закономірності виникнення і розвитку професійної моралі в конкретних умовах, а саме: врахування мети професійної діяльності ветлікарів, їх ролі в соціумі, змісту спеціальних принципів і проблем, які можуть виникати при виконанні лікарських обов'язків.

Етичні принципи в гуманній і ветеринарній медицині, хоч і мають багато спільного, все ж суттєво різняться. Якщо лікар гуманної медицини найперше має дбати про збереження психіки хворого, бо це сприяє найповнішому його одужанню та реабілітації, то ветлікар має здійснювати заходи, спрямовані на підвищення продуктивності тварин шляхом своєчасного і якісного лікування та запобігання поширенню захворювання у господарствах.

Одним із основних аспектів взаємодії ветлікаря з тваринами є емпатія та повага до тварин. Ветлікар однаково і з повагою та співчуттям має ставитись до різних тварин, спираючись на розуміння їх потреб та особливостей поведінки. Турботу про пацієнта лікар має ставити на перше місце. Під час огляду або процедур лікар повинен дбайливо поводитись з тваринами, намагаючись якомога менше спричиняти стрес і дискомфорт.

Комунікуючи з власниками тварин ветлікар має чітко, зрозуміло і доступно пояснювати їм діагноз та методи лікування, ризики та очікувані результати. Перед проведенням будь-яких процедур або лікування лікар має пояснити можливі ризики та вигоди та отримати згоду на їх проведення від власника тварини. Лікар повинен надавати підтримку власникам тварин, відповідаючи на їхні питання та надавати поради щодо догляду за тваринами, профілактики захворювань та здорового способу життя тварин.

Лікар повинен дотримуватись конфіденційності щодо інформації про пацієнтів та їх власників, обговорювати медичні випадки лише з дозволу власників або у випадках, передбачених законодавством; дотримуватись етичних стандартів у своїй практиці, уникаючи будь-яких форм експлуатації тварин або їх власників, забезпечуючи доброчесність своїх дій.

Дотримуючись цих принципів і правил лікар ветеринарної медицини зможе створити довірливі і конструктивні стосунки з твариною та її власником, що загалом сприятиме успішному лікуванню та догляду за пацієнтом.

Отже, ветеринарна медицина, як і будь-яка інша медична практика, має свої етичні та філософські аспекти. Деякі з них включають питання моральної відповідальності, прав тварин, меж втручання, евтаназії та якості життя, використання тварин у науці та багато інших. Питання, з якими зіштовхується ветеринарний лікар у своїй практиці, вимагають ретельного розгляду та дотримання етичних принципів та цінностей.

Поєднуючи наукові знання, професіоналізм з моральними принципами, ветеринари будуть спроможні приймати обґрунтовані рішення щодо догляду за тваринами.

Список використаних джерел

1. Лук'янов А.С., Павлова Т.Н. Біоетика як світоглядна наука і її практичне застосування. *Міжнародний симпозіум «Біоетика на порозі III тисячоліття»*. Харків, 2000. С. 82 – 85.
2. Мельник В.О. Ветеринарна деонтологія: навчально-методичний посібник. Миколаїв: МНАУ, 2013. 54 с.
3. Тофтул М.Г. Етика: підручник. 2-ге вид., випр. і доповн. К.: ВЦ «Академія», 2011. 440 с. (Серія «Альма-матер»).
4. Швейцер А. Благоговіння перед життям. К.: Сфера, 2016. 572 с.
5. Шевчук С. Ф. Ціннісні аспекти ставлення людини до природи. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії. Зб. наук. праць*. Вип 10. Львів, 2017. С. 88 – 92.

Когтєв Богдан,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

КІНІКИ: ПРИНЦИПИ ТА ІДЕЇ АНТИЧНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ШКОЛИ

Витоки та засади кінічної філософії. Школа кініків виникла в IV столітті до н. е. завдяки Антисфену, який вчився у Сократа. Вона утвердила простоту як основний життєвий принцип, ставлячи за мету звільнення від залежності від матеріальних благ. Кініки підкреслювали необхідність жити згідно з природою, відкидаючи всі штучні обмеження, які накладають суспільство та культура. Філософія кініків розвивалася в період, коли багато людей прагнули до розкоші, тоді як кініки обирали шлях самодостатності (автаркії) – здатності досягати душевного спокою без зовнішніх речей. Вони вважали, що матеріальні цінності обмежують людську свободу, а справжнє щастя можна знайти, звільнившись від прагнень до багатства, слави та суспільного становища [1, с. 15].

Принцип автаркії в кінічній філософії. Однією з головних ідей кініків була автаркія, що означає повну самодостатність. За вченням кініків, людина може досягти душевного спокою, лише відмовившись від зовнішніх потреб і живучи у гармонії з природою. Це означало не лише матеріальну незалежність, але і свободу від впливу думок інших людей та суспільних очікувань. Автаркія була важливим кроком до звільнення від внутрішніх та зовнішніх обмежень, що перешкоджають людині досягати істинного щастя. Кініки вважали, що задоволення природних потреб – це все, що потрібно для щастя, а все інше лише марнотратство, що відволікає людину від головного. Вони рекомендували вести просте життя, уникати розкоші та надавати перевагу духовним цінностям [1, с. 18; 2, с. 25].

Відмова від суспільних норм і традиційної моралі. Однією з найяскравіших рис кінічної філософії була відмова від традиційної моралі.

Кініки критикували соціальні норми та суспільні інститути, стверджуючи, що вони пригнічують справжню природу людини. Для кініків важливою була чесність перед собою та природність, тому вони відкидали традиційні обмеження, що, на їх думку, обмежують людську свободу. Зокрема, кініки не визнавали багатство, славу та інші суспільні цінності, вважаючи, що вони обмежують людину в досягненні гармонії з природою. Відомим прикладом є Діоген Синопський, який у своїх діях демонстрував зневагу до загальноприйнятих норм і свідомо порушував їх, щоб показати марність штучних правил суспільства. Цей радикальний підхід викликав у багатьох неоднозначні почуття, але залишив сильний вплив на подальший розвиток філософії [2, с. 30].

Критика багатства та статусу. Кініки вважали, що прагнення до багатства, слави та влади є марними і призводять до внутрішніх конфліктів та розчарувань. Вони підкреслювали, що справжня свобода полягає у здатності людини уникати таких бажань. Таке ставлення до матеріальних цінностей відображалось у способі життя кініків, які часто вели аскетичне існування і обмежували свої потреби до мінімуму. Вони виступали проти багатства, стверджуючи, що людина, яка не прагне матеріального, є незалежною та самодостатньою. Діоген, один із найвідоміших кініків, жив у бочці на ринку, відмовляючись від традиційного житла, і таким чином символізував своє відкидання потреб у матеріальних благах [3, с. 40].

Вплив кініків на стоїцизм. Кінічна філософія мала значний вплив на формування стоїцизму, однієї з основних філософських течій античності. Стоїки, як і кініки, прагнули досягти внутрішньої гармонії, зберігаючи байдужість до зовнішніх впливів та обставин. Вони перейняли від кініків ідеї про важливість самоконтролю та незалежності від матеріальних цінностей. Водночас стоїцизм розвинув кінічні ідеї, надавши їм більше філософської строгості та додавши концепцію досягнення внутрішнього спокою через раціональне мислення. Стоїки вважали, що людина може контролювати свої емоції, і цей підхід був

безпосередньо пов'язаний із прагненням кініків до автаркії та самодостатності [3, с. 45].

Кініки в сучасному контексті. Сьогодні ідеї кініків, зокрема прагнення до простоти та відмови від надмірного матеріалізму, відображаються у різних філософських рухах, що критикують споживацьке суспільство. Їхній підхід до аскетизму та відмови від надмірностей знаходить відображення у сучасних ідеях мінімалізму та екологічного життя, що підкреслює важливість екологічної свідомості та внутрішньої гармонії з природою. Кініки продовжують впливати на мислення, нагадуючи про те, що справжня свобода можлива лише тоді, коли людина не обмежена матеріальними прагненнями та є незалежною від зовнішніх обставин [1, с. 20].

Список використаних джерел

1. Крилов, А. А. Філософські традиції Давньої Греції. URL: <https://philpapers.org>
2. Сидоров, Б. Г. Історія кінічної філософії. URL: <https://iep.utm.edu>
3. Чижевський, О. В. Кініки та стоїки: порівняльний аналіз. URL: <https://plato.stanford.edu>

Колеснік Вікторія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету економіки та менеджменту
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В.В.*

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ

В Україні розвиток зеленого туризму розпочався тільки в 1996 році, однак він дуже швидко набув популярності. Великого розповсюдження він набув на Закарпатті, Прикарпатті, Буковині, Поліссі, Поділлі та Слобожанщині.

Розповсюдження ідей захисту довкілля у туристичній індустрії значною мірою відбулося під впливом європейських країн, де він набув поширення.

Варто зауважити, що сільський туризм можна вважати одним із найбільш перспективніших способів популяризації українського села, його економічного зростання. Покращуючи рівень життя населення сіл, зелений туризм сприяє збереженню природних ресурсів [1, с. 764]. Тобто окреслений вид туризму позитивно впливає на економічний розвиток, а також реалізує рекреаційну функцію. Зелений туризм виконує низку специфічних функцій. Ми розглянемо деякі з них.

Економічна функція сільського зеленого туризму полягає у сприянні позитивним змінам у сільській місцевості. Це відбувається шляхом підвищення рівня зайнятості та прибутків селян, зокрема і завдяки реалізації сільськогосподарської продукції.

Рекреаційна функція підтверджується тим, що у селах розташовані агрооселі, зокрема у лісовій місцевості і це сприяє оздоровленню та відпочинку туристів. Агрооселя – це приватне житло, розташоване у сільській місцевості, що складається не більше, ніж з п'яти кімнат, у якому наявні всі умови для проживання туристів [4]. Агрооселі розташовуються на екологічно чистих територіях з чистим повітрям та чудовими природними краєвидами.

Науковці зауважують на взаємозв'язку виховної, культурної та соціальної функцій зеленого туризму, які об'єднують спільні цілі та шляхи їх досягнення. Зважаючи на це, складно виділити окремо виховний чи культурний вплив, що є підґрунтям для реалізації соціальної функції.

Ведення сільського туризму полягає не лише у наданні можливості ночівлі в агрооселі, а ще й у забезпеченні транспортного обслуговування, задоволенні медичних та розважальних потреб. Це реалізовує соціальну функцію і є важливим компонентом у процесі розвитку зеленого туризму.

Зелений туризм виконує комунікативно-інформаційну функцію, сприяючи розширенню комунікації, формуючи та розвиваючи культурні зв'язки, відновлює традиції українського народу, а також формує бережливе ставлення до природно-рекреаційних ресурсів [7].

Важливу роль відіграє зелений туризм для жителів сіл і невеликих міст, адже він активно створює робочі місця, розв'язує проблеми зайнятості населення, які є дуже актуальними для України. Як показує статистика, 90 % у сучасній світовій туристичній інфраструктурі займає приватний сектор, велика частина якого розміщується у сільській місцевості.

Зелений туризм сприяє поширенню серед жителів міст та збереженню традиційних ремесел, фольклору, культури, що впливає на пробудження історичної пам'яті [6, с. 93].

В Україні зелений туризм набув значного розвитку на Закарпатті. Це зумовлено наявністю необхідного житла, розвинутій інфраструктурі, мережі обслуговування та безумовно природних рекреаційних ресурсів. Відтак Закарпаття має потенціал, щоб стати одним із центрів зеленого туризму в Європі та світі [1, с. 763]. Послуги сільського туризму надаються на Закарпатті в багатьох районах. Тут розташовані рекреаційні комплекси, агрооселі, історико-культурні пам'ятки, архітектура, музеї, розважальні комплекси.

Сільський туризм приваблює мешканців великих міст України, які прагнуть відчувати особливості життя в селі, перебуваючи в екологічно чистому середовищі, споживаючи натуральну їжу, українські традиційні страви, отримати моральне та естетичне задоволення.

Також зелений туризм набуває популярності серед іноземців, які перебувають в Україні. Таким способом вони відпочивають та пізнають українську культуру та звичаї.

Сільський туризм по-різному сприймається українцями. Дехто особливо прихильний до нього через екологічність та економічність. Проте частина населення не має достатньої обізнаності з цим видом туризму, тому перед фахівцями із туристичної сфери і загалом перед українцями постає важливе завдання – популяризувати сільський туризм та сприяти ознайомленню громадян з його основними принципами [1, с. 765].

Зважаючи на вищезазначене, можна констатувати, що зелений туризм впливає не лише на розвиток економічного так культурного життя суспільства,

але й на формування екологічної свідомості особистості. Тому варто детальніше вивчити, як впливає зелений туризм на екологічну свідомість людини.

Екологічна свідомість розглядається як сукупність знань людини про природу, її відношення до навколишнього середовища та розуміння ролі людини у системі «людина – природа», а також як прагнення до реалізації заходів, які сприяють збереженню довкілля, недопущення дій, які спричиняють негативний вплив на природу, підтримки екологічної політики [2]. Тобто зазвичай під поняттям «екологічна свідомість» розуміють певне психічне утворення (частину свідомості), яке пов'язане з відношенням «людина – природа».

Вважаємо, що необхідно виокремити основні аспекти впливу зеленого туризму на формування екологічної свідомості:

- сприяння екологічній освіті;
- підвищення інформованості суспільства;
- забезпечення доступу до екологічної інформації;
- здійснення переходу від проголошення до реалізації політики сталого розвитку шляхом прийняття відповідного законодавства, впровадження державних програм із забезпеченням фінансуванням [5].

Варто зауважити, що важливою є роль держави у окреслених процесах, яка повинна здійснювати заходи, які акцентують увагу на тому, що природа є цінністю як для суспільства загалом так і для окремої людини, втративши яку людство втратить те, що замінити нічим не можна, таким чином поставивши під загрозу існування людства [3, с. 16].

Отже, зелений туризм є одним із чинників формування екологічної свідомості, а також перспективним аспектом розвитку економіки. Оскільки він сприяє розвитку сільського малого та середнього бізнесу, то це може допомогти у вирішенні соціально-економічних проблем, які існують в українських селах, зокрема нестача робочих місць, відповідно низький рівень життя, міграція. Водночас даний різновид туризму має позитивний вплив на збереження та популяризацію української культурної спадщини як серед українців, так і для світу загалом.

Список використаних джерел

1. Дідик Н. В., Варшава О. В. Розвиток зеленого туризму – пріоритетне завдання для України. Економіка і суспільство. 2017. № 9. С.763–767.
2. Екологічна свідомість українців & довкілля. URL: <http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/ekosvidomist.pdf>
3. Мельничук В. В. Ціннісна сутність природи в контексті розвитку соціальної держави (філософсько-релігійний аспект). Наука. Релігія. Суспільство. 2011. № 1. С. 12–16.
4. Сільський зелений туризм. URL: https://pidru4niki.com/1506091343766/turizm/silskiy_zeleniy_turizm
5. Туризм: екологічний, зелений, або сільський? URL: <https://infotour.in.ua/kuzmenko.htm>
6. Халімовська І. В. Екологічний туризм як чинник розвитку сучасного суспільства. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2016. № 67. С. 89–96.
7. Ярема Л. В. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму. Ефективна економіка. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/71.pdf

Корчевська Діана,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління
та національної безпеки
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор історичних наук,
професор *Романюк Н.Й.*

ОЛЕВСЬКА РЕСПУБЛІКА

На початку війни Німеччини проти СРСР гітлерівські війська швидко просувалися на схід. У цей час на Поліссі, у глибокому тилу продовжувала діяти радянська влада. У червні-липні 1941 року проти залишків радянської влади виступили бійці Поліської Січі під командуванням отамана тараса Боровця

(Бульби) та загони білоруської самооборони. У серпні 1943 року у поліському краї була утворена Олевська республіка – самоврядна територія, незалежна від німецької адміністрації, яка проіснувала до 15 листопада 1941 року. Її територія охоплювала північні райони Житомирської і Рівненської областей та північні регіони Білорусі [1].

Тарас Бульба-Боровець – діяч українського повстанського руху часів Другої світової війни, засновник УПА «Поліська Січ» та Української національної гвардії, генерал-хорунжий [6]. Він ще до утворення Олевської республіки збирав підпілля для боротьби з більшовиками. Тому в серпні 1941 року під його командуванням повстанці зайняли Олевськ, який став столицею вільної партизанської «республіки» на три місяці.

Центральний адміністративний орган називався районною управою. Головою цього уряду Тарас Бульба-Боровець назначив Богдана Симоновича [5]. Також в адміністративному та військовому керівництві Олевської республіки важливу роль відігравав начальник штабу Поліської Січі, полковник Павло Смородський. Завдяки його зусиллям і підтримці місцевого населення було запроваджено купу реформ. Вдалося швидко відновити промисловість, реформувати колгоспи (вони продовжували функціонувати колективно, але власність землі була індивідуальна). Відновити науково-дослідні сільськогосподарські центри. В аграрній реформі передбачалась можливість співіснування державної, кооперативної власності на землю, яка безкоштовно переходила у власність народу. Відновилось виробництво фарфорового заводу, меблевої фабрики та гончарного посуду. На 1 листопада 1941 р. було заплановано запуск електростанції.

Олевська республіка також стала осередком українського національного життя. В Олевську з'явилися нові українські газети, зокрема газета «Гайдамака» 1941 р., поновилося церковно-релігійне та культурне життя та запровадилася шкільна реформа [1]. З початку вересня 1941 року в республіці розпочалися ярмарки, встановлено стабільні ціни на продукти. Також проводилася декомунізація: перейменування вулиць та вилучення радянських символів. Тут

зникла комуністична символіка, з'явилися портрети українських гетьманів, а вулиці і площі були перейменовані. Олевська республіка визнавала уряд Української Народної Республіки (УНР) в екзилі, але фактично жила автономно, без директив з Варшави [3].

У листопаді 1941 року німецькі нацисти встановили адміністративний контроль над територією Олевської республіки частково роззброївши загони Поліської Січі. Німецька військова адміністрація дозволила загонам Січі мати лише 1000 вояків. Але їм вдалося обійти заборону неофіційно запровадивши функціонування районної та сільської поліції, яка фактично входила до війська. Влада окупаційної адміністрації обмежувалася містами та залізничними шляхами, тоді як сільська місцевість залишалася ареною протистояння партизанських груп та ведення боїв [1].

У республіці була створена власна адміністрація, на загальних виборах обиралися старости сіл. Збори старост Богдан Симонович проводив двічі на місяць. В селах люди працювали з бажанням, без підганячів та бригадирів [5].

Однак 5 листопада з Рівного приїхав гебітскомісар, який змушував Поліську Січ виконувати накази німецької влади. Оскільки Тарас Боровець з своїм військом відмовився виконувати злочинні накази нацистів та репресувати єврейське населення – 15 листопада 1941 року Олевська республіка була ліквідована. Після цього німецька адміністрація почала реалізовувати свою політику окупації, що особливо посилилося з початком 1942 року [4].

Загалом корені Поліської Січі ведуть до «Українського національного відродження», невеликої просвітницької організації, створеної наприкінці 1932 року за участю Т.Боровця та діячів УНР в екзилі. Саме на базі цієї організації була створена «Армія без держави» і УПА «Поліська Січ». Історичний контекст підкреслює важливість цього періоду для українського національного руху, який продовжував боротьбу за незалежність України в умовах другої світової війни, адже саме ці події могли стати початком відновлення незалежності України [3].

Список використаних джерел

1. Інститут історії України. URL: <http://resource.history.org.ua>

2. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-762466>
3. Організація Українських Націоналістів. URL: <http://kmoun.info>
4. Олевська республіка 1941. URL: <https://naub.oa.edu.ua/olevska-respublika-1941/>
5. Гінда В. «Олевська республіка»: дисципліна понад усе. URL: <https://zbruc.eu/node/55207>
6. Тарас Бульба-Боровець. Історична Волинь. URL: <https://www.istvolyn.info/post/423>

Костриця Софія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету ветеринарної медицини
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Актуальність теми: Вчення Григорія Сковороди набуває особливого значення в контексті сучасного суспільства, яке стикається з пошуком моральних і духовних орієнтирів. Філософія Сковороди, заснована на ідеях самопізнання, внутрішньої свободи та гармонії з природою, пропонує цінні відповіді на питання сенсу життя, самореалізації та щастя. Його погляди, які інтегрують елементи християнської етики та античної мудрості, стають все більш актуальними в умовах духовної кризи та зростаючої важливості гуманістичних цінностей у глобалізованому світі.

Мета: дослідження ключових аспектів філософії Сковороди, таких як ідея “сродної праці”, двосвітова концепція та його погляд на щастя, а також їх значення в сучасному контексті.

Аналіз джерел: Григорій Сковорода (1722–1794) є однією з ключових фігур української філософської думки, яка гармонійно поєднувала риси східнослов'янської духовної традиції, барокової культури та ідей європейського Просвітництва. Його життя та творчість відображають тягнення до пізнання людської природи, духовних законів та пошуків істини. В епоху, коли українська

культура була під тиском зовнішніх впливів, Сковорода залишається символом духовної незалежності та внутрішньої свободи.

Життя Сковороди є яскравим прикладом духовного пошуку та відмови від матеріальних благ заради глибокого самопізнання. Його біографія складається з безперервних подорожей Україною, викладацької діяльності та мандрівного способу життя, який він обрав, відмовляючись від офіційних посад і багатства. Для Сковороди філософія була не стільки академічною дисципліною, скільки способом життя. Він вважав, що справжня мудрість полягає у пошуку гармонії з собою і світом, і що саме життя є найкращим вчителем.

Його пошуки свободи відображають глибоке прагнення до духовної незалежності, що дозволяло йому жити поза соціальними умовностями. Сковорода часто підкреслював важливість внутрішньої свободи як основи для пізнання істини, вважаючи, що матеріальне багатство і суспільний статус є лише перешкодами на шляху до істинного щастя.

Серед філософських концептів Сковороди найбільш відомою є його ідея «сродної праці». Він вважав, що кожна людина має внутрішню природу, яка визначає її покликання у світі. «Сродна праця» полягає в тому, щоб знайти таку діяльність, яка відповідає цій природі, бо лише тоді людина може бути щасливою. Це не просто професія, а спосіб досягнення гармонії з собою і світом. Невдоволення життям, на його думку, є наслідком невірного вибору шляху, коли людина йде проти своєї природи.

Сковорода також розвинув концепцію «двох світів»: зовнішнього, матеріального, який є минулим і тлінним, і внутрішнього, духовного, що є вічним і незмінним. Він вважав, що людина повинна прагнути жити в гармонії з цими двома світами, зокрема зосереджуючи увагу на духовному аспекті свого існування. Справжнє щастя, за Сковородою, знаходиться не у зовнішніх обставинах, а в здатності до внутрішнього пізнання та самозаглиблення.

Центральним елементом його філософії є також символіка серця. Серце, за Сковородою, є осередком морального вибору та пізнання Бога. Він часто

використовував образ серця як метафору для духовного життя людини, підкреслюючи його роль у формуванні морального обличчя особистості.

Для Сковороди людина була насамперед духовною істотою. Вона не може бути щасливою, поки не пізнає свою внутрішню природу і не знайде свого справжнього призначення. Важливим аспектом його антропологічного вчення є теза про самопізнання: «Пізнай себе, і ти пізнаєш світ». Ця ідея близька до класичної грецької філософії, але має свої особливості у контексті християнської думки Сковороди.

Ставлення Сковороди до суспільства було досить критичним. Він вважав, що соціальні інституції, матеріальні багатства і навіть державна влада є другорядними у порівнянні з моральним і духовним розвитком людини. Це робить його філософію одночасно персоналістичною і антиавторитарною: справжня влада, за Сковородою, знаходиться всередині людини, а не поза нею.

Філософія Сковороди має певні паралелі із західними ідеями, такими як стоїцизм і неоплатонізм. Його погляд на людину як духовну істоту, яка повинна шукати внутрішню гармонію, нагадує концепції самоконтролю і відмови від надмірностей, властиві стоїкам. Водночас його концепція двох світів має спільне з неоплатонічною ідеєю двох рівнів буття – ідеального і матеріального.

Сковорода також поєднує елементи християнського екзистенціалізму, що полягає у пошуках сенсу життя через пізнання Бога і морального вибору. Хоча його філософія не отримала широкого визнання в Європі того часу, вона справила великий вплив на українських мислителів, таких як Пантелеймон Куліш та інші представники національного відродження.

Сковородинська ідея «сродної праці» залишається надзвичайно актуальною у сучасному суспільстві, де люди часто стикаються з проблемою вибору професії, яка б відповідала їхнім талантам і внутрішнім переконанням. У світі надмірного споживання і матеріалізму, його заклик до пошуку духовного балансу є важливим нагадуванням про необхідність звертатися до внутрішніх цінностей.

У сучасному контексті, коли українське суспільство переживає виклики війни та національного відродження, філософія Сковороди також може бути джерелом натхнення для пошуків національної ідентичності та духовної незалежності.

Висновок: Філософія Григорія Сковороди є унікальним поєднанням західних і східних духовних традицій, що робить його видатним мислителем як в українському, так і світовому контексті. Його ідеї самопізнання, «сродної праці» і духовної свободи мають значний вплив на сучасну українську культуру та можуть стати джерелом моральної підтримки для сучасної людини у пошуках сенсу життя.

Список використаних джерел

1. Сковорода Г. С. Твори: У 2-х т. К.: Наукова думка, 1994.
2. Дмитрієв М. В. Григорій Сковорода і проблеми сучасної етики. К.: Либідь, 1991.
3. Шевчук В. Григорій Сковорода: Самопізнання через творчість. Харків: Ранок, 2005.
4. Ставицька Л. В. Барокова спадщина в українській філософії. Київ: Альтернативи, 1998.

Коханевич Іван,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету лісового господарства та екології
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор *Муляр В.І.*

МАЄВТИКА СОКРАТА

Особливе місце в історії як європейської, так і світової філософської думки займає Сократ (469-399 рр. до н.е.) – давньогрецький філософ, якого вважають одним з засновників західної філософії. Його батьком був ремісник-різьбар, а мати відомою повитухою. Сфера занять матері в майбутньому стала приводом для дотепного жарту Сократа щодо своїх здібностей у справі духовного

народження, яке він, мовляв, від неї успадкував. Сократ був відомим майстром ведення бесід, хоча своїх думок не записував. Про нього ми знаємо, в основному, з творів його знаменитих учнів: Платона, Ксенофонта, Аристофана та інших.

Сократ відомий своїми роздумами стосовно багатьох питань буття світу. Однак головним предметом його філософії стали питання людини та її пізнання. При цьому він не займався проблемами натурфілософії, бо не вважав їх важливими, хоча ці проблеми в той час були пріоритетними серед грецьких мислителів. Вважається, що філософія Сократа зародилася як реакція на моральну кризу афінського суспільства. Ось чому цей мислитель віддавав перевагу питанням людини, пошуку нею істини і моральної досконалості. Саме в цьому контексті знаходилася і його знаменита маєвтика.

Маєвтика – це філософський метод, створений Сократом і спрямований на досягнення істини через діалог. Сократ вважав, що знання і розуміння вже існують у кожній людині, але щоб до них дістатися, потрібно «витягнути» ці істини назовні. Подібно до того, як повитуха допомагає дитині народитися, філософ допомагає «народитися» істині в свідомості співрозмовника. Сократ розробив метод задавання питань, що допомагають людині краще розуміти себе і навколишній світ. Він вірив, що істину не можна нав'язати, її можна лише відкрити всередині себе. Це означає, що істина не може бути «викладена», вона є всередині людини. Завдання вчителя – допомогти їй «народити» через питання. Цей давньогрецький інтелектуал вважав, що людина – це така істота, душа якої є вічною і пам'ятає усе, що вона пережила. Ця пам'ять знаходиться в людині, однак сама людина може не знати про це. Тому потрібно лише допомогти їй «витягнути» з себе те знання, яке потрібно людині для того, щоб вона правильно розуміла світ і себе в ньому, а, відповідно, і правильно діяла в своєму житті. Маєвтика – це саме той метод, який допомагає людині «знайти» себе, виявити свої знання і правильно ними розпорядитися. Звідси і знамениті слова Сократа «Пізнай себе».

Маєвтика складається з кількох послідовних етапів, які Сократ використовував у розмовах, щоб допомогти співрозмовнику розкрити істину

всередині себе. Метод спрямований на поступове усвідомлення відповіді шляхом самотійного мислення. Основні етапи мають такий вигляд:

1. Постановка запитань: Сократ починає із простих, іноді навіть буденних запитань. Ці питання зазвичай спрямовані на виклик у співрозмовника певних роздумів і створення атмосфери відкритого діалогу. При цьому Сократ вдає з себе людину, яка не знає відповіді на ті питання, що сама їх ставить, однак щиро бажає добратися до істинного знання. Це певною мірою розхолоджує співрозмовника, який «відкриває свою душу» і впевнено відповідає на питання, поставлене Сократом.

2. Виявлення суперечностей: Після початкових відповідей Сократ задає уточнюючі питання, щоб виявити логічні чи моральні суперечності у відповідях співрозмовника. При цьому Сократ знову ж таки не нав'язує свою думку, він лише висловлює сумнів, що змушує людину, яка з ним дискутує, критично оцінити свої попередні погляди.

3. Пошук істини через роздуми: Через обдумування власних помилок і суперечностей співрозмовник приходить до глибшого розуміння суті питання, яке обговорюється. Так протягом кількох турів застосування такої методики людина, врешті, приходить до правильного знання. Істина, яку вона знаходить, є не нав'язаною, а усвідомленою самотійно. Таким чином, виходить, що співрозмовник Сократа самотійно «народжується» інтелектуально, духовно. Бо, як переконував цей давньогрецький мислитель, «істина в кожному з нас, потрібно лише знайти шлях до неї». Важливим тут є ще те, що людина «народжується» і морально, адже сам Сократ вважав, що справжня моральність людини може бути лише тоді, коли вона правильно розуміє проблему, яка розглядається.

Важливою складовою частиною маєвтики як методу Сократа є його іронія. Давньогрецький філософ вживав її у якості засобу викриття хибних переконань співрозмовника. Іронія – це особливий метод, він не передбачає жорсткої критики позиції співрозмовника. Навпаки, Сократ проявляв іронію достатньо дружелюбно, вихваляючи розумові здібності людини, з якою вів діалог. Він

всіляко демонстрував здатності співрозмовника мислити, однак при цьому показував своїми питаннями сумнів у повній достовірності знань свого опонента, як би запрошуючи його до подальших роздумів. Можна виділити основні положення сократівської іронії.

1. Нещирість: Сократ вдавав, що не знає відповіді на питання, спонукаючи співрозмовника до самостійного пошуку.

2. Викриття помилок: Через іронічні запитання він виявляв непослідовність та хибність переконань опонента.

3. Досягнення Істини: Така методика дозволяла крок за кроком наблизитися до істинного розуміння проблем.

Сократ, здійснюючи свою методологію маевтики, часто висловлювався про те, що його місія є такою самою, як і робота повитухи, акушерки, однак має інше спрямування. Бо якщо повитуха має справу з жінками і допомагає породілля народити живу людину, то він, Сократ, має справу з чоловіками і допомагає їм народити живу душу. Сам Сократ вважав, що його місія важча. Адже вагітна жінка знає, що вона вагітна своєю дитиною, і тому завжди готується до пологів, а далеко не кожен чоловік знає про те, що він «вагітний» правильним знанням і не знає про те, що може це знання народити, а тому далеко не завжди готується до своїх «духовних» пологів.

Метод маевтики Сократа знайшов своє досить широке застосування в давньогрецькому інтелектуальному просторі. Насамперед, серед його учнів. Зокрема, у творах Платона – найвідомішого учня Сократа, який згодом розвинув власну філософську систему. Ще один його учень – Ксенофонт зберіг детальні записи про життя та вчення свого вчителя. Відомий мислитель Аристипп – засновник кіренської філософської школи, широко застосовував маевтичний метод у своїх дослідженнях. Навіть критик Сократа Антисфен, будучи його учнем і ставши надалі засновником кінічної філософської школи, також використовував маевтику.

Варто зазначити, що маевтика як метод Сократа, заснований на діалозі та запитаннях, вплинув на сучасну освіту. Його завдання – допомагати учням

самостійно знаходити відповіді, а не просто передавати готові знання.

Прикладами можуть слугувати:

1. Відкриті запитання: Викладачі використовують запитання без однозначної відповіді, стимулюючи учнів до глибшого аналізу (наприклад, «Які причини могли призвести до революції?»).
2. Дискусії та дебати: Студенти навчаються аргументувати свої думки і критично аналізувати інші позиції.
3. Групова робота: Семінари та обговорення сприяють розвитку критичного мислення через спільний пошук відповідей.

Завершуючи, можна стверджувати, що маєвтика Сократа – це не просто метод навчання, а ціла філософія життя. Маєвтика стосується не лише якоїсь однієї сфери людської життєдіяльності. Вона може бути актуальною при формуванні всієї життєвої стратегії людини, пошуку нею сенсу власного життя взагалі. Адже, як зазначає В. Муляр, «методологія сенсожиттєвих проблем особистості передбачає необхідність постановки і послідовного теоретичного вирішення цілого ряду взаємопов'язаних питань» [4, с. 73]. А це обов'язково включає принципи маєвтики як послідовного заглиблення в проблему і виявлення справжніх знань, істин, що стосуються смислу життя конкретної людини. Таким чином, і в контексті смисложиттєвих проблем маєвтика закликає нас шукати істину всередині себе, розвивати критичне мислення та самопізнання. І пам'ятати, що «істина не належить нікому, але кожен може до неї доторкнутися».

Список використаних джерел

1. Александрова О.В. Сократ. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. Київ: Знання України, 2006. С. 168-170.
2. Дубровіна Л.А. Маєвтика. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2009. Т. 6. С.435.

3. Булатов М. Майєвтика. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. С. 354.

4. Муляр В.І. Смісловиттєві орієнтири особистості. Вісник ЖДТУ/ Філософські науки. Вип. 1. 2006. С. 67-80.

Крижановська Софія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
агрономічного факультету
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор історичних наук,
професор *Романюк Н.Й.*

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПРАКТИКИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СЬОГОДЕННЯ

Сільське господарство в усі історичні часи і в усіх державних утвореннях, що існували на території України, відігравало провідну роль. Головним засобом виробництва у сільському господарстві є земля. Протягом століть методи ведення сільського господарства змінювалися під впливом нових знань і технологій, від традиційних ручних методів до сучасних високотехнологічних підходів. Сьогодні сільське господарство прагне бути не тільки продуктивним, але й екологічно відповідальним, зберігаючи природні ресурси для майбутніх поколінь.

Цінним є історичний досвід сільськогосподарських практик другої половини XIX – початку XX ст., періоду економічної модернізації України після відміни кріпосного права. Основними культурами в сільськогосподарському виробництві були зернові зокрема пшениця, жито, овес та ячмінь. Українська пшениця була високої якості та користувалася високим попитом на європейському ринку. Важливими були також технічні культури, зокрема, льон та тютюн, які вирощувалися для потреб текстильної та харчової промисловості. У науковому дослідженні Романюк Н. Й. на основі архівних джерел та

літератури дано характеристику сільськогосподарських практик другої половини XIX ст. Так, у авторефераті Романюк Н. Й. «Сільське підприємництво доби капіталістичної модернізації України: 1861–1914 рр.» вказано: «Для тодішніх господарств найбільш вигідним було вирощування зернових культур, цукрових буряків, картоплі, хмелю та заснування власних цукрових, винокурних, пивоварних та інших підприємств і млинів. Створивши конкурентно спроможні товарні господарства, вони одночасно з виробництвом сільськогосподарської продукції, вкладали свої кошти у найбільш прибуткові галузі промисловості. Поєднання виробництва сільськогосподарської продукції з її промисловою переробкою забезпечувало власникам отримання сталих прибутків»[4, с. 17].

В середині XIX століття почалося активне вирощування цукрових буряків, що спричинило стрімкий розвиток цукрової промисловості. Україна стала головним центром цукрового виробництва в російській імперії, зокрема завдяки родинам Терещенків, Харитоненків та Симиренків, які побудували перші цукрові заводи на території України. У монографії Романюк Н. Й. «Сільські підприємці і підприємництво в Україні: 1861–1914 рр.» характеризує господарювання Терещенків, вказуючи, що їх господарства відзначалися високою культурою землеробства, запровадженням багатопільної сівозміни, використанням техніки: «Про ефективне і дбайливе господарювання Терещенків свідчить і те, що поряд із землеробством вони розвивали тваринництво. Якщо в багатьох цукрозаводчиків відходи виробництва пропадали, то у Терещенків жом і патока використовувалися поряд з іншими кормами для відгодівлі худоби. Крім того, ведення тваринницької галузі забезпечувало достатню кількість гною для удобрення полів. Завдяки інтенсивному веденню сільського господарства у своїх маєтках Терещенки отримували значні прибутки, зуміли вигідно вкласти свої капітали у промислове виробництво і стати потужними виробниками цукру та іншої продукції»[5, с. 242, 243].

Цінність історичного досвіду ведення сільського господарства того періоду полягає у тому, що там були закладені основи органічного виробництва,

що особливо доцільно у наш час. Сівозміна була одним з основних методів підтримання родючості ґрунту. Сільськогосподарські культури чергували, щоб уникнути виснаження землі. Фермери залишали частину своїх полів під паром, щоб підтримувати природну вологість ґрунту і відновлювати його родючість. Поступово землевласники почали практикувати більш інтенсивну сівозміну, особливо з промисловими культурами, такими як буряк, льон і тютюн, з метою максимізації прибутку з гектара. Наприкінці XIX століття великі землевласники почали впроваджувати перші механічні знаряддя праці. Парові двигуни та механічні комбайни використовувалися на великих фермах, що значно підвищувало продуктивність і зменшувало потребу в ручній праці.

У XIX столітті органічні речовини, переважно компост, були основним джерелом добрив. Землевласники та заможні фермери намагалися підвищити врожайність своїх полів, використовуючи органічні добрива. Наприкінці XIX століття вони почали використовувати мінеральні добрива, що було сільськогосподарським нововведенням і дозволило їм підвищити продуктивність своїх полів. Однак висока вартість мінеральних добрив означала, що їх використання залишалося обмеженим.

Сучасне сільське господарство та землеробство зазнали великих змін завдяки розвитку технологій, механізації, цифрових інновацій та глобалізації. Зміни спрямовані на підвищення ефективності виробництва, забезпечення продовольчої безпеки та збереження екології. Сучасні методи землеробства, які застосовуються сьогодні, дають змогу отримувати максимальний врожай, при цьому зберігаючи родючість ґрунтів і зменшуючи негативний вплив на навколишнє середовище. Зокрема до сучасного сільського господарства входить використання GPS та дронів. Сучасні фермери використовують GPS для точного планування та обробітки полів. Дрони допомагають проводити моніторинг стану посівів, виявляти проблеми з вологістю або хворобами, а також оцінювати стан рослин. За допомогою сенсорів і супутникових знімків фермери отримують дані про вологість ґрунту, рівень освітленості, наявність добрив та поживних речовин. Це дозволяє оптимізувати використання ресурсів і зменшити витрати.

No-till – це метод, за якого ґрунт не обробляється традиційними плугами, що зберігає його природну структуру, зменшує ерозію та сприяє накопиченню органічних речовин. Прогресивним методом є мульчування залишками рослин, що зберігає вологу в ґрунті та запобігає росту бур'янів. Покривні культури, такі як люцерна чи конюшина, засіваються між основними культурами для збагачення ґрунту поживними речовинами та захисту від ерозії

Досягнуто процесу у механізації та автоматизації сільського господарства. Трактори, комбайни та сівалки мають навігаційні системи та можуть працювати з мінімальним залученням людини. Це дозволяє значно зменшити витрати часу та праці. Роботи й автоматизовані системи вже використовуються на деяких фермах для посадки, догляду та збору врожаю. Це стає особливо актуальним у теплицях та на фермах, де потрібно контролювати кожен етап росту рослин.

Також фермери поєднують органічні та мінеральні добрива для підвищення родючості ґрунтів. Завдяки сенсорам можна точно визначити, де й скільки добрив потрібно внести, щоб забезпечити рослини поживними речовинами, не перенасичуючи ґрунт. Крім хімічних засобів захисту рослин, дедалі частіше застосовуються біопрепарати, які є екологічно безпечними.

Біологічні засоби захисту рослин спрямовані на боротьбу зі шкідниками та хворобами без шкоди для навколишнього середовища.

Завдяки селекції та генетичним дослідженням виводяться нові сорти культур, які є більш стійкими до змін клімату, посух та шкідників. Органічне сільське господарство, яке сьогодні стає дедалі популярнішим, ґрунтується на використанні природних методів. Замість хімічних добрив застосовуються органічні, як-от компост або перегній, а для боротьби зі шкідниками використовують біологічні методи. Сучасні аграрні компанії мають доступ до розвинених логістичних маршрутів, що дозволяє швидко транспортувати продукцію до будь-якої точки світу.

«Астарта-Київ» – один із провідних агропромислових холдингів, основний бізнес якого пов'язаний із забезпеченням українських промислових споживачів та населення високоякісним цукром. Виробництво цукру «Астарті»

відбувається на 6 цукрових заводах, що переробляють понад 39 тис. т сировини за добу, які розташовані у Полтавській, Харківській, Вінницькій та Хмельницькій областях.

Порівняння господарських практик давніх часів та сучасності показує, що сільське господарство зазнало значного прогресу. Сучасні технології, механізація, цифрові інновації та спрямування на органічне виробництво дозволяють фермерам ефективніше використовувати ресурси та зменшувати втрати продукції. Однак одночасно виникають екологічні виклики, такі як забруднення ґрунтів і води. Це спонукає до відродження органічних та екологічно чистих методів господарювання. Врешті, обидві епохи мають свої сильні сторони, і сучасне сільське господарство часто звертається до історичного досвіду, щоб забезпечити стійкий розвиток.

Список використаних джерел

1. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/>
2. Історія ведення сільського господарства в Україні у системі державного регулювання. URL: <https://www.zerno-ua.com/journals/2014/mart-2014-god/istoriya-vedennya-silskogo-gospodarstva-v-ukrayini-u-sistemi-derzhavnogo-regulyuvannya/>
3. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
4. Романюк Н.Й. Сільське підприємництво доби капіталістичної модернізації України: 1861–1914, автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук спец. 07.00.02 / Київ, 2014. 40 с.
5. Романюк Н.Й. Сільські підприємці і підприємництво в Україні: 1861–1914 рр. Житомир: Полісся, 2012. 600 с.

Кузнець Світлана, Разікова Ілона,
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету ветеринарної медицини
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ЧИ ПРИСУТНЯ СВІДОМІСТЬ У ТВАРИН ЧИ ЦЕ ПРОСТО МЕХАНІЗМ?

Свідомість у тварин – це одне з найскладніших і найзагадковіших питань у філософії. Воно викликає гострі дискусії серед філософів, біологів та психологів. Чи мають тварини свідомість, подібну до людської, або ж їхня поведінка – це лише результат складних біологічних механізмів?

Сучасні дослідження в галузі нейронауки показали, що багато тварин мають складні мозкові структури, які є основою для свідомості.

Різні види тварин можуть мати різні рівні свідомості. Наприклад, примати, дельфіни та слони демонструють складну поведінку, яка вказує на високий рівень свідомості. Вони можуть вирішувати завдання, впізнавати себе у дзеркалі та використовувати інструменти. Інші тварини, такі як собаки та кішки, також демонструють емоційні реакції, соціальну поведінку та здатність до навчання.

Тварини демонструють широкий спектр емоцій, таких як радість, страх, гнів та сум. Дослідження показали, що собаки можуть відчувати складні емоції, такі як ревності та співчуття. Це вказує на те, що тварини мають емоційну свідомість, яка впливає на їхню поведінку та взаємодію з оточенням.

Одним із важливих аспектів свідомості є самосвідомість – здатність впізнавати себе як окрему особу. Тести з дзеркалом показали, що деякі тварини, такі як дельфіни, шимпанзе і слони, можуть впізнавати себе у дзеркалі, що свідчить про наявність у них самосвідомості. Це відкриття піднімає питання про те, наскільки тварини усвідомлюють себе і свої дії.

Тварини можуть мати складну систему пам'яті та здатність до навчання. Наприклад, ворони можуть запам'ятовувати обличчя людей та відрізняти тих, хто є небезпечним для них. Слони мають відмінну пам'ять, яка дозволяє їм запам'ятовувати місця, де знаходиться вода, та інші важливі ресурси. Здатність

до навчання і пам'ять свідчать про наявність складної свідомості. Є докази того, що багато тварин впізнають себе в дзеркалі, зокрема слони, сороки і навіть мурахи. Хоча такі дзеркальні тести були суперечливими як показники самосвідомості, є ознаки того, що цей метод недооцінює рівень самосвідомості. Це самовідчуття у тварин може бути іншим, ніж у людей.

Деякі тварини можуть використовувати складні форми комунікації. Наприклад, дельфіни мають розвинену систему звуків, які вони використовують для спілкування один з одним. Примати, такі як шимпанзе, можуть використовувати знакову мову для спілкування з людьми. Це вказує на те, що вони мають свідомість, яка дозволяє їм взаємодіяти з оточенням та іншими істотами.

Хоча ми (поки що) не маємо остаточних відповідей, ми можемо зробити деякі обґрунтовані попередні висновки, які вказують на те, що тварини – це щось більше, ніж просто безглузді машини.

Рене Декарт, відомий французький філософ XVII століття, вважав, що тварини не мають свідомості і діють механічно. Він вважав їх «біологічними автоматами», як машини без розуму. Деякі наступні мислителі навіть припускали, що тварини не мають ні бажань, ні страхів, нічого не знають і нічого не відчують – ні задоволення, ні болю, здатними лише на рефлекторну поведінку. Декарт аргументував, що тільки люди володіють розумом та здатністю до мислення, тоді як тварини діють інстинктивно і без свідомого наміру.

Декартове трактування тварин як автоматів значно вплинуло на філософське ставлення до тварин у XVII і XVIII століттях. Це призвело до того, що багато людей не вважали за потрібне враховувати інтереси та почуття тварин. Однак сьогодні ця точка зору піддається критичному переосмисленню.

Сучасний філософ Пітер Сінгер має інший погляд на це питання. Він пропонує враховувати інтереси тварин, виходячи з їхньої здатності відчувати біль та страждання. Сінгер стверджує, що якщо тварини можуть відчувати біль, то вони мають моральне право на гуманний підхід. Це означає, що ми повинні враховувати їхні інтереси так само, як і інтереси людей, і уникати завдання їм страждань.

Сінгерова позиція базується на утилітаристичній етиці, яка передбачає мінімізацію страждань та максимізацію щастя. Враховуючи це, ми повинні враховувати страждання тварин та приймати рішення, які зменшують їхні болі та покращують якість життя.

Американський філософ Томас Нагель пропонує ще один підхід до цього питання. Він розмірковує про те, що ми не можемо повністю зрозуміти свідомість тварин, оскільки це «не дано нам у досвіді». Нагель відомий своєю роботою «Що це таке бути кажаном?», в якій він стверджує, що ми не можемо уявити собі, що означає бути твариною, адже наш досвід свідомості є унікальним для людей. Отже, свідомість тварин залишається загадкою, яку ми можемо лише частково зрозуміти.

Нагельова теза підкреслює межі нашого розуміння та знань про інші істоти. Цей підхід закликає до смирення перед таємницями свідомості і закликає до обережності в наших судженнях про тварин.

Ми можемо лише здогадуватися про те, як тварини сприймають світ і що вони відчують. Це питання, відоме як «проблема інших розумів», є одним із найбільших викликів у вивченні свідомості тварин.

Питання свідомості у тварин залишається відкритим і складним. Хоча ми маємо певні докази, які вказують на те, що тварини можуть відчувати біль і мають певні форми свідомості, ми також повинні усвідомлювати обмеження наших знань. На мою думку, ми повинні з повагою ставитися до тварин і враховувати їхні інтереси, навіть якщо ми не можемо точно зрозуміти їхні внутрішні переживання.

Але остаточних доказів немає, всі ці висновки вказують принаймні на певну форму усвідомлення у тварин. Усі ці поведінки можуть відбуватися без усвідомлення, так само як персонаж відеоігор може демонструвати людську поведінку на основі алгоритмів кодування, не вимагаючи жодної свідомості. Однак поведінка тварин часто дуже нагадує нашу власну поведінку, опосередковану свідомістю. Враховуючи відсутність доказів того, що вони не мають розуму чи досвіду, але демонструють форми усвідомлення та розумових функцій, поточні докази стверджують, що тварини мають свідомий досвід.

Мій особистий погляд схиляється до того, що тварини мають свідомість, хоча вона може відрізнятися від людської. Вони демонструють складну

поведінку, взаємодіють зі світом, проявляють емоції та реагують на біль. Враховуючи це, ми повинні з максимальною обережністю і повагою ставитися до них, забезпечуючи належний догляд і захист від страждань.

Визнання свідомості у тварин впливає на формування законів та політики, спрямованих на захист їхніх прав. Багато країн прийняли закони, що регулюють утримання та поводження з тваринами, враховуючи їхню здатність до відчуття болю та страждань. Це сприяє створенню більш гуманного суспільства, де поважаються права всіх живих істот.

Список використаних джерел

1. Яцина О.Ф. Зоопсихологія: Навчально-методичний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2010. 144 с. URL: <https://surl.li/ksgudf>
2. Філософія. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9411a76f-09bf-4c35-b69d-c6fe33a244a6/download>
3. Чи відчувають тварини? URL: <https://sd.net.ua/2012/02/12/chi-vidchuvayut-tvarini.html>
4. <http://конференция.com.ua/pages/view/608>
5. Вчені припускають, що комахи також мають свідомість. URL: <https://speka.media/vceni-priputskayut-shho-komaxi-takoz-mayut-svidomist-pok10q>

Левицька Крістіна,
здобувач фахового передвищого рівня освіти
економіко-правового відділення
ВСП «Житомирський торговельно-економічний
фаховий коледж ДТЕУ»
Науковий керівник: викладач другої категорії
Мисюра Т.В.

ВІЙНА В УКРАЇНІ ОЧИМА МОЛОДІ

Війна в Україні стала визначальним досвідом для молодих українців. Втрати, переміщення, зміни планів – це лише частина того, з чим довелося

зіткнутися цілому поколінню. Студенти, школярі, випускники – всі опинилися в епіцентрі подій. Для них війна стала не абстрактним поняттям з підручників історії, а жорстокою реальністю, що вимагала негайної реакції.

Вплив війни на життя молоді відзначився у багатьох сферах людського буття. З початку вторгнення країни-агресора в Україну мільйони українців були змушені залишити свої домівки. Значна частина з них – молодь.

За даними соціологічних досліджень, молоді люди відчувають великі втрати, пов'язані з початком війни і лише незначний відсоток не усвідомлюють власних втрат. Зазнали великих втрат студенти, які не змогли продовжити навчання, оскільки багато навчальних закладів були зруйновані або закриті, школярі, які втратили можливість відвідувати улюблені гуртки, молоді фахівці, які мріяли про кар'єру в рідній країні. Війна зруйнувала їхні плани та змусила шукати притулок в інших містах або навіть за кордоном. Дуже важко почати життя ніби з чистої сторінки, втративши все, що ти мав до цього. Це призвело до того, що багато студентів отримали можливість дистанційного навчання, а також змінили спеціалізації на більш практичні та затребувані в умовах війни. В свою чергу зародилася невпевненість щодо майбутнього кар'єрного розвитку через економічні труднощі і нестабільність.

Війна значно вплинула на психічне здоров'я молодих людей. Багато хто з них відчуває тривогу, депресію та стрес через постійні обстріли та невизначеність майбутнього. Свідчення насильства, втрати близьких, постійний страх за життя рідних – все це залишає глибокі психологічні травми. З моменту повномасштабного вторгнення у 2022 році, 28% українців почало скаржитись на погіршення психологічного здоров'я [1]. Психологічна підтримка та реабілітація стають важливими аспектами для відновлення нормального життя молоді.

Незважаючи на негативні наслідки, війна також об'єднала, зміцнила патріотичні почуття та спонукала до активних дій. Сотні тисяч молодих людей долучились до лав Збройних Сил України та територіальної оборони. Молоді люди активно долучаються до волонтерської діяльності, надаючи гуманітарну допомогу, евакуюючи людей, виготовляючи камуфляж, беруть участь у

громадських ініціативах, спрямованих на підтримку армії та відновлення країни. Отже, що зросло прагнення бути патріотом своєї держави. Молоді люди розуміють наскільки важливо займати активну громадську позицію в житті України в такий непростий час. Дуже великий вклад молоді у волонтерській діяльності, в інформаційній сфері війни. Молоді люди активно використовують соціальні мережі для поширення правдивої інформації про війну та боротьби з російською пропагандою.

Війна вплинула на формування політичних поглядів молоді, зокрема на підтримку національних цінностей. Зросло критичне ставлення до внутрішньої політики та вимоги до реформ у соціальній і економічній сферах. Багато молодих людей переосмислили свої цінності, зрозумівши, що найголовніше в житті – це життя та свобода. Молодь стала більш соціально активною, прагнучи змінити країну на краще. Незважаючи на всі труднощі, молоді українці зберігають надію на краще майбутнє. Вони вірять у перемогу та відновлення країни, прагнуть брати активну участь у відбудові України та створенні нових можливостей для її розвитку.

Війна не лише руйнує, вона також об'єднує. Багато молодих людей бачать своє майбутнє в Україні, незважаючи на складні умови і готові працювати над відновленням країни. Це покоління, яке напише нову сторінку в історії України.

Список використаних джерел

1. Війна і молодь. URL: <https://uchoose.uacrisis.org/vijna-i-molod/>
2. Війна очима молоді. URL: <https://www.dw.com/uk/viina-ochyma-molodi-potribno-shchos-robyty-i-zakhyshchaty-krainu/a-61265280>
3. Психологічні дослідження в умовах війни. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/download/374/4>

Люлька Софія,
здобувач фахового передвищого рівня освіти
економіко-правового відділення
ВСП «Житомирський торговельно-економічний
фаховий коледж ДТЕУ»
Науковий керівник: викладач вищої категорії
Трач С.А.

ЧОРНІ ЗАПОРОЖЦІ: УКРАЇНА АБО СМЕРТЬ

Суть нашого українського Я, відчуття й усвідомлення національного ґрунту докорінно можуть змінити кілька пожовклих папірців чи нетлінних знімок. Хто ми? Які ми? Пропагандистські канали країни-агресора переконують світ, що ми пасивні, безініціативні хохли-малороси, не здатні на вчинок. Невже це правда? Авжеж – ні!

Сьогодні надзвичайно важливо відкрити українцям і світовій громадськості історичну правду про постаті українських титанів та героїчні події минулого нашого народу, який вів нещадну виснажливу боротьбу за своє існування й створення власної держави. Сучасні хроніки російсько-української війни дають унікальний шанс утвердити прагнення знати й відчувати силу свого народу як одну з домінант буття українства.

Бойовий підрозділ «Чорні запорожці» був створений у 1917 році і відрізнявся як крайнім ступенем націоналізму, так і надзвичайною хоробрістю. Серед «чорношличників» переважали або природжені козаки-рубачи, або досвідчені кавалеристи старої армії, що не знали рівних у кінному строю. Саме «Чорні запорожці» спровокували конфлікт між Армією УНР і білогвардійською армією Півдня Росії в серпні 1919 року, коли ці війська одночасно вступили у звільнений від більшовиків Київ.

Історики пишуть: «Чорні Запорожці наводили жах і на Білих, і на Червоних. Вони не брали полонених, не йшли на переговори, жодного разу не здали зброї. В атаку вони рвалися під чорним прапором "Україна або смерть"» [1, с. 824].

Мета роботи – дослідження бойового шляху та історичної долі полку

Чорних запорожців, досягнути якої допоможе розв'язання таких завдань:

- ✓ з'ясувати, хто такі були Чорні запорожці; систематизувати з різних наукових джерел інформацію про цю бойову одиницю як частину українського національно-визвольного руху в роки Української революції 1917–1921 рр.;

- ✓ окреслити, в яких політичних умовах здійснювалось становлення кінного полку Чорних запорожців, критично оцінити їхню роль у державотворчому процесі;

- ✓ відновити духовний зв'язок між поколінням нинішніх лицарів – Захисників України і поколінням їхніх прадідів, які билися з тим же лютим московським ворогом близько 100 років тому.

Витоками формування полку Чорних запорожців був Окремий запорізький загін, створений у лютому 1918 року з захисників Києва. 50 кінних розвідників 2-го пішого куреня (батальону), керованого підполковником Петром Болбочаном, утворили команду під очільництвом її військового урядовця Івана Благо. Згодом загін поповнився добровольцями із звільненої Полтави. Значна кількість добровольців у лавах загону дозволила перетворити його спочатку на бригаду, а потім й на дивізію. тому був перетворений на бригаду, а згодом – на дивізію. 2-й Запорізький піший полк, що сформувався з 2-го куреня, мав у своєму складі розвідницьку команду, яка у Полтаві була реорганізована у кінну сотню. Її очолив кадровий кавалерист сотник Микола Римський-Корсаков [2, с. 43].

Строї кіннотників 2-го Запорізького полку були ідентичними строям кубанських козаків. Проте традиційні захисні бешмети та темно-сині черкески були доповнені головним убором у вигляді козацької шапки з матерчатим шликом чорного кольору. Саме через колір шликів вони отримали своє назвисько «чорношличники». Таким чином, однострій «чорних запорожців», за споминами очевидців, складався із чорної шапки з чорними шликами, чорного жупана, світло-сірої черкески, чорних штанів та чорних чобіт. Поголену голову Чорних запорожців прикрашав традиційний козацький «оселедець» [3, с. 56].

Низка дослідників надає опис знамена Чорних запорожців у вигляді чорного значка, що мав скошений край та містив зображення тризуба і напис «1-й кінний

полк Чорних Запорозжців» на лицьовому боці та зображення черепа з кістками з написом «Україна або смерть» – на зворотному.

За чисельністю Чорні запорожці належали до найбільших українських кавалерійських полків, за різними оцінками, володіючи 300-400 шаблями, 200-400 багнетами, а також польовою батареєю. Впродовж грудня 1918 – квітня 1919 рр. вони протистояли більшовицьким військам на східних теренах України, пізніше відійшовши до Дністра та через Румунію опинилися на заході країни.

Під час антигетьманського повстання проти Павла Скоропадського кінна сотня розгортається в кінний імені Отамана Петра Болбочана Дивізіон, включивши до своїх лав кінних повстанців. Через неправдиві звинувачення командира Римського-Корсакова дивізіон (з березня 1919 року – полк) очолює Петро Дяченко. Це був останній командир цього військового формування.

У листопаді 1919 року Чорні Запорозжці були затиснуті між польськими, більшовицькими та білогвардійськими частинами в районі населених пунктів Любар – Чорторія – Миропіль. Враховуючи ситуацію, було прийнято рішення про зміну тактики на рейдову партизанську війну.

Наприкінці 1919 року «чорношличники», як і рештки армії УНР, вирушають у Перший Зимовий Похід. Цей похід став зоряним часом для Чорних запорожців, які були майстрами далеких рейдів і стрімких маневрів. Попри голод, відсутність нормального забезпечення та підтримки військових одиниць Чорні запорожці лишалися кращими. У цьому рейді Чорному полку вдавалося відриватися від решти українських похідних колон і раптово опинятися у тилу денікінських та більшовицьких військ, незважаючи на численні ворожі застави [4, с. 302].

Бойові операції армії УНР тривали до 20 листопада 1920 року, потім армія була змушена перейти на окуповану поляками Галичину, де була роззброєна та інтернована. Полк Чорних Запорозжців проіснував у таборах інтернованих до 1924 року, коли армія була розпущена.

Бойова епопея Чорних запорожців, очолюваних неперевершеним полководцем Петром Дяченком, стала яскравою сторінкою енциклопедії української величі, особливо на тлі здебільшого вигаданих «подвигів» червоних командирів.

Незважаючи на розформування підрозділу Чорних запорожців та розпорошення його вояків по різних континентах світу, чорношличники ще довго залишалися у пам'яті червоних та білогвардійських командирів, а подекуди, з'являлися їм у жахливих снах хоробрими вершниками з сяючими шаблями та шапками з чорними шликами.

Генерал Михайло Омелянович-Павленко, що командував армією УНР, наголошував, що без Чорних Запорожців не обходився ні бешкет, ні славна військова справа. Жодна армійська частина не мала стільки бойових трофеїв, як вони (десятки гармат, сотні кулеметів, тисячі бранців). За словами генерала, *«Козаки в усьому чорному, з летючими в повітрі довгими шликами викликали серед ворога переполох»* [5].

Історична істина полягає у тому, що, лише ставши хижими, жорстокими і надзвичайно хоробрими «вовками» війни, Чорні Запорожці перетворилися на тих лицарів, краще за яких ніхто не зумів би вести боротьбу в умовах, що склалися на початку ХХ століття. Вони чітко усвідомлювали свою відповідальність за долю Батьківщини, тому не могли НЕ воювати. Послідовники Отамана Болбочана чесно виконували свій обов'язок, тому дорікнути їм міг тільки той, хто зробив би більше для своєї Батьківщини [2].

Сьогодні ім'я Чорних Запорожців носить 72-га окрема механізована бригада (72 ОМБр, в/ч А2167), створена у 2002 році на базі колишньої 72-ої гвардійської механізованої дивізії. Вона є регулярним формуванням Збройних Сил України. Місце її дислокації – м. Біла Церква (Київська обл.). З 2014 року послідовники Чорних Запорожців долучилися до сил АТО на східних теренах України. 72 ОМБр особливо відзначилася в боях за Авдіївку, звільняла стратегічні позиції в районі Донецька і Ясинуватої. З початком повномасштабного російського вторгнення у 2022 році вона обороняла Ірпінь, Мощун, Гостомель, Бучу. Як

справжні Герої, бійці 72 ОМБр втримували державний кордон, відтягли на себе чималі сили ворога, стримували колони бронетехніки кремлівських найманців та забезпечили таким чином умови для наступальної операції Збройних Сил України на інших напрямках. Сьогодні славетна бригада імені Чорних Запорожців продовжує виконувати свій військовий обов'язок у зоні ведення бойових дій.

До 2017 року бригада носила почесне найменування «Красноградсько–Київської». 23 серпня 2017 року, з метою відновлення історичних традицій

національного війська щодо назв військових частин, зважаючи на зразкове виконання поставлених завдань, високі показники в бойовій підготовці та з нагоди 26-ї річниці незалежності України, указом Президента України Петра Порошенка бригаду названо на честь Чорних запорожців. 24 серпня 2017 року на параді

до Дня незалежності України Президент України Петро Порошенко вручив бригаді бойове знамено, яке отримав командир бригади полковник Андрій Соколов [6].

«Чорними козаками» бійці 72 ОМБр нині називаються офіційно. У сьогоднішній обороні української землі від лютого ворога її бійці послугуються всім найкращим, чим володів полк Чорних Запорожців у роки Української революції. Вони – справжні нащадки їхньої слави.

На жаль, в умовах недаленовидної політики уряду УНР наша Батьківщина не змогла відстояти незалежність у 1917–1920 рр. Проте всупереч усьому чорношличники натхненно і одержимо боролися за волю України. Якою стане ціна перемоги для України в сучасній війні? Як оцінить історія той величезний внесок, який роблять нині Захисники України? Майбутнє покаже. Але усім і завжди варто пам'ятати військові звитяги предків!

Список використаних джерел

1. Гломозда К. Відзнаки українського війська доби визвольних змагань. *Історія українського війська*. Львів, 1996. С. 823–825.
2. Калинчук Д. Їх звали Чорні Шлики. *Український тиждень*. 29 серпня 2011.
URL: <https://tyzhden.ua/ikh-zvaly-chorni-shlyky/>
3. Дяченко П. Чорні запорожці. Спомини командира 1-го кінного полку Чорних запорожців Армії УНР. Київ: Стікс, 2010. 176 с.
4. Доценко О. Зимовий похід (6.12.1919 – 6.5.1920). Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2001. 379 с.
5. Омелянович-Павленко М. Спогади командарма (1917–1920). К.: Центр учбової літератури, 2019. URL: <https://coollib.cc/b/140555-mihaylo-volodimirovich-omelyanovich-pavlenko-spogadi-komandarma-1917-1920/read>
6. Про присвоєння почесних найменувань військовим частинам Збройних Сил України та уточнення деяких найменувань: Указ Президента України № 234/2017 від 23 серпня 2017 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2342017-22422>

Ляшук Дарина,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету лісового господарства та екології
Поліського національного університету
Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор *Муляр В.І.*

ІДЕЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ПЛАТОНА

Філософія давньогрецького мислителя Платона (427-347 рр. до н.е.) дуже багатогранна. Цей геній давньогрецької філософської думки досліджував низку значущих для філософської науки проблем. Серед багатьох з них суттєве місце займає питання соціальної справедливості, яка є фактично центральною в політичній філософії Платона. Концепція соціальної справедливості розглядається давньогрецьким мислителем в контексті досконалої, ідеальної,

найкращої форми державного правління. Основні положення цієї концепції Платон виклав у своєму фундаментальному творі «Держава» – одній з найвідоміших праць і фактично першій праці в історії людства з політичної філософії.

Для Платона справедливість невіддільна від існування держави. Тому що лише держава як форма організованого життя людей може забезпечити гармонійне буття суспільства в цілому і кожного громадянина зокрема. Адже кожен людський індивід прагне досконалості, максимального виявлення та реалізації власних сил. Для багатьох людей ця вимога стає справжнім смыслом життя на певному етапі своєї життєдіяльності. Як зазначає В. Муляр, пошук смыслу – найважливіша проблема буття людини, яка пов'язана зі здатністю людини до самосвідомості, самооцінки [2, с. 68]. А такий пошук неможливий без багатогранної комунікації в суспільстві, без суспільної соціалізації. Ось чому Платон справедливо вважав, що людському індивіду потрібна держава. Вона є головною умовою і суспільним способом в щасливому і достойному житті кожного [1, с.608]. А це можливо тільки тоді, коли держава зверне особливу увагу на те, щоб суспільство функціонувало організовано, тобто так, де кожен знає своє місце серед інших, виконує свою функцію і може досягати як загального, так і особистого блага. Ось чому, як вважав Платон, держава є інструментом для втілення справедливості, а сама справедливість – це основа функціонування держави.

Щоб обґрунтувати концепцію соціальної справедливості як принципу ідеальної держави, Платон звертається до явища людської душі. Державу Платон тлумачить за аналогом душі. Так само, як людське тіло не здатне жити без душі, так само людське суспільство неможливе без держави. Держава виступає у якості душі людського суспільства. А це означає, як вважав цей давньогрецький мислитель, що держава аналогічна душі не тільки за призначенням, але й за будовою. Таким чином, він їх порівнює і стверджує, що в ідеальній державі мають бути такі самі складові частини, які має і душа. Оскільки ж душа має три частини, то і держава повинна мати три частини. Перша частина душі – це розум,

бо досконала держава має бути побудована на принципах раціональності і здорового глузду. Значить в державі головним структурним елементом має бути той, хто цей розум уособлює. Таким Платон уявляв правителя та його оточення. Друга частина душі – це емоції, злість, сила, вольовий потенціал. Значить в державі має бути аналогічна частина. На переконання Платона, це воїни, охоронці порядку. Третьою ж частиною душі Платон називає бажання душі щось виробляти, продукувати. В державі, як вважав давньогрецький філософ, цю частину складає народ. Таким чином, ідеальна, досконала, найкраща держава Платона повинна включати три обов'язкові компоненти: правителів, воїнів, народ. Розглянемо їх.

Правителі (філософи): найвища каста, що керує державою. Це – найрозумніша частина суспільства, мудреці, люди, які мають не тільки гострий розум, але й багатющий досвід життя. Фактично філософи. Філософи-правителі повинні бути мудрими та прагнути знань, адже саме вони мають досягнути справжню природу справедливості. Правителі несуть відповідальність за прийняття рішень на благо всіх громадян. Факт їхньої мудрості та розуму дає право Платону стверджувати, що такі правителі зможуть морально керувати державою, боротися з корупцією, порушенням закону і несправедливістю. Одночасно філософи-правителі можуть забезпечити стабільний розвиток держави.

Воїни, охоронці: відповідають за захист держави та її громадян. Їхні головні чесноти – мужність і сила. Воїни мають бути вірними своїм обов'язкам та підтримувати авторитет правителів. Це – головні охоронці держави і громадян, найближчі соратники правителя та його оточення. Платон вважав, що касту охоронців потрібно дуже ретельно відбирати, ґрунтовно готувати. Насамперед, у воїнів потрібно формувати високі моральні якості, відданість правителю та державі. І, звичайно, мужність, сміливість, вміння знайти способи та шляхи гідного захисту держави.

Ремісники та землероби, в цілому – народ: це основа економіки держави, їхня функція полягає у виробництві матеріальних благ та підтримці процвітання

держави. Головна вимога до цієї касты держави у Платона – працездатність, працелюбність, високі навички на виробництві матеріальних благ. Народ, на переконання Платона, має, окрім працездатності та працелюбності, виробляти в собі такі якості, як вірність державі, готовність жертвувати заради гідного забезпечення громадян матеріальними умовами життя.

Обґрунтувавши головні структурні частини досконалої держави, Платон підходить до ключової проблеми цієї держави – питання про те, що таке соціальна справедливість і як має бути впроваджена соціальна справедливість у такій державі. Давньогрецький філософ був абсолютно впевнений в тому, що така держава може бути побудована лише при одній умові: *коли кожен громадянин займає в суспільстві те місце і виконує ту роль, на яку він заслуговує*. А це залежить від природних здібностей кожної людини. Таким чином, найвищою справедливістю Платон вважав такий стан в державі, коли кожен робить своє і не прагне виконувати ті функції, які йому не притаманні. Так, наприклад, якщо ти народився в сім'ї правителів, то тебе держава має виховувати як майбутнього правителя. А якщо ти народився в родині воїнів, то ти і повинен стати воїном, охоронцем держави. Відповідно, як вважав Платон, найвищою несправедливістю буде та, коли, скажімо, воїн прагне стати правителем. А ще гірше, коли правителем хоче стати плебей, представник найнижчих верств громадян держави. Тоді такий стан речей можна оголошувати найвищою несправедливістю.

Як досягнути соціальної справедливості? На переконання Платона, єдиний шлях до цього – усвідомлення громадянами принципів соціальної справедливості. Це можливо лише тоді, коли сама держава займеться впровадженням цих принципів і буде вести роз'яснювальну і виховну роботу. Платон вважав, що виховання дітей в досконалій державі не може бути приватною справою, це має регулювати тільки держава. Він пропонував, щоб дітей в такій державі відразу після народження забирали у батьків, передавали спеціальним державним установам, де їх будуть навчати і виховувати у відповідності до того, в якій родині вони народилися. Якщо в родині правителів

– виховувати правителів, якщо в родині воїнів – готувати майбутнього захисника держави, якщо в родині ремісника – навчати ремісничій справі. Тоді в такій державі все буде налагоджено правильно і така держава завжди буде сильною і стабільною.

Варто сказати, що Платон тлумачив справедливість не лише як соціальну чи політичну чесноту, але як умову для досягнення гармонії в суспільстві, підтримці порядку та злагоди в державі. Грецький мислитель розумів, що досягнення такої величної мети як соціальна справедливість накладає особливу відповідальність не тільки на громадян, але в першу чергу на державу. Ось чому він виставляв дуже прискіпливі умови для тих, хто представляє державу у відносинах з звичайними громадянами. Тому що це не лише питання політики, але й моральності. Держава, за Платоном, має створити умови для того, щоб кожен громадянин мав можливість займатися своєю справою відповідно до природних здібностей. Такий розподіл ролей та обов'язків сприяє гармонії та порядку в суспільстві.

Хоча концепція справедливості Платона може здатися утопічною, вона представляє ідеал, до якого повинно прагнути суспільство. Платон визнавав, що в реальному світі досягнення ідеальної держави може бути складним, однак ця ідея слугує важливим орієнтиром для розвитку суспільства.

Водночас Платон був реалістом у тому, що справедливість не виникає спонтанно, а потребує належного виховання та освіти. Він вважав, що лише завдяки правильному навчанню та вихованню можна прищепити громадянам чесноти, необхідні для створення справедливої держави. Особливо це стосується правителів, адже лише філософи, які здобули необхідну освіту, здатні забезпечити справедливе управління.

Платонова концепція справедливості вплинула на подальший розвиток політичної думки, залишається актуальною для сучасного суспільства, що прагне до рівності та гармонії.

Список використаних джерел

1. Муляр В.І. Принцип справедливості в досконалій державі Платона / Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ: ВІР УАН, 2013. Випуск 72 (№5). С. 605-611.
2. Муляр В.І. Смыслжиттєві орієнтири особистості. Вісник ЖДТУ/ Філософські науки. Вип. 1. 2006. С. 67-80.
3. Платон / Енциклопедія політичної думки / пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2000. С. 173-275.
4. Платон / Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. Київ: Знання України, 2006. С. 152-156.

Майстренко Ольга,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету лісового господарства та екології
Поліського національного університету
Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор *Муляр В.І.*

МАТЕРІАЛЬНІСТЬ ДУМОК: МІФ ЧИ ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКТ?

На протязі усієї історії людство в цілому та видатних його представників завжди цікавила тема людського духу, мислення, пізнання – всього того, що було пов'язано з нашою здатністю думати, мислити, рефлексувати, аналізувати свої думки тощо. Одна з таких тем торкається межі між наукою, філософією та навіть містикою. Це питання про те, чи мають наші думки матеріальну силу. Чи можуть вони реально впливати на навколишній світ, або ж залишаються винятково особистою внутрішньою реальністю? З одного боку, ми маємо науковий підхід, який вивчає думки як електрохімічні процеси в мозку. З іншого боку, деякі філософські ідеї й духовні практики припускають, що наші думки здатні створювати конкретні зміни навколо нас. Отже, чи є матеріальність думок філософським фактом, чи це лише міф?

Почнемо з основ. Філософи різних часів по-різному підходили до питання, чи можна взагалі говорити про матеріальність думок. Наприклад, античні філософи, такі як матеріаліст Демокріт, вважали, що світ складається з атомів, і все, що існує, має фізичну природу. Думки для них були побічним продуктом цієї матеріальності. Але пізніше з'явилася протилежна позиція – ідеалізм. Наприклад, для Платона думки – це не менш реальна частина світу, аніж матеріальні предмети. Він говорив про «світ ідей» – нематеріальних, але фундаментальних речей, які не просто впливають на наш досвід, а й є в сукупності тією сферою буття, яка практично породжує матеріальні речі. Правда, давньогрецький філософ вважав, що «ідеї», розгортаючись у матеріальному світі і породжуючи його, створюють феномен деградації – процесу, коли жоден матеріальний прототип нематеріальної «ідеї» не буде таким ідеальним, тобто досконалим, як сама його «ідея». В подальшому філософи продовжили як матеріалістичну, так і ідеалістичну традиції. Наприклад, Декарт стверджував: «*Cogito, ergo sum*» – «Я мислю, отже, я існую». Для нього думки – це основа буття, але вони нематеріальні. Чи можемо ми з такої позиції стверджувати, що думка змінює світ? Можливо, але опосередковано, через тіло та дії.

Що з цього приводу каже наука? Вона все ще досліджує питання, чи можна вважати думки матеріальними, але вже зараз є кілька важливих аспектів, які дозволяють говорити про їхній реальний вплив на наше життя і тіло. Думки самі по собі не є «матеріальними» у прямому сенсі, адже це не фізичні об'єкти, які можна побачити або доторкнутись. Вони виникають у вигляді електричних і хімічних сигналів у нашому мозку. Але, виявляється, те, про що ми думаємо, здатне відчутно змінювати наше життя, здоров'я й навіть деякі аспекти навколишньої реальності. Наприклад, нейропластичність – це здатність нашого мозку змінюватися в залежності від досвіду і навіть від того, про що ми думаємо. Якщо постійно фокусуватися на певних думках, у мозку починають формуватися нові нейронні зв'язки, які посилюють цей досвід. Якщо це позитивні думки, вони можуть справді впливати на наш емоційний стан, а значить, і на якість життя. Як тут не згадати про відомих філософів XIX століття, представників так званого

вульгарного матеріалізму Л. Бюхнера і Я. Молешотта, а особливо Я. Фогта, який доводив, що мозок так виділяє думку, як печінка виділяє жовч.

Ще один цікавий приклад – психосоматика. Вчені довели, що сильні емоції й стрес можуть реально впливати на фізичний стан тіла. Коли ми хвилюємося, наше тіло реагує підвищеним тиском, пришвидшеним серцебиттям, порушенням сну. А якщо стрес стає хронічним, це може призводити до серйозних проблем із здоров'ям. Існує також відомий ефект плацебо: коли людина вірить, що отримує ефективне лікування, її стан може покращитись навіть за умови, що ліки не містять жодної активної речовини. Іншими словами, сила переконання і думки може бути настільки сильною, що викликає реальні зміни в тілі. Є ще цікаві припущення в квантовій фізиці, хоча вони залишаються більш теоретичними. Зокрема, ідея про те, що думки або свідомість можуть якось впливати на частинки на квантовому рівні. Це одна з тем, де точних доказів поки що небагато, але гіпотези надзвичайно цікаві.

Цікаво, що наші думки здатні змінювати не лише нас самих, а й світ навколо. Наприклад, якщо певні ідеї стають популярними в суспільстві, вони починають матеріалізуватися через закони, суспільні структури, культуру. Скажімо, ідея прав людини колись була просто думкою, а сьогодні вона існує не тільки в правових системах різних країн, але й на рівні міжнародних відносин.

У філософському плані, думки – це невидимий фундамент соціальних систем. Візьмемо, до прикладу, колективні переконання. Ідеї, в які вірить певна група, можуть визначати її цінності, поведінку, способи взаємодії. Саме думки формують ідеали культури, її моральні принципи, які з часом стають закріпленими традиціями. Також є феномен самоздійснюваних пророцтв: коли ідея, прийнята більшістю, починає впливати на реальність. Якщо суспільство вірить, що певна економічна криза неминуча, люди можуть змінити свої дії, зменшити витрати, що призведе до реальної кризи. Тобто думки здатні переходити з нематеріального в реальне і створювати нову реальність. Тому виходить, що думка набуває матеріальної сили, коли перетворюється на конкретні дії. І хоча сама думка нематеріальна, її результат – цілком відчутний.

Філософія свідомості намагається зрозуміти, що таке свідомість і як вона пов'язана з фізичним світом. Парадокс матеріальності виникає тоді, коли ми намагаємося пояснити, як нематеріальні думки, емоції й відчуття можуть бути частиною матеріального світу або як вони взагалі можуть взаємодіяти з тілом. Чому це важко пояснити? Тому, що свідомість не має фізичної форми: це не орган і не хімічна речовина. Але досвід – бачити кольори, чути музику, відчувати емоції – є дуже реальним. Це приводить до різних поглядів. Матеріалізм стверджує, що все, включно зі свідомістю, виникає з процесів у мозку. Дуалізм вважає, що свідомість і тіло – окремі, але взаємопов'язані речі. Панпсихізм припускає, що свідомість притаманна всій матерії. Наука досліджує ці питання з різних сторін – нейробіологія аналізує роботу мозку, а квантова фізика вивчає можливий вплив свідомості на субатомні частинки. Проте, чіткої відповіді, що таке свідомість і як вона пов'язана з матеріальним світом, поки немає.

Окремо хотілося б згадати популярні теорії на кшталт «закону притягання», де вважають, що наші думки можуть впливати на зовнішню реальність, притягувати події чи об'єкти. Сучасна наука не підтверджує цього, але подібні ідеї живуть. Віра в матеріальність думок не завжди має під собою раціональні підстави, але для багатьох людей це працює як форма мотивації або практики позитивного мислення. Прикладом може слугувати йога – унікальна система, яка включає не лише фізичні вправи, а й роботу з розумом та свідомістю. Вона вчить, що думки й емоції можуть впливати на наше тіло і навіть на навколишній світ. Практики медитації та концентрації, які є частиною йоги, спрямовані на те, щоб людина могла усвідомлено змінювати свої думкові патерни. Йоги вірять, що через контроль думок можна досягти гармонії з собою та зовнішнім світом.

Ще одна цікава концепція – голографічний всесвіт. Вона передбачає, що реальність, яку ми сприймаємо, є лише проєкцією, подібною до голограми. У цій теорії, запропонованій фізиком Девідом Бомом і математиком Карлом Прибрамом, свідомість відіграє ключову роль у створенні цієї «проєкції». У цьому контексті думки можуть бути невід'ємною частиною загальної структури

всесвіту. Хоча це більше теоретична гіпотеза, вона дозволяє переосмислити місце думок і свідомості в матеріальному світі.

Ідея голографічного всесвіту перегукується з філософськими уявленнями про те, що нематеріальні явища, зокрема думки, можуть бути фундаментальними для розуміння природи реальності. Таким чином, йога і концепція голографічного всесвіту дають додаткові перспективи на питання про матеріальність думок. Навіть якщо думки не є «матеріальними» у фізичному сенсі, вони можуть бути частиною більш глибокої структури світу, впливаючи на нього через духовні практики чи навіть через саму природу реальності.

Отже, чи можна вважати думки матеріальними? Науковий підхід говорить, що думка – продукт електрохімічних процесів, а не окрема матеріальна субстанція. Але філософія та психологія показують нам, що думки здатні впливати на світ. Можливо, вони не «матеріальні» у традиційному сенсі, але їх наслідки – цілком реальні.

Список використаних джерел

1. Вульгарний матеріалізм. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1986. С. 91.
2. Загальна Декларація Прав Людини. Прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року.
3. Кримський С. Мислення. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. С. 378.
4. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навчальний посібник: [для вищих навчальних закладів] / Л.І. Дідковська. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 264 с.

Мельничук Наталія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету екології та лісового господарства
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ТИТАНИ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

У центрі уваги філософських досліджень епохи Відродження була людина, яку розглядали не лише як творіння Боже, але й як частину космічного буття, аналізуючи її земне оточення, а не взаємодію з Богом. Характерними для цієї епохи є принципи антропоцентризму та гуманізму, згідно яких людина ставилась в центр Всесвіту, їй відводилась важлива роль у ньому, стверджувалось право людини на щастя і свободу, віру в природні почуття і здібності.

Мікеланджело Буонаротті (1475–1564) – італійський скульптор, архітектор, художник та поет. Його твори ще за його життя отримали найвище схвалення.

Відомими є його скульптурні твори «Давид», «П'єтта», «Вакх», «Мойсей» та інші. Серед монументальних творів митця – фрески стелі Сікстинської капели, купол собору Святого Петра.

Мікеланджело був художником і скульптором, який зображував божественну природу людини, боротьбу в ній між тілом і духом. Його твори втілюють концепцію неоплатоніків про звільнення душі від страждання.

Статуя Давида репрезентує ідеал людини. У своїх роботах Мікеланджело започаткував оригінальний спосіб зображення людського тіла, що символізував красу, силу та мудрість. Це відтворює традиційну для епохи Відродження концепцію, за якою тіло і душа тісно пов'язані.

У фресці «Створення Адама» зображується той момент, коли Бог вдихнув життя в Адама, що символізує взаємини людини і Бога. Це глибока філософська ідея про статус людини та її роль бути частиною вищого космічного порядку.

У скульптурній групі «П'єтта» зображені тіла Марії і Христа, що символізують не лише біблійну історію, але й реальну людську історію про

страждання та віру. Зображуючи Марію, Мікеланджело підкреслив її силу віри та людську радість через подолання страждання. У цьому творі виражене розуміння трагедії людських страждань та рішучість людини боротися з ними.

Леонардо да Вінчі (1452–1519) – італійський митець, вчений і винахідник епохи Відродження. Народився у містечку Вінчі поблизу Флоренції, незаконнонароджений син нотаріуса П'єтро да Вінчі і селянки Катерини. Леонардо був багатогранною особистістю: художником, скульптором, архітектором, математиком, інженером та анатомом. Він отримав початкову освіту з гуманітарних наук і технічних дисциплін, навчаючись у майстерні Андреа дель Веррокк'йо у Флоренції.

Леонардо відомий своїми шедеврами живопису, зокрема картинами «Мона Ліза» та «Таємна вечеря». Він також створив «Вітрувіанську людину», що ілюструвала ідеальні пропорції тіла. Його винаходом є орнітоптер (літальна машина), а його наукові дослідження охоплювали анатомію, інженерію та ботаніку.

Да Вінчі працював у багатьох містах Італії, зокрема у Мілані при дворі Людовіко Сфорці, у Флоренції та Римі, створюючи як художні, так і технічні проекти.

Леонардо да Вінчі поєднував у своїх роботах науковий підхід з філософією. Його захоплення анатомією та природними процесами були тісно пов'язані з прагненням розкрити божественний порядок Всесвіту. Леонардо вірив, що пізнання світу можливе через емпіричний метод, що відображається у його детальних малюнках і роботах, які поєднують мистецтво та науку. Його філософія робила акцент на гармонії між природою та людським досвідом.

Малюнок «Вітрувіанська людина» ілюструє філософський принцип гармонії між людиною і космосом. Леонардо використовує ідеї античного архітектора Вітрувія для демонстрації пропорцій людського тіла як «мікрокосму» Всесвіту. Вінчі демонструє не тільки анатомічну досконалість, а й концепцію того, що людина є відображенням світобудови.

У «Таємній вечері» Леонардо не просто показує біблійну сцену, а й надає особливої ваги жестам та позам кожного учня. Це своєрідне філософське міркування про природу зради, віри, людських емоцій та глибокої символіки чисел і пропорцій у композиції.

Портрет «Мони Лізи» засвідчує не лише технічну майстерність, але й філософські роздуми Леонардо над людською природою. Таємнича усмішка Мони Лізи породжує питання про приховані емоції, глибину внутрішнього духовного світу людини та ідею духовного спокою. Леонардо тут прагне передати внутрішній світ людини, підкреслюючи зв'язок між зовнішнім і внутрішнім, між тілом і душею.

Рафаель Санті (1483–1520) – один із найвидатніших італійських митців епохи Відродження, відомий як живописець, графік та архітектор. Народився в Урбіно, де його батько, Джованні Санті, був придворним художником. Вплив батька на ранній розвиток Рафаеля був значним, але після його смерті хлопець продовжив навчання під керівництвом інших майстрів, зокрема П'єтро Перуджино, у якого Рафаель навчався в Перуджі.

Творчий шлях Рафаеля поділяється на три основні періоди: умбрійський, флорентійський та римський. Під час флорентійського періоду (1504–1508) він освоїв техніки Леонардо да Вінчі та Мікеланджело, створюючи витончені і гармонійні картини, серед яких виділяються «Заручини Діви Марії» і «Мадонна Конестабіле». Переїзд до Риму у 1508 році на запрошення Папи Юлія II став кульмінацією його кар'єри. У Ватикані він працював над фресками в Станцях Рафаеля, зокрема створив один із своїх шедеврів – «Афінську школу». Рафаель також займався архітектурою та скульптурою, а в 1514 році був призначений головним архітектором Собору Святого Петра.

Рафаель демонструє зв'язок з філософією у своїй фресці «Афінська школа» (1509-1511). Ця робота, створена для Ватикану, зображує найвідоміших античних філософів, таких як Платон і Аристотель, символізуючи два протилежні підходи до пізнання: ідеалістичний (піднесення до форм, що символізує Платон) та емпіричний (основи науки і досвіду в Аристотеля).

Відомо, що образ Платона надихав Рафаеля у його творчості, що також свідчить про взаємозв'язок між мистецтвом і філософією. У «Афінській школі» Рафаель ніби приєднується до античних філософів, таких як Платон і Аристотель, у символічному діалозі між різними школами та думками. «Афінська школа» символізує єдність знання та розуміння, що є сутністю Відродження.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що епоха Відродження була добою великих відкриттів і культурного піднесення, в якому людина займала центральне місце. Мікеланджело Буонаротті, Леонардо да Вінчі та Рафаель Санті, будучи головними людьми цієї епохи, не тільки розширили межі мистецтва, але й через свої твори передали глибокі філософські уявлення про природу людини та її місце у світі. У їхніх творах поєднувалися мистецтво й наука, фізичне й духовне, втілювали ідеали гуманізму. Творчість цих людей стала символом гармонії між людиною та світом, підкреслюючи, що самопізнання є шляхом до пізнання Всесвіту.

Список використаних джерел

1. Бек Ш. Мистецтво і культура епохи Відродження. Київ: Основи, 2004. 352 с.
2. Білецький П. О. Рафаель. Альбом репродукцій. Київ: Мистецтво, 1990. 111 с.
3. Гуляєвська Н. Б. Леонардо да Вінчі. Альбом. Київ: Мистецтво, 1993. 128 с.
4. Митці епохи Відродження/упор. Л. В. Іванченко. Київ: Мистецтво, 2005. 544 с.
5. Паламарчук П. Італійське Відродження. Харків: Фоліо, 2001. 312 с.
6. Столярський О. В. Леонардо да Вінчі. Мистецтво мислення. Київ: Арт-Бук, 2003. 228 с.
7. Натуральна філософія в епоху Відродження. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/natphil-ren/>
8. Відродження. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Епоха_Відродження

Можар Вадим,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ПЛАТОН ПРО ІДЕАЛЬНУ ДЕРЖАВУ

Платон, видатний давньогрецький філософ, сформулював концепцію ідеальної держави у своїй праці *«Держава»*, яка і досі залишається одним із ключових текстів політичної філософії. Він вважав, що метою ідеальної держави повинно бути досягнення суспільного блага і гармонії між усіма соціальними групами. Справедливе суспільство для нього – таке, де кожен громадянин виконує свою роль, яка відповідає його природним здібностям та інтересам [1, с.18].

Структуру ідеальної держави філософ бачить поділеною на три основні соціальні групи: правителів-філософів, воїнів і виробників (ремісників, торговців, землеробів). Кожна з цих груп символізує одну з частин людської душі. Філософи-правителі уособлюють розум, а отже, повинні приймати мудрі рішення на користь суспільства; воїни, що забезпечують захист держави, представляють мужність і силу; виробники, які відповідають за економічне забезпечення, символізують матеріальні прагнення. Платон наголошував, що саме така гармонія між соціальними групами є основою справедливості та стабільності держави [2, с.27].

Як бачимо, особливу роль у своїй теорії Платон відводить правителям-філософам, адже саме вони, будучи здатними зрозуміти поняття блага, повинні керувати державою. Філософи, на думку Платона, завдяки глибокому розумінню ідеалів та вищих цінностей, є саме тими, що можуть приймати об'єктивно справедливі рішення. Тому правителі-філософи не повинні прагнути особистої користі, а керуватися турботою про загальне благо, вбачаючи в цьому свій найвищий моральний обов'язок [3, с.34].

Таким чином справедливість у Платона ґрунтується на ідеї гармонійного суспільного устрою, де кожен займає своє місце відповідно до власних природних здібностей. Справедливість досягається за умови, коли кожен громадянин чітко виконує свої обов'язки і не зазіхає на функції інших груп. Так, правителі – керують, воїни – захищають державу, а виробники –забезпечують матеріально-економічні потреби суспільства. Платон підкреслював, що порушення цього природного порядку призводить до несправедливості і хаосу [4, с.48].

Увага до освіти – також важливий аспект теорії платонівської держави. Філософ вважав, що виховання громадян, особливо майбутніх правителів, має велике значення для досягнення ідеалу справедливої держави. Він розробив систему навчання, у якій поетапно розвивались би розумові, моральні та фізичні здібності особистості. За Платоном, підготовка правителів повинна тривати до 50 років і включати вивчення таких дисциплін, як математика, астрономія, діалектика та практичні науки, що гарантує формування мудрих і досвідчених керівників [1, с.22].

Окрему увагу Платон приділяв власності та родинним зв'язкам у суспільстві. Він виступав за скасування особистої власності та сімейних відносин для правителів і воїнів, щоб уникнути корупції та конфліктів, які можуть виникати через приватні інтереси. Платон вважав, що власність та особисті прихильності часто стають перешкодою на шляху до суспільного блага, тому керівники мають задовольнятися лише спільним майном, а їх діти повинні виховуватися державою [5, с.55].

Таким чином, теорія держави Платона є одним із найповніших античних проектів ідеального суспільного устрою, де панує справедливість і гармонія. Його ідеї про структуру держави, освіту, соціальну відповідальність та моральні цінності вплинули на розвиток політичної філософії та залишаються актуальними і сьогодні, адже вони втілюють бачення справедливого і впорядкованого суспільства.

Список використаних джерел

1. Платон. Держава. Київ: Основи, 2018. 384 с.
2. Рашевський М. Філософія Платона: політика та мораль. Харків: Фоліо, 2020. 312 с.
3. Коплстон Ф. Історія філософії: античність. Львів: Світ, 2019. 245 с.
4. Дубровський В. Основи античної філософії. Київ: Академвидав, 2017. 296 с.
5. Арістотель. Політика. Київ: Наукова думка, 2019. 364 с.

Остапчук Лев,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету економіки та менеджменту
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В.В.*

ЕСКАПІЗМ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО СВІТУ

У сучасному світі людина досить часто знаходиться під тиском певних подій чи обставин, що виникають в особистому чи суспільному вимірі її існування. Шляхи подолання проблем чи негараздів кожен обирає самотійно, зокрема через спілкування з оточуючими або, навпаки, відчужуючись, вибудовує свій окремий світ. У цьому контексті варто звернути увагу на таке явище як «ескапізм», що виявляється у житті сучасної людини.

Ескапізм – це поняття, яке відображає прагнення людини уникнути існування у повсякденному житті, шукаючи втечі у сферах ідеалізованих уявлень та фантазій. У філософії цей термін розглядається як світогляд, що підміняє реальні відносини зі світом на ілюзійні, спотворені. Іноді його тлумачать як спробу втечі від обов’язків життя, аби не зіштовхнутись з болісними відчуттями. У цій роботі розглянемо філософське осмислення ескапізму, як він впливає на людину з різних точок зору, його різновиди, шляхи подолання, якщо воно має деструктивний вплив.

Ескапізм є альтернативним існуванням індивіда в культурному просторі та способом самореалізації, який передбачає імітацію його буття та вчинків, а не реальне їх відтворення. Це також проявляється як відстороненість від реальності через розваги та пасивне споживання інформації, що додатково посилюється споживчою культурою, яка зміщує акцент на матеріальні речі. Ж. Бодрійяр називав пристрастю до втечі, коли особа за допомогою речей створює бажаний образ, а Дж. Р. Р. Толкін розглядав ескапізм як втечу у світ фантазії для збереження моральної чистоти. Ж.-П. Сартр у своїх працях вводить поняття «поганої віри» як форми ескапізму, коли людина уникає власної відповідальності, обманюючи себе. Він стверджував, що, коли індивід уникає реального, то втрачає здатність до автентичного існування [3, с. 97–98]. У літературі термін став популярним завдяки творам Л. Керолла, К. Люїса, Дж. Р. Р. Толкіна, Л. Борхеса, Т. Прачетта. В їхніх працях сенс ескапізму радикально змінився та набув філософського виміру: розшарування життєсвіту трактувалося як досвід прориву до кращої чи іншої реальності та створення «особистого світу» [2]. Хоча сьогодні ескапізм не має абсолютно чіткого визначення у філософії, він вважається важливим явищем, яке є результатом глобалізації, інформатизації та соціальних змін. Постійні зміни та адаптація до нових соціальних ситуацій призводять до фрустрації особистості, яка діє як каталізатор ескапізму (стратегія уникнення соціальної дійсності в створений індивідом або медіаканалами простір) [3, с. 98]. Особливо актуальною є ця проблематика для молоді, адже, не маючи змоги реалізуватися в реальному житті, молоді люди намагаються створити ілюзію життя, успіху у віртуальному світі.

Ескапізм можна досліджувати як протест проти соціальних реалій, котрі обмежують індивідів соціальними правилами. Він може бути відхиленням у соціалізації молодого покоління, яке повинно адаптуватися до суспільних норм, що є складною метою в умовах динамічного та невизначеного світу. Ескапізм пов'язаний з процесами відчуження, антисоціальною поведінкою, деполітизації [3, с. 99]. До цього поняття відносять різні явища «втечі»,

наприклад: вживання наркотиків, надмірне слухання музики, уявляючи себе в ідеальному світі, втеча у кіберпростір, надмірний перегляд фільмів та інше. Також прикладом ескапізму можуть слугувати літературні твори, такі як «Аліса в країні чудес», «Гобіт», «Хроніки Нарнії» [2]. У постмодерну епоху, коли суспільство все більш зацікавлене віртуальною реальністю, гаджети є способом уникнути стресу та проблем. Це призводить до «селективізму» – поверхневої онлайн-активності, яка лише створює ілюзію участі у важливих процесах. Існує два види віртуального ескапізму. Перший – продуктивний, котрий дозволяє використовувати віртуальні простори для самореалізації, культурного розвитку та об'єднання, тобто створення субкультур, груп, пошук свого «Я» і навіть віддалена робота. Це не просто втеча від реального, а спроба вирішення проблем іншими методами, надаючи молоді розвиватися в умовах нестабільності сучасного світу. Другий тип – деструктивний, який полягає в реалізації себе у віртуальній реальності, відхід в наявний соціокультурний простір і пасивній участі в ньому. Для багатьох людей віртуальність насправді виконує компенсаційну функцію. В інтернеті особа може бути ким завгодно, тому спільноти дають можливість утвердитися хоча б в уявному середовищі та надають можливість для самореалізації. Деструктивний ескапізм проявляється як цифрова практика. Наприклад, проведення великої кількості годин на форумах чи спільнотах, що лише імітують соціальні взаємодії, не створюючи реальних міжособистісних стосунків. Отже, головна відмінність між цими типами ескапізму полягає в тому, що в деструктивному соціальні практики залишаються віртуальними, тоді як у продуктивному – віртуальне стає соціальним, переміщаючись від інтернет-мереж до реальності [3, с. 99–101]. Таким чином, ескапізм можна розглядати не лише як негативне явище, але й як спосіб пошуку себе, самореалізації.

Перші прояви ескапізму можна віднайти ще в епоху Античності, зокрема у стоїцизмі. Наприклад, Марк Аврелій і Епіктет практикували так звану «внутрішню втечу», як засіб збереження душевного спокою, але вони не уникали реальності, а віддалялися від пристрастей, емоцій, негативних думок, які

заважають прийняти дійсність більш об'єктивно. Такий ескапізм можна розглядати як «втечу всередину», тобто спробу створити внутрішній світ, у якому зовнішні події не мають руйнівного впливу.

Варто зазначити, що для подолання негативних проявів ескапізму, або хоча б їх мінімізації, кожна людина повинна знайти свій спосіб, адже абсолютно знищити так звану «втечу», особливо в наш час, неможливо: наша психіка повинна іноді відпочивати від зовнішніх подразників. Через ескапізм, навіть якщо він має негативний вплив, особа зможе пізнати своє істинне «Я», свій сенс буття. Проте деякі методи для зменшення впливу ескапізму є, наприклад: створити збалансований режим життя, дозволяти собі відпочивати, розвивати здорові стратегії управління стресом, вміння ставити реалістичні цілі, покращення самооцінки, знаходження свого шляху у житті [4].

Таким чином, вплив віртуальної реальності на існування людини виявляється в різних сферах її буття, зокрема у зміні системи цінностей. Ці трансформації можуть, з одного боку, сприяти самореалізації особистості відповідно до вимог сучасності, а з іншого, зумовлювати появу антицінностей, які ґрунтуються на агресії чи безвідповідальності. Тому процесі формування нових цінностей повинен відбуватися як вдосконалення, а не деградація [1, с. 65].

Отже, ескапізм є багатогранним явищем, яке може мати як і позитивний, так й деструктивний вплив. Для пошуку виходу із повсякденних проблем люди створюють культурні, літературні чи віртуальні альтернативи реальності. Іноді це може допомогти уникнути негативу і знайти внутрішній спокій, наприклад досвід стоїків. Створення груп, субкультур та навіть знаходження віддаленої роботи можна розглядати як засоби самореалізації, але занадто тривале перебування у світі фантазій може завадити розвитку особистості та замінити реальні стосунки поверхневими віртуальними взаємодіями. Відтак важливо зберігати баланс, а також прагнути до самопізнання, приймати дійсність такою, якою вона є, розвивати здорові методи боротьби зі стресом, аби реальне життя не було замінено виключно ескапізмом.

Список використаних джерел

1. Мельничук В. В. Ціннісна парадигма віртуалізованого суспільства. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2024. №46. С. 62–66.
2. Морозов В. М., Титаренко О. О. Ескапізм. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Ескапізм> (дата звернення: 26.10.2024).
3. Новохатько А. В. Ескапізм як соціокультурне явище сучасності. Філософські обрії. 2018. Вип. 40. С. 97–105.
4. Севч Ю. Втеча від дійсності: що таке ескапізм і до чого тут медіа. Медіакритика. URL: <http://mediakrytyka.lnu.edu.ua/ohlyady-analityka/vtecha-vid-diysnosti-scho-take-eskapizm-i-do-choho-tut-media.html> (дата звернення: 26.10.2024).

Пахомюк Яна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету лісового господарства та екології
Поліського національного університету
Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор *Муляр В.І.*

ВЕСЬ СВІТ – ТЕАТР...

Весь світ – театр, а ми в ньому актори

(Вільям Шекспір)

Філософія завжди шукала відповіді на питання про природу людського існування, призначення людини та місця, яке вона займає у світі. Цій проблемі присвячені сотні, а можливо і тисячі досліджень, наукових праць, творів мистецтва, літератури тощо. Формуються різні епіграфи, крилаті фрази, короткі, але змістовні формули людського буття. Наприклад, «життя прожити – не поле перейти», «слава любить сильних», «переможців не судять», «ціль виправдовує засоби» і багато інших. Однією з таких знаменитих метафор стали

слова, які зазвичай приписують видатному англійському драматургу Вільяму Шекспіру, яка звучить так: «Весь світ театр, а люди в ньому актори». Ці слова широко використовується в літературі, філософії та мистецтві для пояснення життя та людських відносин. Вони передбачають, що людина виконує певну роль у суспільстві, приймаючи норми й очікування, а інколи й нав'язані цінності. Кожен із нас змушений балансувати між особистою автентичністю та суспільними ролями, що надає театральній символіки повсякденному життю. Ця метафора підкреслює, що кожна людина перебуває у взаємозв'язку з іншими, і її дії визначаються не лише особистими прагненнями, а й зовнішніми обставинами, «режисерами» подій та суспільними умовами.

Насправді розуміння світу як театру бере свій початок ще з античних часів, тобто задовго до В. Шекспіра. Зокрема, давньоримський поет Ювенал висловився про те, що «уся Греція – це сцена і кожен грек – актор». За 56 років до народження згадуваного вище Шекспіра знаменитий гуманіст епохи Відродження Еразм Роттердамський у праці «Похвала глупості» писав: «Хіба все життя смертних не є грою, де гравці сховались один від одного під машкарою: кожен виконує свою роль, доки хореґ не забере їх зі сцени» [4, с. 38]. А в рік народження В. Шекспіра, в 1564 році у п'єсі Річарда Едварда «Дамон і Піфіас» були такі рядки: «Піфагор сказав, що цей світ немов сцена / Деякі з них грають свої ролі, дехто лише споглядає, а інші мудреці». І лише в 1598 році, коли було відкрито театр Шекспіра «Глобус», його девізом стали слова «В усьому світі грають актори». Навіть з цього короткого екскурсу видно, що саме тлумачення світу як театру має дуже глибоке коріння.

Варто зауважити, що одним із сучасників В. Шекспіра був Френсіс Бекон – видатний британський філософ, фактичний засновник західноєвропейської філософії Нового часу, чия спадщина мала суттєвий вплив на розвиток не тільки філософії, але й науки в цілому. У своїй знаменитій праці «Велике відновлення наук» він не просто повторює ідею світу як театру, але й обґрунтовує цю концепцію як науковець. Ф. Бекон ілюструє те, як кожна людина виконує свою роль, а суспільство загалом постає сценою з драмою людського життя, де сама

людина, виконуючи свої ролі, може цього навіть не усвідомлювати. Це можна розглядати як символічний погляд на життя, в якому кожна людина «гратиме» свою роль, виходячи з обставин та умов, які склалися.

У Ф. Бекона є поняття «ідолів» або «примар» – певних причин, які впливають на людину і спотворюють сприйняття нею не тільки навколишнього світу, але й самої себе в цьому світі. Ці ідоли чи примари – це помилкові переконання, упередження, культурні стереотипи, що заважають людям бачити істину. Вони виступають своєрідними масками, які людина нерідко змушена «одягати» на себе, граючи певну роль у світі-театрі. Для британського філософа важливо було показати, що людина не завжди свідомо обирає свою роль, але має можливість удосконалювати свої дії через знання і філософське осмислення. Ф. Бекон вважав, що через раціональне пізнання світу людина може «зірвати маску» і побачити справжню реальність. Це означає, що, хоча світ і є театром, людина здатна «вийти за межі» своєї ролі, впливаючи на події свого життя через розуміння і вдосконалення знань.

Сучасне суспільство можна розглядати як простір, де кожен виконує свою роль у різних соціальних «сценах». Людина виступає перед аудиторією на роботі, в сім'ї, серед друзів і навіть в онлайн-просторі, часто намагаючись відповідати очікуванням, як актор на сцені. Від моменту народження ми навчаємося певним «ролям» – хто ми як члени сім'ї, громадяни, студенти, професіонали. Ці соціальні ролі можуть як допомагати, так і обмежувати наше справжнє «Я». Як і в театрі, ми одягаємо «маски» відповідно до ситуації, намагаючись підлаштуватися під навколишній світ. До прикладу, розглянемо ситуацію з професійного життя, коли працівник займає високу посаду, від нього очікують авторитету, впевненості та вміння приймати рішення. Навіть якщо внутрішньо він почувається невпевнено, на сцені роботи він виступає в образі впевненого керівника, що вимагає дотримання «сценарію» і відповідає надіям «глядачів» – колег і підлеглих. Таким чином, людина вимушено «грає роль», віддаляючись від внутрішнього стану заради відповідності соціальним очікуванням.

Сьогодні нові «сцени» виникають у цифровому просторі, зокрема у соціальних мережах. Тут ми щодня створюємо образи, які мають сподобатися іншим і відобразити наш статус, успіх, зовнішній вигляд. Як і в театрі,

користувачі соціальних мереж будують «сценарії» для своїх публікацій, показуючи життя, яке не завжди відповідає реальності. У цій ситуації «маски» стають частиною цифрової особистості, яка може радикально відрізнятись від справжньої. Наприклад, людина, яка активно веде сторінку в Instagram, Facebook і так далі, може публікувати яскраві, відретушовані знімки з відпусток, подій та святкувань. Це створює враження, що її життя ідеальне. Однак поза кадром можуть бути складнощі та стреси, про які «глядачі» ніколи не дізнаються. Такий образ сприяє створенню ідеалізованої «маски», що нагадує ілюзорні ролі в театрі, які Бекон називав «ідолами театру». Дуже часто такі невідповідності образу і реального життя супроводжують життя видатних людей, зірок сцени, політиків тощо. Показовим у цьому плані є життя відомої радянської манекенщиці Регіни Збарської, яку на Заході називали «червоною королевою». На подіумі ця неймовірно красива і приваблива жінка виглядала дійсно як королева, якою всі захоплювалися, однак в реальному житті вона була глибоко нещасною людиною і закінчила своє життя в психлікарні.

Філософи також розглядають проблему автентичності: чи здатна людина звільнитися від нав'язаних їй ролей «суспільною сценою» і залишатися собою? А це вже питання пошуку смислу власного життя – найважливішої проблеми буття людини, яка породжує, як зауважує В. Муляр, цілий ряд таких питань, що стають фундаментальними для неї протягом усього життя [3, с. 68]. Френсіс Бекон, зокрема, акцентував увагу на важливості подолання «ідолів», щоб наблизитися до істинного знання й самопізнання. Тому театр як метафора суспільного життя може мати двояке значення: з одного боку, він допомагає людині соціалізуватися, з іншого – обмежує її, змушуючи жити в рамках очікувань і стереотипів. Для того щоб звільнитися від цих рамок, людина повинна мати сміливість і силу волі відмовитися від «ідолів» і самостійно шукати істину. Наприклад, коли людина відмовляється від стабільної, але нецікавої роботи, щоб займатися творчістю. Це значить, що вона шукає себе, знаходить власну автентичність і вільно проявляє свої природні та соціальні сили, здійснюючи процес самореалізації та самоствердження.

Отже, ідея світу як театру, в якому ми, люди, чоловіки та жінки є акторами, сформульована і підтверджена віками життєдіяльності людської цивілізації, підкреслює взаємозалежність людини та суспільства. Водночас вона показує, що, хоча людина грає відведену їй роль, вона має потенціал для самовдосконалення та пізнання істини, а за допомогою науки і розуму можна подолати обмеження та забобони, які заважають людині бачити реальність такою, якою вона є. Ця, безумовно невмируща ідея, актуальна і в сучасному світі, де люди, як і раніше, стикаються з безліччю стереотипів, ілюзій та впливів, які обмежують їхнє розуміння. Метафоричне бачення світу як театру допомагає замислитися над тим, які ролі ми обираємо для себе, і якою мірою ми можемо змінити цей сценарій через розуміння та знання.

Список використаних джерел

1. Бекон Френсис. Енциклопедія політичної думки / Пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2000. С. 30.
2. Бекон, Френсис. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. Київ: Знання України. 2006. С. 315-319.
3. Муляр В.І. Смишловиттєві орієнтири особистості. Вісник ЖДТУ/ Філософські науки. Вип. 1. 2006. С. 67-80.
4. Ротердамський Еразм. Похвала глупоті. Домашні бесіди / Перекл. з латини В. Литвинова, Й. Кобова. Київ: Основи, 1993. 319 с.

Піонтківський Артем,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету лісового господарства та екології
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Марченко С.Д.*

НАЦИЗМ В НАЦИСТСЬКІЙ НІМЕЧЧИНІ ТА СУЧАСНІЙ РОСІЇ

Останнім часом в ЗМІ часто проводиться аналогія між політикою, ідеологією гітлерівської Німеччини та путінської Росії. Така постановка питання змушує задуматись про існування нацизму в сучасній Росії. Метою цього

дослідження є аналіз політичних та ідеологічних аспектів нацизму в нацистській Німеччині та порівняння їх із сучасною політичною ситуацією в Росії, опираючись на дати, факти та події.

Таке порівняння дозволяє зрозуміти, як ідеології, засоби пропаганди та методи контролю можуть змінюватися залежно від історичного періоду, але зберігати певні подібності.

Нацизм у нацистській Німеччині (1933–1945).

Історичний контекст:

- 1919 рік: Підписання Версальського договору, що принизив Німеччину та поклав на неї важкі репарації. Це стало основою для зростання націоналістичних настроїв.

- 1920 рік: Заснування Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини з Адольфом Гітлером на чолі.

- 1933 рік: Гітлер стає канцлером Німеччини. Початок тоталітарного режиму.

Ідеологія нацизму:

- Ідеї расової переваги «арійців», антисемітизму, заперечення демократії та особистих свобод.

- Пропаганда національної величі Німеччини і необхідності територіальної експансії.

Методи контролю:

- 1933–1935 роки: Заборона опозиційних партій, створення Гестапо, концентраційні табори.

- 1935 рік: Нюрнберзькі закони, які дискримінували євреїв та інші меншини.

- 1939 рік: Початок Другої світової війни – метою було «життєвий простір» для німців (Lebensraum) [3, С. 112].

Соціальна політика:

- Роль пропаганди: Міністр пропаганди Йозеф Геббельс створив систему цензури та контролю над ЗМІ.

- Пропаганда культивувала образ ворога в особі євреїв, ромів, комуністів та інших «небажаних» груп.

Сучасна Росія (2000 р. – сучасність)

Історичний контекст:

- 1991 рік: Розпад СРСР. Росія опиняється в кризі – політичній, економічній та ідеологічній.

- 2000 рік: Володимир Путін стає президентом, розпочинаючи курс на відновлення державної сили та впливу Росії.

- 2014 рік: Анексія Криму і зростання патріотичної риторики.

Ідеологія сучасної Росії:

- Ідея «руського міра» (спільності російськомовних народів), відновлення «величі Росії» [2, С.755].

- Антизахідна риторика, за допомогою якої Захід показується як загроза.

Методи контролю:

- 2006 рік: Закон про «іноземних агентів» – обмеження роботи правозахисних організацій.

- 2012 рік: Жорсткі обмеження свободи слова, переслідування опозиції та активістів.

- 2022 рік: Війна з Україною, посилення репресій всередині країни, заборона ЗМІ, які не підтримують державну риторику.

Соціальна політика:

- Пропаганда: Державний контроль над ЗМІ, формування патріотичних цінностей у школах.

- Призначення ворогів у вигляді «західних агентів», «українських націоналістів», а також лібералів і опозиціонерів.

Порівняння нацизму в нацистській Німеччині та ідеології в сучасній Росії дає підстави говорити про ідеологічні відмінності: в одному випадку це національна перевага, расизм, антисемітизм, а в іншому – ідея «руськава міра», антизахідна риторика.

Водночас порівняння методів контролю демонструє суттєві збіги: заборона партій, концтабори, цензура в одному випадку, і переслідування опозиції, закони про іноземних агентів, цензура – в іншому. Подібна ситуація проглядається у сфері пропаганди, соціальної політики та щодо військової агресії.

Пропаганда: Геббельс, пропаганда величі, антисемітська пропаганда / державний контроль ЗМІ, патріотичне виховання, антизахідні меседжі.

Соціальна політика: Нюрнберзькі закони, дискримінація національних меншин / обмеження прав ЛГБТ, переслідування активістів, обмеження ЗМІ.

Військова агресія: аншлюс Австрії, окупація Судетської області, Друга світова війна / анексія Криму, війна в Україні [1].

Висновки

- Схожості: Обидва режими характеризуються як недемократичні, тоталітарні. Вони використовували пропаганду для формування єдиної ідеології, придушували опозицію та критику, а також створювали образи ворогів всередині та ззовні країни.

- Відмінності: Ідеології та історичний контекст відрізняються, що впливає на методи та цілі. Нацизм зародився в національній державі і ґрунтувався на расизмі, тоді як сучасна Росія постає багатонаціональною імперією, «в'язницею народів» і більш зосереджена на антизахідній риториці та «захисті» російськомовного населення.

Отже, наше дослідження дозволяє побачити, що елементи тоталітаризму можуть з'являтися в різних країнах, адаптуючись під політичні та ідеологічні реалії кожного історичного періоду.

Список використаних джерел

1. Звіт Freedom House: Авторитарний вплив Росії загрожує ліберальній демократії в усьому світі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28525457.html>
2. Lehkodukh, V., Horielov, V., Marchenko, S., Khromova, O. I., & Shchyhelska, H. On the issue of historical origins and civilizational preconditions of

the Russian-Ukrainian war of 2014-2022: attempts of scientific reflection. *Cuestiones Políticas*. 2023. 41(76). P. 753-768. DOI <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.44>

3. Ширер В. Злет і падіння Третього рейху. Історія нацистської Німеччини. Київ : Наш формат, 2017. 1304 с.

Рудніченко Олексій, Миколайчук Максим
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Махорін Г.Л.*

УНІКАЛЬНІСТЬ ЛЮТЕРАНСЬКОГО НЕКРОПОЛЯ У ЖИТОМИРІ

У другій половині XVIII століття науковці почали говорити про те, що варто розміщувати кладовища за межами міст. Вважалося, що це може запобігти поширенню епідемій. Цю вимогу реалізовували в Україні з кінця XVIII століття. Давні кладовища викликають значний інтерес істориків, етнографів, демографів. Особливої уваги заслуговують рідкісні за своїм поширенням некрополі. Так, в Україні досить мало збереглося поховань лютеран. Є окремі ділянки на території кладовищ, де ховали лютеран (зокрема, на Байковому у Києві). Лютеранський некрополь у Житомирі – єдиний в Україні зберігся як окреме кладовище. Збереглася і найбільша кількість поховань лютеран порівняно з іншими некрополями, де є лютеранські ділянки. Кладовище у Житомирі розташоване на мальовничому пагорбі над річкою Кам'янка між садибною забудовою по вул. Короленка і територією Католицького кладовища за адресою вул. Короленка, 86а. Первісно кладовище мало вихід/вхід з боку нинішнього майдану Руднянського, але за радянських часів (друга половина 1970-х років) ця територія була забудована гаражним кооперативом і кладовище перестало мати прямий зв'язок з майданом.

Кладовище засноване 1801 року, тоді ж, коли створили і першу лютеранську громаду Житомира. Першим пастором цієї релігійної громади став

Георг Бурхардт Рюль (1801-1825). Його молодший брат Фрідріх Рюлю був пастором лютеранської громади Києва. Місце для заснування лютеранського кладовища було обрано не випадково, адже поруч уже існував з 1799 року католицький некрополь. Від початку свого створення лютеранський некрополь мав чітке розпланування. Від входу до лютеранської каплиці вела центральна алея, по обидві сторони розміщувалися поховання з гарними пам'ятниками, надгробками. Заможні родини будували для своїх родичів склепи (гробівці), невелика частина з яких ще збереглася, але у напівзруйнованому стані. Всього на території лютеранського кладовища налічується понад сто двадцять поховань, на яких збереглися пам'ятники або надгробки, три капітальні склепи і кілька гробівців, вхід до яких обвалився або його спеціально засипали. На жаль, частина існуючих раніше склепів була зруйнована вандалами у радянську добу, особливо після завершення Другої світової війни, коли з Лютеранського кладовища зняли охоронний статус. У 1976 році західну частину кладовища віддали гаражному кооперативу і під забудову, відповідно, поховання опинилися за його фактичними межами – на зайнятих сусідніми садибами територіях або на протилежному боці прокладеного через кладовище проїзду.

Серед збережених поховань – родини лікаря Генріха Ната, пастора Генріха Вазема, бабусі Святослава Ріхтера Єлизавети Москальової з роду Рейнке. Частково збережений пам'ятник на місці поховання архітектора Миколи Юргенса, автора проєктів Свято-Миколаївського собору у Радомислі, Іоанно-Златоустівської церкви у Києві, Свято-Дмитрівської у Жулянах, залізничного вокзалу на станції Ворожба. Порівняно з іншими у найкращому стані гробівець мецената і громадського діяча барона Івана Максиміліановича де Шодуара. Останній був похований у родинному склепі роботи відомого житомирського каменяра Вацлава Длоугі. Найдавнішим є поховання Фредеріки де Рюль, яка померла 1815 року. Зберігся пам'ятник на місці поховання доньки російського консула у Бродах Отілії Едуардівни фон Краузе, яка стала дружиною посла московської імперії в Австрії Євгена Сергійовича Мезенцева. Один із найкращих пам'ятників встановлений на родинному гробівці Фьорстерів. Являє собою

високий обеліск із габро, встановлений на масивному стилобаті. Пам'ятник виконано з габро в незвичному для Житомира стилі ампір в поєднанні з неокласичними традиціями, про що свідчать вибрані на лицьовій поверхні постаменту складного малюнку лекальні прикраси у вигляді стилізованого розгорнутого під медальйоном рушника. Хоча, основні об'єми, пропорції і характер тяжіють до класицистичних традицій

До 2021 року багато пам'ятників були повалені, засипані сміттям, відходами будівельних матеріалів або землею і навіть розбиті на частини (як пам'ятник на могилі Миколи Юргенса). Автор цих рядків залучив працівників КП «Спецкомбінат», які позрізали хащі з дерев і кущів, крізь які ледве проглядалися пам'ятники, полагодили надгробки і пам'ятники, поставивши їх на постаменти – загалом 75 об'єктів. З ініціативи автора цих рядків було відновлено охоронний статус Лютеранського кладовища, оформлено документально земельну ділянку і встановлено огорожу. Автору вдалося віднайти кілька раніше непомічених поховань, а саме першого пастора лютеранської громади Житомира Гергарда Бургарда Рюля, підполковника Германа Ферзена, Готліба Івановича Зіффермана, викладача німецької мови Першої чоловічої і жіночої Маріїнської гімназій, а також присяжного перекладача Житомирського окружного суду [1, арк. 38]. Зроблено зйомку некрополя з квадрокоптера. Матеріали дослідження Лютеранського кладовища лягли в основу книги «Лютерани в історії Волині-Житомирщини», де окремий розділ виділено для розповіді про історію цього некрополя [2, с.84–95]. З того часу набули популярності екскурсії Лютеранським і розміщеним поряд Католицьким кладовищами. Серед екскурсантів – не тільки місцеві мешканці, а й представники різних міст України, Польщі, Німеччини.

Лютеранське (німецьке) кладовище в Житомирі набуває дедалі більш цивілізованого вигляду і вже починає відповідати статусу пам'ятки історії та архітектури місцевого значення. Адже на території цього некрополя збереглися цінні пам'ятники і споруди, які викликають неабиякий інтерес як у пересічних екскурсантів, так і у науковців.

Список використаних джерел

1. Державний архів Житомирської області. Ф. 67. Оп.8. Спр. 21.
2. Махорін Г.Л. Лютерани в історії Волині-Житомищини. Житомир: видавництво «НОВОград». 2021. 116 с.

Семенова Яна,

здобувач фахового передвищого рівня освіти
відділення підприємництва, торгівлі та маркетингу
ВСП «Житомирський торговельно-економічний
фаховий коледж ДТЕУ»

Науковий керівник: кандидат історичних наук

Панченко В. С.

ЖІНКА ЯК СУБ'ЄКТ КУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ ХХІ ст.

Актуальність проблематики. Традиційно в українському соціумі жінці приділялась значна увага, але передусім як берегині домашнього вогнища, господині, матері, дружині. Однак значно менше знаємо про професійну самореалізацію українок та їх досягнення. На мистецькій ниві стають відомими і уславленими взагалі одиниці. Чому склалась така ситуація? Невже жінки менш талановиті за чоловіків? У висвітленні цих питань і полягає актуальність дослідження.

Мета розвідки – з'ясувати як проявляють себе жінки в українському мистецтві ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. У 1980 р. Україна ратифікувала Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, що стало вагомим свідченням демократизації суспільства. І це дало позитивні результати, адже за 30 років (з 1991 по 2021 рр.) Індекс гендерної нерівності в Україні знизився з 0,472 до 0,200 (тобто більше, ніж удвічі), що вивело нашу державу на 35 місце у світовому рейтингу [1]. Аби з'ясувати становище жінки у мистецтві, проаналізуємо дані таблиці 1, складеної на основі даних Держстату України [3].

Таблиця 1

Динаміка гендерної рівності у вітчизняному мистецтві та культурі

Критерій	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Зайняте населення¹, тис. осіб	16 443,2	16 276,9	16 156,4	16 360,9	16 578,3	15 915,3	15 610,0
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	168,3	176,6	179,8	191,9	203,1	189,4	169,9
Жінки	7 872,4	7 827,4	7 771,2	7 910,7	7 923,1	7 605,8	7 406,6
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	110,3	117,4	122,4	124,6	123,0	117,5	106,6
Чоловіки	8 570,8	8 449,5	8 385,2	8 450,2	8 655,2	8 309,5	8 203,4
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	58,0	59,2	57,4	67,3	80,1	71,9	63,3

Згідно отриманих даних, у 2015 р. частка жіноцтва від загального числа зайнятих у мистецькому просторі становила 65,5%, тоді як у 2021 р. вже 62,7%. Тобто 2/3 всіх працівників культурного сектору жінки, однак бачимо тенденцію до зниження цього показника. Одним із суттєвих факторів відтоку мисткинь поряд із низькою оплатою праці опитані назвали труднощі творчої самореалізації та досягнення визнання у професії.

Така ситуація склалась через слабкість чинної системи запобігання дискримінації жінок та відсутність єдиної національної політики у цьому напрямі. Свідченням цього є кричущий випадок 2021 року, коли комісія Держкіно відмовилася фінансувати проєкти про жінок, підготовлені українськими режисерками, обґрунтовуючи це неактуальністю теми «життя жінки в цій країні» або відчуттям, що «патріархальність українського суспільства (особливо у містах) дещо перебільшено» тощо [4]. Коментуючи власний гіркий досвід, кінорежисерка Н. Парфан говорить: «...Цей старий кіноестеплішмент — я не знаю, чи вони ще з радянського часу, чи з 90-х, але він дуже патріархальний, сексистський, упереджений. Якщо ти жінка певного віку, то ти така «девочка» і тому до тебе таке ставлення, і люди собі дозволяють публічно говорити ганебні речі» [11]. В той же час інша режисерка Анастасія Пустовіт з жалем додає, що допоки держава буде відірвана від провідних митців і кіноспеціалістів буде біда. Адже, не дивлячись на відкриті протести і петиції до

Держкіно і Міністерства культури та інформполітики, ситуація не змінюється. Більш того, на мисткинь «ображаються», створюючи власні кінофестивалі [11].

Не відстає від позиції державних установ і громадська думка, яка відводить жінці місце радше музи, натхненниці, чим активного митця і творця новітніх шедеврів. Дама уявляється ніжним, гарним, проте безпорадним створінням, яке до того ж має вкладатись у чіткий шаблон поведінки, зовнішнього виду, соціальних ролей. У патріархальному суспільстві чоловіку-митцю багато прощається – неохайний вигляд, інноваційна незвична манера виконання, відчуженість від сім'ї і побутових справ. Тоді як жінці байдужість до цих моментів громадськість не пробачить і це вплине на оцінку її творчості, а отже, і визнання.

Цікаву думку про труднощі жіночого шляху до визнання висловила музикантка А. Кравченко: «В історичному минулому жінки справді були менш професійними, бо не мали доступу до освіти. Багато віків чоловіки були музикантами, композиторами, виконавцями. Тому у мистецтві (і не тільки) склався такий собі «чоловічий стандарт» [7]. На думку мисткині, жінкам складно відповідати такому стандарту, проте зміна соціальних установок і рівний доступ до освіти зумовили збільшення кількості жінок-виконавиць.

Художниця О. Андрущенко наголосила, що на плечі жінки лягає подвійна ноша – турбота про дім і сім'ю та творчість. Тому через психологічний тиск та брак часу вони мають менше шансів досягти успіху порівняно з чоловіками. З іншого боку, жінок сприймають як аматорів. За статистикою, у Національній спілці художників України співвідношення чоловіків і жінок становить 5:1 [7]. Таке сприйняття жінки-творця призводить до знецінення її праці – вона вже не може забезпечувати себе своєю творчістю і шукає допоміжні заробітки, часто далекі від мистецтва. Це призводить до хронічної втоми, браку часу і зрештою, до відмови від творчості взагалі.

Погоджуючись із цією думкою, письменниця О. Химач підкреслила, що «чоловік-письменник в українській літературі – це райський птах, який кричить

усім про свою красу й отримує компліменти. А жінка-письменниця – це миша, яка отримує крихти зі столу й тихенько прогризає свій шлях до слави» [7].

Свій шматочок до мозаїки жіночої долі у мистецтві додає і київська художниця Т. Турлюн. Згадуючи юність, вона розповіла, що через статтю її не взяли з першого разу в художній коледж, а знайомий художник, у якого брала уроки, зневажливо сказав: «Я вас знаю, оце ви зараз вступите, потім вийдете заміж, народите дітей. Це просто марно витрачений час». Тому, на її переконання, стереотип про дівчат, які вийдуть заміж, дуже живучий, ніби всі однакові і більше сил вкладають у навчання хлопців [2].

Нью-йоркська художниця і письменниця Міра Шор наголошує на патрілінійності у художній сфері: вчителями і натхненниками митців (і чоловіків, і жінок), до яких вони апелюють у своїй творчості, постають переважно чоловіки-художники [12]. Водночас Т. Злобіна порівнює утвердження жіночого погляду на світ із боротьбою за здобуття виборчого права, зазначаючи, що перший процес значно складніший. Дослідниця гендерних проблем стверджує, що жінки сьогодні, як і раніше, зникають з історій і канонів. Тому на шляху емансипації немає жодних дороговказів від попередниць і кожна жінка, що наважиться на цей крок, потрапляє у темне місце «ніщо», а у візуальній культурі і досі переважає принцип: «Чоловіки діють і дивляться, жінки показують себе» [5].

Який же вихід із ситуації? Як жінці нарешті посісти гідне місце в українському мистецтві та вийти із забуття? Відповіддю творчої спільноти на цей виклик став феміністичний мистецький рух, що почав формуватись з кінця 1960-х рр. Його учасники прагнули узаконити роль жінок у художньому світі та популяризувати доробок у мистецтві й суспільстві. В Україні арт-фемінізм став можливим лише в 1990-ті.

Ще на початку 1980-х рр. Джоан Скотт, американська історикиня, відома своїми дослідженнями у сфері гендерної історії, довела, що проблему «невидимості жінок» в історії та культурі неможливо вирішити простим додаванням. Бо жінки в одних і тих же реаліях мали геть відмінний досвід від

чоловіків, що подекуди радикально змінює наше розуміння генези людства чи окремих народів. Разом із тим, О. Кись – президентка створеної 2010 р. Української асоціації дослідників жіночої історії – зазначала, що теперішні українські жінки усвідомлюючи власний потенціал і не покладаючись на державу, повинні зрозуміти, що передусім від них самих залежить і їхній комфорт, і щасливе життя [8].

У кращих традиціях руху, художниця Т. Турлюн, стверджує, що боротися з дискримінацією та сексизмом можна власним прикладом. Адже «іноді людині треба просто показати, що можна дивитися по-іншому або спілкуватися толерантно; можливо, ця людина ніколи не була дотична до такого спілкування, а тепер відкриє для себе щось нове» [2]. Такої ж позиції дотримується і головний координатор мистецько-соціального проекту «Жінка 3000» І. Соловей, зазначаючи в інтерв'ю, що якщо самі жінки усвідомлюватимуть своє значення, долатимуть застереженість, щораз створюватимуть позитивні приклади рівності, то це буде добрим початком змін. А результат може бути справді колосальним [9].

Більш того, українська поетеса, письменниця, літературознавиця, публіцистка Мар'яна Савка висуває тезу, що суттєві результати у мистецтві та літературі проявилися за перше двадцятиліття ХХІ ст. По-перше, Ліну Костенко було названо «Іконою літератури ХХ століття». По-друге, Соломію Павличко визнано провідним філософом-літературознавцем. По-третє, очільником сучасної літератури визнано Оксану Забужко, яка у своїх романах піднімає такі важливі і наболілі теми, за які не беруться чоловіки. По-четверте, ініціатором та організатором найбільшого книжкового ярмарку у Львові також стала жінка – Олександра Коваль. Мар'яна Савка доходить висновку: «Нікому з чоловіків не вдалося такого зробити. Тож коли жінка ставить собі конкретну мету, вона може цього досягнути» [9].

Додатковим шансом на повноцінну самореалізацію для мисткинь стала російсько-українська війна. На думку докторки історичних наук, президентки Української Асоціації дослідниць жіночої історії О. Кись, збройне протистояння

сьогодення спричинило розрив шаблонів суспільної свідомості, появу запиту на свіжі професійні обличчя, нові ідеї. Країна потребує задіяння всіх доступних ресурсів і за умови вибуття чоловіків на фронт, у мистецькому просторі їх замінили жінки. При відсутності конкуренції, вони отримали добрий шанс проявити себе [10]. Прикладом такої несподіваної самореалізації є Людмила Колосович – режисерка евакуйованого Маріупольського драмтеатру, яка стала його директоркою [6].

Висновки. Отже, жінки займають важливе місце у сучасному українському мистецтві, активно впливаючи на його розвиток та формування нових тенденцій. Вони не лише виступають як майстри, але також займають ключові позиції у кураторстві, мистецьких ініціативах та культурних проектах; активно беруть участь у мистецьких резиденціях, виставках та фестивалях, відзначаючи українське мистецтво на міжнародній арені. Однак в українському суспільстві існують ще вагомі труднощі і перешкоди у творчій самореалізації жінок.

Список використаних джерел

1. [Без автора] Гендерна рівність в Україні та країнах Європи. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/henderna-rivnist-v-ukraini-ta-krainakh-ievropy/> (дата звернення: 09.11.24)
2. [Без автора] Жінка у сучасному мистецтві: Тамара Турлюн про дикість, дитинство, дискримінацію та галерею у квартирі на Дарниці. URL: <https://divoche.media/2021/09/27/zhinka-u-suchasnomu-mystecztvi-tamara-turlyun-pro-dykist-dytynstvo-dyskryminacziyu-ta-galereyu-u-kvartyri-na-darnyczi/> (дата звернення: 09.11.24)
3. [Без автора] Індикатори для моніторингу гендерної рівності, URL: https://www.ukrstat.gov.ua/gend_rivnist/indukatoru.htm (дата звернення: 09.11.24)
4. [Без автора] Оприлюднення висновків експертів за результатами другого етапу Сімнадцятого конкурсного відбору кінопроектів URL: <https://usfa.gov.ua/press-center/oprylyudnennya-vysnovkiv-ekspertiv-za-rezultatamy-drugogo-etapu-simnadcyatogo-konkursnogo-vidboru->

[i11585?fbclid=IwY2xjawGcuDBleHRuA2FlbQIxMAABHUaVGjykF9d2Yex3lNcngAfgmGrRfUmtmTzNaoyYs5dwR6rSO98fYN5_Lg_aem_hz2iZq54c3KCQxUATqSkrg](https://www.facebook.com/IwY2xjawGcuDBleHRuA2FlbQIxMAABHUaVGjykF9d2Yex3lNcngAfgmGrRfUmtmTzNaoyYs5dwR6rSO98fYN5_Lg_aem_hz2iZq54c3KCQxUATqSkrg) (дата звернення: 09.11.24)

5. Злобіна Т. Битва за смисли: як жіноче мистецтво змінює світ. URL: <https://korydor.in.ua/ua/equality/bytva-za-smysli-yak-zhinoche-mystetstvo-zmiiyuye-svit.html> (дата звернення: 09.11.24)

6. Костинюк Л. Роль театрального мистецтва у часі війни. URL: <https://zbruc.eu/node/115133>. (дата звернення: 09.11.24)

7. Максимова А. Жінка в мистецтві: творити VS бути музою. URL: <https://povaha.org.ua/zhinka-v-mystetstvi-tvoryty-vs-buty-muzoyu/> (дата звернення: 09.11.24)

8. Олейник Є. Оксана Кісь: «Жіночий досвід в історії дуже важко звести до ролей жертви, героїні чи зрадниці». URL: https://lb.ua/culture/2017/06/13/368912_oksana_kis_zhinochiy_dosvid.html (дата звернення: 09.11.24)

9. Поліковська Ю. Чому «жіноче питання» досі актуальне? URL: <https://zaxid.net/news/> (дата звернення: 09.11.24)

10. Шевчук Н. Жінка від античності до сучасності. URL: https://news.informer.od.ua/zhinka_u_riznyh_epohah (дата звернення: 09.11.24)

11. Шилова А. Чи існує мізогінія, сексизм та ейджизм в українському кіно? URL: <https://suspilne.media/culture/701426-ci-isnue-mizoginia-seksizm-ta-ejdzizm-v-ukrainskomu-kino-mi-spitali-5-reziserok-aktorok-ta-produserok/> (дата звернення: 09.11.24)

12. Schor M. Wet: On Painting, Feminism, and Art Culture. Durham and London: Duke University Press, 1997. 29 p. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780822399353_A35628782/preview-9780822399353_A35628782.pdf (дата звернення: 09.11.24)

Сич Ганна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління
та національної безпеки
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор історичних наук,
професор *Романюк Н.Й.*

УКРАЇНСЬКА ЖАННА Д'АРК З ЖИТОМИРЩИНИ

Українська революція 1917-1921 років займає особливе місце на сторінках багатогранної історії України. Це переломний період, що поставив тисячі українців перед вибором та пробудив у них справжню відданість, стійкість та незламність духу. Героїчних вчинків того періоду не злічити, деякі з них нам досі не відомі, проте їх об'єднує одне – сильне бажання врятувати свій рідний край та забезпечити життя наступних поколінь у вільній та суверенній державі.

Навіть сьогодні у маленькому селі Горбулів Черняхівського району, немає жодного хто б не чув історію славетної родини Соколовських. Згадка про цю сім'ю є не лише повагою до минулого, а й мотивацією для жителів села на всі роки.

Родина була багатодітною, батько Тимофій Соколовський був дяком у місцевій церкві, мати Євдокія працювала селянка, що разом з чоловіком виховала синів та дочок освіченими та благородними, а також зробила внесок у розвиток освіти односельчан, перетворивши своїми зусиллями Горбулівське російськомовне училище на українськомовну гімназію. [5, с.89].

Найстарший син Степан, котрий пішов вслід за батьком та став священником, після нього Василь, Дмитро та наймолодший Олекса. Він першим взявся до зброї та очолив селянський загін у повстанні проти більшовиків, зібравши понад 300 козаків з поліських сіл. Воювали переважно селяни – звичайні люди, що стали на захист себе, своїх родин, своєї землі. На жаль, у ніч з 3 на 4 січня 1919 Олекса потрапив у засідку, влаштовану більшовицьким ватажком, та загинув.

Після його смерті отаманську шаблю підхоплює старший брат Дмитро – колишній прапорщик царської армії. Саме під його отамануванням слава про сміливого ватажка «Сокола» лине в усі закутки Київщини, Волині, Поділля. Також відомо, що вже тоді у загоні брата воювала й Олександра – молодша донька Соколовських. Батько Тимофій, тим часом, теж не лишився осторонь і у свої 67 років очолив штаб повстанців, що тоді був розташований у школі.

Від березня 1919 року отаман Соколовський уперто бився проти більшовиків. Та смерть прийшла неочікувано, від одного з довірених отамана – Матея. Зрадивши не просто самого отамана, а своїх односельчан і козаків він повівся на гроші. Вбив не в бою, а прямо за вечерею у колі рідних. Що керувало Матеєм: відчай чи злорадство? Досі залишається невідомо, та тим не менш свій вибір він зробив, за що пізніше поплатився життям [2, с.29].

У пам'ять про брата старший Василь назвав загін повстанців іменем Дмитра та очолив його. Лють змусила нового отамана переступити через горе та продовжити справу брата. Уже за тиждень він здобув Радомишль та помстився більшовикам. А 25 серпня 1919 року спільно з військами УНР звільнив Житомир, а через два дні взяв Брусилів [2, с. 33].

На жаль, радість від отриманих перемог невдовзі була затьмарена новою болісною втратою життя. Стежка Василя Соколовського виявилась ще коротшою, ніж у його братів. Знову зрадили отамана, напавши на беззбройного та взявши його в полон до більшовиків.

Та все ж, навіть після відходу третього брата із славної родини Соколовських повстанці не схилили голову перед підступним і лютим ворогом. До козацької шаблі береться 16-ти річна гімназистка Олександра. У своєму дослідженні Завальнюк К., Стецюк К., вказують: «Її загін налічував 1000 повстанців, 10 кулеметів та три гармати. Вона була у чоботях з острогами, короткій спідниці, синій чумарці і сірій шапці з червоним шликом, вздовж якого було написано чорнилом – «Смерть ворогам України!»». [2].

У народній пам'яті збереглися розповіді про те, що Соколовська була сміливою, швидко приймала рішення, реально оцінивши обстановку. Вона

своїми винахідливими діями вписувала нову сторінку в історію військового мистецтва України. Маруся взяла на озброєння тактику Нестора Махна, використовуючи в бою кулеметні тачанки [1]. Це вкотре доводить надзвичайну мудрість дівчини, не на її роки.

Найвизначнішими битвами під проводом Соколовської були битви під Мотовилівкою та під Фастовим, де загони соколовців мужньо билися проти «червоних» та «білих» та здобули перемогу.

Подальша доля Соколовської стає оповитою таємницею. Клим Поліщук писав, що після однієї з битв з-під варті втік заарештований ад'ютант Найда та підступно застрелив отаманшу [6, с. 45]. Інша ж теорія полягала в тому, що Марусю розстріляли разом з її нареченим Оверком Куравським. Проте рідні Марусі стверджували, що насправді вона жива та знаходиться в інтернованих таборах.

Багатоманітність версій про загибель Соколовської, які суперечать одна одній, та відсутність достеменних даних про її смерть лише підкреслюють її легендарність. Її слава та героїчні вчинки назавжди увійшли у душу та свідомість пригнобленого українського люду. Вона та її родина була представником по-справжньому унікальної на той час сільської інтелігенції. Маючи шляхетське походження, добру освіту, вони були справжніми патріотами України. Їхній образ до сьогодні залишається важливим для українців, як згадка про справжню ціну свободи. Непохитна відданість роду Соколовських українській справі, їхня готовність пожертувати всім заради свободи, відображає цінності та принципи, які й до сьогодні залишаються важливими для українців.

Список використаних джерел

1. Головчанський Ю., Денисюк О. Горбулів і горбулівці, 2020, 735 с.
2. Завальнюк К., Стецюк Т. Українська амазонка Олександра Соколовська (отаманша «Маруся»), 2010.88 с.
3. Махорін Г., Собчук С. Плеяда славетних жінок Житомирського краю, 2020, 132 с.

4. Митрофаненко Ю. Українська отаманщина, 2016, 239 с.

5. Поліщук К. Нариси й оповідання з часів революції, Отаманша Соколовська, 1921, 171 с.

Хилевич Ігор,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету лісового господарства та екології
Поліського національного університету
Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор *Муляр В.І.*

МОЇ РОЗДУМИ ПРО ПРОФЕСІЮ

Людина, як відомо, є особливою істотою на Землі. Ця особливість полягає не тільки в тому, що ми, люди, володіємо від природи низкою властивостей, що виділяють нас від інших природних істот. Зазвичай до таких властивостей відносять розум, здатність мислити, рефлексувати, володіти соціальною пам'яттю, раціонально організовувати своє індивідуальне і колективне життя і багато чого іншого. Важливим, а може і визначальним в нашій людській природі є те, що ми як істоти не можемо існувати без взаємодії з природою, використовуючи в ній не тільки те, що нам необхідно для фізичного життя. Ми перетворюємо природу, виробляємо з природного матеріалу те, що не росте в природі, але дуже потрібно нам для комфорту. Це називається другою природою або культурою. І цю соціальну інфраструктуру ми виробляємо завдяки нашій трудовій діяльності, завдяки праці. Ось чому ми особлива істота на планеті: ми здійснюємо трудову діяльність. І найчастіше це відбувається в нашій професійній діяльності. Таким чином, професія – це наше обличчя, наша друга сутність. Тема професії, отже, близька кожному з нас, особливо молодим людям, які тільки стоять перед її вибором. І цей вибір – один із найвідповідальніших у житті, адже він значною мірою визначає нашу подальшу долю.

В контексті сказаного вище актуальними є думки відомого у свій час мислителя, німецького філософа XIX століття Карла Маркса, який ще в юності

написав есе під назвою «Роздуми юнака перед вибором професії». Маркс підкреслював, що вибір свого місця в суспільстві, яке корелюється із здібностями, покликанням людини – центральне питання кожного усвідомлюючого свою цінність індивіда [2, с. 70]. Тобто, при виборі професії важливо розуміти, що наші здібності і особисті схильності повинні гармоніювати з потребами суспільства, аби наш внесок дійсно мав значення. На його думку, правильний вибір професії повинен не тільки задовольняти наші власні інтереси, але й приносити користь іншим. Це створює особливе відчуття задоволення та внутрішнього спокою.

Але що відбувається, коли вибір професії зроблено неправильно? Тоді виникає внутрішній конфлікт, адже людина відчуває, що не реалізує свій потенціал, не приносить користі ані собі, ані іншим. Це призводить до розчарування, вигорання і навіть втрати сенсу життя. Маркс вважав, що професія має бути джерелом морального задоволення, бо лише у такому випадку вона зможе мотивувати нас працювати з натхненням і відчуттям важливості своєї діяльності.

Тепер давайте звернемося до аспекту здібностей. Адже вміння, таланти та навички мають пряме відношення до вибору професії. Відома приказка говорить, що коли ми займаємося улюбленою справою, то ніби й не працюємо, адже процес приносить задоволення сам по собі. Якщо ми обираємо професію відповідно до наших здібностей, вона дозволяє не тільки досягати успіху, але й забезпечує стабільний розвиток, внутрішнє зростання та можливість відчувати гордість за свою працю. Ось чому здібності – це те, що допомагає людині досягати майстерності, а в перспективі і професійного щастя. Адже коли наші таланти і професія збігаються, ми можемо зробити внесок у своє поле діяльності та знайти себе в ньому.

Отже, вибір професії – це не просто прагматичне рішення, але й процес глибокого самопізнання та відповідального ставлення до власного місця у світі. Як писав згадуваний вище К. Маркс, важливо не лише брати від професії, а й віддавати, реалізуючи свої найкращі якості в служінні суспільству. Вибір

професії – це фактично пошук сенсу життя. А як справедливо зазначає В. Муляр, «пошук смислу – найважливіша проблема буття людини. Вона пов'язана зі здатністю людини до самосвідомості, самооцінки. Саме ця сутнісна особливість людини породжує цілий ряд таких питань, які стають фундаментальними для неї протягом усього життя» [3, с. 68].

Свою історію вибору професії, я почав зі сфери менеджменту. Обрав цей напрямок, бо він здавався мені перспективним: управління, організація процесів, можливість будувати кар'єру. Відучився на менеджера, але з часом зрозумів, що цей фах не приносить мені справжнього задоволення. Всі ці офісні будні, паперова робота та постійний стрес стали для мене рутинними й позбавленими сенсу. Я ніби робив все правильно, але відчував, що моє місце десь в іншому місці.

Мені завжди було цікаво бути ближче до природи, проводити час на свіжому повітрі, гуляти лісом у пошуках грибів, поїхати на тихе лісове озеро на риболовлю. Адже природа – це не просто якась безсловесна сутність, яка існує навколо нас. Природа нерідко є нашим учителем, бо показує, як потрібно існувати, щоб бути в гармонії зі світом. Прекрасно про це висловився знаменитий мислитель епохи західноєвропейського Відродження Леонардо да Вінчі: «Природа так про все потурбувалася, що всюди ти знаходиш чому вчитися» [1, с. 59]. А не менш знаменитий німецький поет Й. Гете казав: «Природа – єдина книга, у кожную сторінку якої вкладено глибокий зміст» [1, с. 60]. І ці думки мають суттєвий зміст: згодом я зрозумів, що моє покликання – це ліс. Я вирішив стати лісником, і тепер я маю можливість робити те, що приносить мені радість і спокій: допомагати природі, доглядати за лісами, захищати їх. Це справжнє заняття, яке змушує мене відчувати себе потрібним та щасливим.

Чому саме лісник? Професія лісівника надзвичайно корисна і важлива для суспільства та навколишнього середовища. По – перше, лісівники – це люди, які займаються охороною, відновленням і раціональним використанням лісових ресурсів, забезпечуючи здоров'я і продуктивність лісів для майбутніх поколінь. Адже ліси є джерелом кисню, очищують повітря від шкідливих речовин,

підтримують кліматичний баланс, стримують піщані бурі. Завдяки роботі лісівника відбувається процес висадки дерев, догляду за молодими посадками, а також запобігання незаконній вирубці лісу. Це дозволяє захищати екосистеми, що підтримують життя не тільки людей, а й численних видів рослин і тварин.

По-друге, професія лісівника має важливе значення для запобігання природним катастрофам, зокрема лісовим пожежам, повеням і ерозіям ґрунтів. Лісівники проводять регулярні профілактичні заходи, такі як створення протипожежних смуг, обстеження лісів на наявність шкідників і хвороб. Це знижує ризик виникнення катастроф і допомагає зберегти лісові багатства.

По-третє, лісівник опосередкованим чином причетний до збереження здоров'я людей. Адже не секрет, що в наш час стало дуже популярним серед людей, які інтенсивно трудяться протягом тижня, виїжджати «на природу», набиратися свіжого повітря, милуватися краєвидами, розвантажуючи свої мізки, вивільняючи душу від важкого робочого тижня.

Крім того, лісівники підтримують економіку, оскільки ліси є джерелом деревини та інших цінних ресурсів, які використовуються в будівництві, виробництві паперу та інших галузях. Лісівники працюють над тим, щоб ресурси використовувалися раціонально, що забезпечує стабільний дохід для галузі, не виснажуючи при цьому природні запаси.

Отже, лісівники виконують важливу місію для збереження природи та підтримання екологічної рівноваги, роблячи величезний вклад у розвиток суспільства і збереження планети для майбутніх поколінь. І значення лісів у майбутньому буде тільки зростати. Саме тому моє місце в цій прекрасній професії.

Список використаних джерел

1. Афоризми: Велика книга мудрості / Упор. О.О. Мінько. Київ: KM Publishing, 2012. 768 с.

2. Муляр В.І. Проблема становлення особистості в системі «індивід – суспільство» (філософсько-культурологічний аналіз). Житомир: ЖДТУ, 2005. 320 с.

3. Муляр В.І. Складові орієнтири особистості. Вісник ЖДТУ/Філософські науки. Вип. 1. 2006. С. 67-80.

Хмель Марина,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
агрономічного факультету
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ПРО МОЖЛИВІСТЬ ПІЗНАННЯ СВІТУ:

ДЕЯКІ ФІЛОСОФСЬКІ ПІДХОДИ

Споконвіку людина прагнула зрозуміти, якою є реальність насправді та чи правильно відображають її наші відчуття та розум. Проблема пізнання – це питання про те, чи може людина отримати адекватне знання про світ. Людське пізнання обмежене органами чуття, які можуть спотворювати інформацію, тому можна припустити, що отримувана людиною картина реальності є лише її суб'єктивною інтерпретацією. Наприклад, Іммануїл Кант, вважав, що ми сприймаємо лише *феномени* (явища), у той час як *ноумени* (речі-в-собі) залишаються недоступними. Проблема полягає в тому, що наші знання про реальність залежать від наших органів чуття (інструментів) пізнання, і це дозволяє сумніватись у можливості досягнення повної об'єктивної істини.

Філософи не одне століття ведуть суперечку навколо питання про те, чи можливе досягнення повного об'єктивного знання про світ, незалежного від людського сприйняття? Іншими словами, чи існує знання, незалежне від людського сприйняття та інтерпретації. Об'єктивність передбачає, що реальність має певні характеристики незалежно від наших думок чи відчуттів. Однак

суб'єктивні обмеження, як-то культурні, психологічні та когнітивні фактори, впливають на наше розуміння світу. Філософи сперечаються, чи можливо повністю відокремити суб'єктивний досвід від об'єктивного знання, адже людське сприйняття завжди є певною мірою інтерпретацією реальності. Це питання залишається відкритим і є центральним для епістемології та науки.

Розглянемо деякі основні філософські підходи до цієї проблеми. Підхід, який можна назвати матеріалістично-реалістичним, основним принципом вважає, що об'єкти зовнішнього світу існують незалежно від людського сприйняття чи свідомості. Послідовники цього підходу займають досить оптимістичну позицію, вони вважають, що реальність має об'єктивний характер і наші знання можуть відображати її такою, якою вона є. Вони стверджують, що ми можемо досягати істинного знання про світ, хоча це знання може бути обмеженим або неповним.

Різновидом цього підходу є критичний реалізм: Визнаючи об'єктивність світу в цілому, вони наголошують на обмеженості та опосередкованості нашого знання, а отже підкреслюють важливість критичного аналізу наших уявлень про світ. Адже наші знання, на їх думку, – це результат взаємодії між об'єктивною реальністю та суб'єктивним сприйняттям, тому потрібно розрізняти реальність як таку (незалежну) і наші інтерпретації та концепти про неї.

Ще одним різновидом вказаного підходу є науковий реалізм. згідно з яким наука прагне описати реальність такою, якою вона є насправді, використовуючи спостереження та експерименти. Наукові теорії вважаються корисними, бо дають змогу передбачати явища і відображують об'єктивні властивості світу. Теза, на якій наголошують наукові реалісти така: наукові поняття, як-от електрони або гравітація, існують незалежно від нашої свідомості і спостережень. Тобто, якщо теорія науково підтверджена і надійно пояснює явища, то її об'єкти можна вважати існуючими в реальності.

Протилежну позицію займають ідеалісти різних форм. Їх об'єднує думка, що реальність залежить від свідомості або сприйняття суб'єкта, а основою існування є не матеріальні об'єкти, а ідеї, мислення, дух. Так, об'єктивні ідеалісти

(Платон, Георг Гегель) – вважають основою світу існування об'єктивних ідей або духовної основи, яка є визначальною для матеріального світу. Наприклад, Платон стверджував, що окрім видимого світу існує світ «ідеальних форм», які і є справжньою реальністю. Суб'єктивні ідеалісти ставлять існування світу у залежність від суб'єкта, його уяви та сприйняття. Берклі формулює це так: «існувати – значить бути сприйнятим».

Імануїл Кант представляє трансцендентальний ідеалізм, згідно з яким, ми пізнаємо не саму реальність, а лише явища (феномени) в межах сприйняття. Філософ розглядає реальність як таку, що є залежною від людської здатності сприйняття. Кант розділяв світ на «речі в собі» (ноумени), які ми ніколи не можемо пізнати безпосередньо, і «речі для нас» (феномени), які ми сприймаємо через наші органи чуття та розум.

Ще одна філософська позиція – скептицизм, згідно з яким повне та об'єктивне пізнання реальності є недосяжним. Це філософський підхід, який ставить під сумнів можливість отримання достовірного знання про світ. Скептики вважають, що наші відчуття, розум чи логіка можуть бути ненадійними, і ми не можемо бути впевнені в істинності своїх знань або сприйняття. Скептицизм ставить під питання традиційні переконання та методи і є важливою частиною філософської традиції, яка спонукає до критичного мислення та перегляду усталених уявлень.

Крайньою формою скептицизму вважається підхід, започаткований давньогрецьким філософом Пірроном, який стверджував, що люди не можуть досягти достовірного знання про світ, оскільки наші почуття та розум часто оманливі. Піррон закликав утримуватись від суджень про істинність чи хибність будь-яких тверджень, що на його думку може сприяти досягненню душевного спокою (атараксії). Основна ідея цього підходу полягає в тому, що ми повинні приймати реальність без категоричних оцінок, визнаючи невизначеність усіх речей.

Сумнів як метод пізнання істини, методичний підхід був запроваджений Рене Декартом. Він вважав, що для досягнення істинного знання необхідно

відмовитися від будь яких переконань, які викликають хоча б найменший сумнів. Прагнучи знайти основи знання, які були б беззаперечними, філософ прийшов до відомого твердження «*Cogito, ergo sum*» («Я мислю, отже існую»), яке стало фундаментом його філософії. Цей підхід став основою для розвитку раціоналізму та модерної філософії.

В доповіді було розглянуто різні філософські підходи до пізнання реальності. Хоча прагнення до істинного знання про навколишній світ є природним бажанням людства, результати нашого пізнання часто виявляються обмеженими.

Отже, хоча ми можемо наближатися до розуміння реальності через різноманітні методи і підходи, остаточне пізнання реальності такою, якою вона є, залишається у певному сенсі недосяжним. Це питання продовжує бути предметом дискусій у філософії, науці та інших сферах знань, відкриваючи нові горизонти для досліджень і роздумів. Таким чином, наше знання про реальність – це процес, в якому важливо визнавати обмеження, однак продовжувати шукати істину.

Список використаних джерел

1. Берклі Джордж. Принципи людського знання. URL: [https://ukrayinska.libretexts.org/Гуманітарні_науки/Філософія/Джордж_Берклі_-_«Принципи_людського_знання»_\(Bennett\)](https://ukrayinska.libretexts.org/Гуманітарні_науки/Філософія/Джордж_Берклі_-_«Принципи_людського_знання»_(Bennett)) (дата звернення: 02.11.2024).
2. Декарт Рене. Медитації на Першу філософію. URL: [https://ukrayinska.libretexts.org/Гуманітарні_науки/Філософія/Рене_Декарт_-_Медитації_про_першу_філософію_\(Bennett\)](https://ukrayinska.libretexts.org/Гуманітарні_науки/Філософія/Рене_Декарт_-_Медитації_про_першу_філософію_(Bennett)) (дата звернення: 02.11.2024).
3. Кант Іммануїл. Критика чистого розуму. Вид. Юніверс, 2000. 504 с.
4. Піррон З еліди. URL: <https://pidru4niki.com/69673/filosofiya/pir> (дата звернення: 02.11.2024).
5. Платон. Держава. Вид. Основи, 2000. 355 с.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ РОБІТ

учасників XVI студентської науково-практичної конференції

«ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА: СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА, ПРОФЕСІЯ»

13 листопада 2024 р.

м. Житомир

Видавець – Поліський національний університет